TÁJÉKOZTATÓ

Kiadja az Oktatásügyi Minisztérium
Marxizmus-leninizmus Oktatási Főosztálya.

A TARTALOMBÓL:

Geszti Györgyné:

Hogyan készitjük elő a nemzeti kérdés oktatását Főiskolánkon?

Pillis Pál:

"A szocialista iparositás" c. témából tartott előadásvita tapasztalatairól.

Beszámoló "A vallás és a klerikális reakció elleni harc feladatai a dialektikus materializmus oktatásában" tárgyu vitáról.

Az MDP. Központi Vezetőségének 1955. augusztusi határozata végrehajtásáért.

KÉZIRAT

1955. november.

FELSŐOKTATÁSI JEGYZETELLÁTÓ VÁLLALAT
BUDAPEST.

T A R T A L O M :

V.P.Jeljutyin:	Emeljük a társadalomtudományok oktatásának szinvonalát a főiskolákon!	3. old.
Geszti Györgyné:	Hogyan készitjük elő a nemzeti kérdés oktatását Főiskolánkon.	18. "
Salánki Ferenc:	A marxista ismeretelmélet kérdéseinek feldolgozásához.	35. "
Pillis Pál:	"A szocialista iparositás" c. témából tartott előadásvita tapasztalatairól.	48. "
Beszámoló "A vallás és a klerikális reakció elleni harc feladatai a dialektikus materializmus oktatásában" tárgyu vitáról./Kónya István/		59. "
Az MDP. Központi Vezetőségének 1955. augusztusi határozata végrehajtásáért. /Az Eötvös Lóránd Tudományegyetem Politikai gazdaságtan tanszéki értekezletének határozata./		79. "
Gergely Erzsébet:	A Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem III. évfolyambeli politikai gazdaságtan szakos hallgatóinak termelési gyakorlatáról.	83. "

- o -

"EMELJÜK A TÁRSADALOMTUDOMÁNYOK OKTATÁSÁNAK SZINVONALÁT A FŐISKOLÁKON!"

Irta: V.P.Jeljutyin, a Szovjetunió felsőoktatási miniszter

/Megjelent a "Kommunyiszt" 1955. szeptemberi számában./

A Szovjetunióban sikeresen folyik a kommunizmus építése. Hatalmas program ez számunkra. Ennek sikeres megvalósításában jelentős helyet foglalnak el a főiskolák. Feladatuk, hogy a kommunista társadalomnak a marxizmus-leninizmus szellemében nevelt aktív építőit képezzék ki, olyanokat, akik korszerű tudományos ismeretekkel, széles politikai látókörrel rendelkeznek, és akik képesek a távolabbi technikai és kulturális fejlődés feladatait az országban megoldani. A főiskoláknak nagy szerepük van a szovjet tudomány fejlesztésében, a szocialista termelés tökéletesitésében.

A Szovjetunió főiskoláin jelenleg több mint 1,8oo.ooo ember tanul, 1955-ben 256 ezer fiatal szakembert irányitottak gyakorlati munkára: kb. 5o%-uk a nehézipari vállalatokhoz, több mint 24%-uk a mezőgazdaságba és kb. 4%-uk a könnyű-és az élelmiszeriparba került. A szovjet szakembereknek ez az uj nagy csoportja munkájának első napjától kezdve aktivan bekapcsolódott a népgazdaság és az ország kulturális fellendítését szolgáló tervek gyakorlati megvalósitásába.

A szovjet szakembereknek a mai feladatok szinvonalán kell állniuk, tudásukat állandóan tökéletesiteniök kell. Nem lehet megfeledkezni arról, hogy az élet fejlődik, uj feladatok jelentkeznek, következésképpen uj követelmények merulnek fel a szakemberképzés minőségével, tudásuk szinvonalával kapcsolatban is, s meg kell követelnünk azt is, hogy tájékozódni tudjanak a Kommunista Párt és a szovjet kormány kül- és belpolitikájának minden kérdésében.

A SzKP. KV. plénumának juliusi határozatai a főiskola minden dolgozójától megkövetelik, hogy aktivabban vegyenek részt a szovjet tudomány, technika és kultura fejlesztésében. E határozatok az oktató és tudományos munka további megjavitását célzó egész sor uj feladatot sorolnak fel. Az uj feladatok megvizsgálása céljából ült össze a Szovjetunió Felsőoktatási Minisztériumának összehivására a főiskolák marxizmus-leninizmus-filozófia és politikai gazdaságtani tanszékvezetőinek összszövetségi konferenciája, mely nem rég fejezte be munkáját.

Főiskolánk oktató-nevelő munkájában különösen fontos helyet foglal el a marxizmus-leninizmus elméletének tanulmányozása, mely vezérfonal a szovjet nép számára a kommunizmus sikeres építésében. A szovjet szakember nem lehet teljes értékü munkás, ha szükkörü szakmáján kivül semmi egyebet nem lát, ha nem ismeri a társadalmi fejlődés törvényeit és ha nem tudja azokat a termelésben és társadalmi munkájában felhasználni.

A marxizmus-leninizmus, amely mindazon eredmények általánositásának legfelsőbb foka, melyeket az emberi elme, a természet és társadalom, s ezek fejlődési törvényeinek megismerésében elért, növeli az emberiség által felhalmozott ismeretek hatóerejét.

A marxizmus-leninizmus a különböző szakembereket tudományos eszmékkel, a fejlődés elméletével fegyverzi fel, s ezzel erejüket megszázszorozza.

A természettudomány - a természettel foglalkozó tudományterjedelme és fejlődése következtében sok ágra oszlik: fizikára, kémiára, földrajzra, biológiára és egyebekre. Mindegyik ág sorjában még tovább osztható kisebb tudományágakra: szerves és szervetlen kémiára, biokémiára. A tudomány differenciálódásának e folyamata teljesen tervszerü és természetes. A tudomány differenciálódásával együtt specializálódnak az illető területen dolgozó emberek is és specializálódik maga a főiskola is. Ez pozitiv jelenség.

Manapság nem lehet mérnököket képezni általában. Minden tudományág megköveteli a maga szakemberét, aki jól ismeri saját szakmája minden csinját-binját. De ha ezek a szakemberek csak szük szakmai tudásukra szoritkoznak, nem fognak rendelkezni azzal a széles látókörrel, amely nélkül sem saját szakterületük, sem általában a tudomány fejlesztésében alkotó módon nem vehetnek részt. A széles látókört az általános elméleti tárgyak, a szociálgazdaságtani és társadalmi tudományágak egész komlekszumának tanulmányozásával lehet csak elérni. Ugyanis éppen ezek a tudományok formálják a szakember világnézetét és csak ezek segithetik aktivan a szó legtágabb értelmében vett - magasképzettségü dolgozók kiképzését.

Bárhogyan is differenciálódjék a tudomány és bárhogyan is specializálódjanak a tudósok, a természet egységes és oszthatatlan marad. Ez pedig azt jelenti, hogy minden tudományág helyes irányu fejlesztése céljából az embernek, a kommunizmus épitőjének a világot egészében kell megértenie, a dolgok lényegét kell megértenie, fel kell fognia a bennük végbemenő folyamatokat, hogy azokat az emberi társadalom érdeke szerint tudja irányitani.

Hogy irányithassuk a folyamatokat, hogy megváltoztathassuk a dolgok jelenlegi helyzetét, szükséges, hogy azok fejlődési

törvényeit ismerjük. Ezek a törvények azonban nem tárulnak fel az emberek előtt az adatok egyszerű összeszedése, azok bizonyos csoportosítása és bemagolása utján, csak a marxizmus-leninizmus adja meg a fejlődés törvényeinek valóban tudományos megértését, a tudományos világnézetet, a tudományos gondolkodási módszereket.

Az olyan szakember, aki elsajátította a marxista-leninista tudományt, helyesen fogja fel és világosabban látja a társadalom fejlődésének utját, ezért sikeresebben határozza meg a maga helyét a társadalomban, és saját fejlődésének irányát.

Az általa megfigyelt összes jelenséget sokoldalúan, kölcsönös kapcsolatban és hatásban fogja fel és e felfogás következtében szélesebbkörüen, mélyebben érti meg a dolgok és folyamatok lényegét. A fel nem kutatott felkutatására, a meg nem ismert megismerésére hasonlithatatlanul jobban felkészül az ilyen ember, mint az olyan szakember, aki nem sajátitotta el a marxista-leninista tudományt. Az a szakember, aki fel van fegyverezve a megismerés és a világátformálás forradalmi módszerével, gyorsabban behatol a tények keletkezésének titkaiba és hamarább fedezi fel az azokat irányitó törvényeket.

Diákságunk olyan ismeretekre tesz szert a főiskolákon, amelyek lehetővé teszik számára a tudományos tévelygések elkerülését, a tudomány és technika fejlesztésében az aktiv részvételt. Ezt szolgálja elsősorban a társadalomtudományok oktatása. Ezért természetes és érthető az az állandó figyelem, amellyel pártunk Központi Bizottsága és a szovjet kormány kiséri a társadalomtudományok főiskolai előadásának szervezését. Az utóbbi években hozott párt és kormányhatározatok ennek az igen fontos kérdésnek további megjavitását célozzák.

Jelenleg a szovjet főiskolákon a társadalomtudományoknak 8.671 előadója dolgozik, köztük 1.68o professzor és docens, 3.227 doktor és kandidátus. Ez a nagy előadógárda ifjuságunk kommunista nevelésével foglalkozik. Sokan közülük megérdemelt szeretetnek és tekintélynek örvendenek az előadók és a diákság körében. Nagy pedagógiai, tudományos és társadalmi munkát végeznek. Az utóbbi években a főiskolák megjavitották a társadalomtudományok tanárainak képzését és továbbképzését, emelték tudásuk szinvonalát. A kandidátusi tudományos fokozattal biró előadók száma 1951-től mostanáig 5o%-kal emelkedett.

Azokon a főiskolákon, ahol a tudományos munka kérdéseit magasfoku felelősségtudattal oldják meg, ahol minden lehetőséget felhasználnak a dolgozók képzettségének emelésére,

jó eredményeket érnek el. Igy a lvovi állami egyetemen a politikai gazdaságtani tanszéken /vezető: H.I. Petrovszkij docens/ a mult tanévben három oktató készitett kandidátusi disszertációt aktuális témákról, hárman pedig doktori disszertációjukon dolgoznak. A tanszék dolgozóinak rendszeresen jelennek meg cikkeik a sajtóban.

A kievi állami egyetem politikai gazdaságtani tanszéke "A szocializmus gazdasági alaptörvénye és a dolgozók anyagi érdekeltsége a szocialista termelés fejlődésében" c. komplex témát dolgozza fel. Ennek a tanszéknek dolgozói 1954-ben lo dolgozatot publikáltak és sajtó alá rendeztek 23 dolgozatot.

A moszkvai állami egyetem természettudományi karának filozófiai tanszéke az 1953/54. tanévben több mint 3o tudományos dolgozatot készitett a dielaktikus és történelmi materializmus, a természettudomány, bölcsészettörténet köréből.

Az urali állami egyetem bölcsészeti tanszéke a szovjet társadalom elméletének, az ismeretelméletnek, az orosz filozófia történetének kérdéseit dolgozza fel és a modern burzsoá filozófia birálatával foglalkozó dolgozatokat készit. Az e kérdéseket tárgyaló monografiák és tudományos cikkek egész sorát publikálta.

De ugyanakkor, amikor egyes főiskolák és egyes oktatók bizonyos elért eredményeit kiemeljük, nem lehet elhallgatni, hogy a társadalmi diszciplinák tanitásának jelenlegi szinvonala a kitüzött feladatok kielégitő megoldására nem megfelelő. A társadalomtudományok tanitásának alapvető hiányosságai sok előadás és szemináriumi foglalkozás alacsony ideológiai - elméleti szinvonalában, számos oktatónak a marxista-leninista elmélet kifejtéséhez való kritikátlan, merev és talmudista hozzáállásában, a marxista-leninista klasszikusok müveinek nem eléggé mélyreható magyarázásában jelentkeznek.

Az oktatók nem mindig tárják fel kellő mélységgel a burzsoá és proletár világnézet között fennálló alapvető ellentétet. Nem fegyverzik fel kellőképpen a hallgatókat a tudománytalan burzsoá világnézet elleni harcra. A marxista-leninista tudomány nem egy tételét nem egyszer anélkül fejtik ki, hogy összekapcsolnák a szocialista épités feladataival és gyakorlatával, anélkül, hogy meggyőzően feltárnák a szocialista rendszernek a kapitalista rendszerrel szemben fennálló előnyeit. A társadalmi diszciplinák oktatói, amikor a tényanyagot előadják, gyakran elmulasztják a történeti események analizisét, nem mutatják meg müködésében a marxizmus-leninizmust. Időnként hiányzik a tanitás során a különböző idealista "elméletek" komoly kritikája azoké az "elméleteké", amelyek rendkivül elterjedtek külföldön, a kapitalista országokban.

A társadalomtudományi tanszékek oktatóinak egyrésze nem jól ismeri a természettudományokat. Ezért a dialektikus materializmus egyes tételeinek illusztrálására gyakran elavult példákat hoznak fel, holott a modern természettudomány gazdag az olyan tartalmas tényekben, amelyek a dialektikus materializmus elveit fényesen illusztrálják. Oktatóink sok előadásában még nincs meg a komoly elméleti indokolása a kifejtett témának. A tényeket olykor mesterségesen füzik hozzá a témához, s nem folynak azok az előadás tartalmának mélyrehatő feltárásából. A szemináriumok szervezése sem kielégitő. Nem riktán a hallgatók formális kikérdezésére szoritkoznak és nem nevelik őket a marxista-leninista elmélet öntudatos, alkotó tanulmányozására.

A dogmatizmus és kritikátlan merevség ellen való igazi harc helyett a társadalomtudományok oktatói gyakran az ilyen jelenség megengedhetetlenségéről szóló deklarativ frázisokra szoritkoznak és nem magyarázzák meg, hogyan lehet ezt kiirtani. Némelyik oktató előadásai unalmasak, nem hasznot hajtók és abban a dogmatizmusban és kritikátlan merevségben szenvednek, amely ellen való harcra ők maguk olyan határozottan hivnak fel.

A dogmatizmus és kritikátlan merevség, az elméleti tételek elszakitása az élettől, a kommunista épités feladataitól egyes előadókat a marxi-lenini elmélet kifejtésében tévedésekbe visz. Ez különösen abban az ismert tényben jutott kifejezésre, hogy főiskoláink némelyik oktatója a szocialista gazdaság fejlődés kérdéseinek meghatározása során helytelen, antimarxista utra tévedt. Ezek az oktatók, helytelenül magyarázva a szocializmus gazdasági törvényeit, az ujratermelés marxista elméletét elferditették, s azt javasolták, hogy változtassuk meg az arányt a nehéz- és könnyüipar fejlesztésében: egyenlő ütemet állapitsunk meg mind a nehézipar, mind a könnyüipar fejlesztése számára, sőt gyorsabban fejlesszük a könnyüipart.

A kommunizmus épitésének feladataitól való elszakadás, a dogmatizmus, a politikai gazdaságtan összes oktatóinak helytelen állásfoglalását idézte elő a gépek morális elhasználódásának /erkölcsi kopás/ felfogásában: azt kezdték hangoztatni, hogy a szocialista társadalomban a régi technikát az ujjal helyettesiteni csak a réginek teljes fizikai elhasználódása esetén lehet, mert a szocializmusban a felszerelésnek állitólag nincs morális elhasználódása és ezt a szocialista tervgazdaság fölényének nyilvánitották a kapitalista gazdasággal szemben. Ennek az "elméletnek" szerzői nem vették észre, hogy az ilyenfajta "fölény" a régi technikának és elmaradt technológiának a szocialista termelésben való megtartását igyekszik igazolni.

Meg kell jegyezni, hogy a marxizmus dogmatikus felfogása következtében a marxizmus-leninizmus alaptanfolyamainak előadói nem mindig adták elő helyesen az 1941-1945 évi Nagy Honvédő Háboru történetét. Az előadók rendszerint csak arra szoritkoztak, hogy az egyes hadműveleteket leirják, anélkül, hogy megvilágositották volna azokat a mélyreható folyamatokat, amelyek a szovjet társadalomban végbementek. Amikor a háboru első szakaszát, mint az "aktiv védelem időszakát" jellemezték, az előadók olykor helytelen fogalmat alakitottak ki azon időszak hadi cselekményeinek jellegéről, kisebbitették a háboru nehézségeit és az ellenség erejét, az első időszak hadicselekményeit ugy ábrázolták, mint az aktiv védelem klasszikus formáját, mintha azt a szovjet parancsnokság haditerve már korábban előirányozta volna. Ez elferditése a történelmi igazságnak.

Sok előadásnak lényeges hiányossága az, hogy felületesen világitják meg pártunk külpolitikájának kérdéseit, a nemzetközi élet problémáit, nem tárják fel teljes mélységében a szocializmus és demokrácia táborának hatalmas voltát, a két rendszer egyidejü fennállása leninii elvének jelentőségét, kevéssé használják fel a testvér kommunista pártoknak a békéért, a szocializmusért folytatott harcában alkalmazott sztratégiája és technikája kérdésére vonatkozó legujabb anyagot.

Nem lehet hallgatással mellőzni azt sem, hogy egyik-másik főiskolán olyan tudományos munkákat készitettek, amelyek komoly hibákat tartalmaztak. Igy pl. a moszkvai egyetem bölcsészettudományi karán nemrég kiadtak a történelmi materializmussal foglalkozó előadásgyüjteményt. A bevezető előadásban a mult burzsoá kulturájának helytelen, történetellenes értékelését adják: a Nyugat egész szociológiáját ugy jellemzik, mint csupa hiba és tévedés láncolatát.

Az előadások szerzői megfeledkeztek arról, hogy Marx és Engels igen nagyra becsülték a XVIII. század francia felvilágosult iróinak tevékenységét, az angol közgazdászok, a restauráció korának francia történetiróit, az utópista-szocialistákat. Egy ilyen gyüjtemény megjelenése a moszkvai egyetem bölcsészettudományi karán és bölcsészeti tanszékének kollektivájában meglévő elégtelen tudományos szinvonalnak és kritika hiányának következménye.

Ma sem titok, hogy a főiskolákon megvédett disszertációk egész sorában elméleti és politikai hibák vannak. Például szolgálhat A.I. Zalkind doktori értekezése a "A bővitett szocialista ujratermelés a negyedik /háboru utáni első/ ötéves tervben", amelyben a szerző megengedhetőnek tartja az ujratermelés marxi-lenini elmélete alapvető tételeinek revizióját. Sajnos, a G.V. Plechanov moszkvai Népgazdaságtani Főiskola politikai gazdaságtan tanszéke és tudományos taná-

csa, amelynek szine előtt folyt le a disszertáció megvédése, nem vette észre ezeket a revizionista tételeket. Külső beavatkozásra volt szükség, hogy a tanszék és a tudományos tanács hibáit kiküszöbölje.

A marxi-leninni elmélet eltorzitásának másik beszédes példája a voronyezsi épitészmérnöki főiskolai docensének, L.E. Popovnak javaslata, hogy változtassák meg a kötelező állami beszolgáltatások kiszámitásának eddigi módját és a gépállomások természetbeni fizetésének rendszerét.

Ez a javaslat arra irányul, hogy felszámolja azt az elvet, mely szerint a kolhozokat anyagilag érdekeltté kell tenni a mezőgazdasági termelés fejlesztésében.

Előfordul, hogy egyes előadók az elmult korok kulturális hagyatékáról, nihilista nézeteket vallanak, hogy nyiltan, vagy burkolt formában tagadják ennek a hagyatéknak korunk tudományára és kulturájára gyakorolt hatását és a kulturális örökség jelentőségét. Egyes tudósaink és tanáraink nihilista magatartást tanusitanak a hazai tudomány eredményeivel és a külföldi tudomány és technika tapasztalatainak tanulmányozásával szemben is, amiért - amint erről már a sajtó is hirt adott - igazságos kritikában részesültek a szovjet közélet részéről.

A társadalomtudományok oktatásának hibáit természetesen a hallgatók felkészültsége is tükrözi. Ezzel magyarázható, hogy a marxizmus-leninizmus legfontosabb elméleti következtetéseit és gyakorlati jelszavait a hallgatók gyakran dogmatikusan, a konkrét történeti helyzettől függetlenül értelmezik és sajátitják el. Ezzel magyarázható az a tény is, hogy a végzett főiskolai hallgatók egyrésze nem képes összekapcsolni a marxi-lenini elmélet tanitásait a mindennapi politikai kérdéseivel, nem tudja helyesen felhasználni szerzett ismereteit a maga termelő és társadalmi munkájában.

Hogyan lehet kiküszöbölni a társadalomtudományok oktatásának hibáit, hogyan lehet annak minőségét megjavitani? Nagy ideológiai és szervezési munkát kell végezni, az intézkedések egész rendszerét kell kidolgozni és végrehajtani, mindenekelőtt pedig javitani kell az oktatók elméleti felkészültségét és pedagógiai módszereit. Ezt a munkát a marxi-leninni elmélet tisztaságáért és a burzsoá ideológia ellen folytatandó harccal és a pártosság elvének a társadalomtudományok egész oktatásában való érvényesitésével kell kezdeni. Ezt viszont az teszi szükségessé, hogy erősitsük az oktatás kapcsolatait országunk életével, hogy helyesen értékeljük a nemzetközi helyzetet és világosan lássuk mindazon világtörténelmi feladatok nagyságát, melyeknek megoldásán fáradozik népünk, s a demokrácia és szocializmus egész tábora.

Csak az az oktató képes tudományos mélységgel kifejteni tudományágának tartalmát, magával ragadni valamennyi hallgatóját, s felébreszteni bennük az alkotó munka szellemét, aki maga is állandóan végez elméleti, tudományos és módszertani munkát, tevékeny részt vesz a tudomány szakadatlan fejlesztésében. Annak, aki valóban komolyan, korszerű magas színvonalon foglalkozik tudománnyal, aki mindig figyelemmel kíséri a tudomány fejlődését és számontartja legújabb eredményeit, annak előadásait eleven alkotószellem hatja át, s hallgatóit ellenállhatatlanul magával tudja ragadni.

Mikor V.I. Lenin arról beszélt, hogy mire és hogyan tanítsuk az ifjuságot, feltétlenül bekapcsolta ebbe a folyamatba a tudományt, a tudományos kutatásokat. "Ha egy kommunistának - mondotta Lenin - eszébe jutna dicsekedni a kommunizmussal az általa szerzett kész ismeretek alapján, ugyanakkor pedig nem végez igen komoly nehéz, nagy munkát és nem ismeri ki magát azokban a tényekben, melyekhez kritikusan kell viszonyulnia, igen szánalmas kommunista volna." /Összes művei 31. köt. 2-3.old./ Orosz./ A főiskolai oktatóknak el kellene gondolkodniok ennek a lenini követelménynek az értelmén.

Ha a főiskola csak bizonyos ismeretanyagot nyujt a hallgatóknak és csak memorizálásra, ennek az anyagnak emlékezetben tartására törekszik, elégtelen munkát végez. A főiskolának az a feladata, hogy kifejlessze a hallgatóban a tudományos gondolkodás képességét. Tudományosan gondolkodni pedig annyit jelent, mint dialektikusan, a materialista világnézet alapján gondolkodni. A főiskolának az a hivatása, hogy ne csak "olvasott" ember, hanem gondolkodó, kommunista világnézetu és erkölcsu specialistát neveljen, akinek erkölcsi világát a kommunista társadalom felépitéséért vivott harc határozza meg.

Az oktatónak ugy kell felépitenie minden foglalkozását, előadásait és szemináriumait, hogy hallgatóit fokozatosan, lépésről, lépésre vezesse egyre beljebb tárgya érdekfeszitő problémáinak körébe, serkentse őket arra, hogy átgondolják a tárgyalt anyagot, hogy alkotó módon tanulják és ne formulákat biflázzanak, hogy a hallgatókat arra serkentsék, hogy önállóan egészitsék ki a kapott ismereteket további tényekkel, a marxizmus-leninizmus klasszikusai müveinek tanulmányozására.

V.I. Lenin nem egyszer hangsulyozta, hogy a marxizmus eszméinek mély és tudatos elsajátitásához Marx és Engels müvének önálló olvasása elengedhetetlenül szükséges. "Az államról" szóló müvének előadása alkalmával igy szólt hallgatóihoz: "Azt is remélem, hogy a vitákhoz és előadásokhoz kiegészitésül bizonyos időt szentelnek Marx és Engels legalább egy-két legfontosabb müvének olvasására." /Müvei 29.

kot. 433.o.- oroszul/.

Lenin előre figyelmeztetett az ilyen önálló munka nehézségeire, s megmutatta a nehézségek lekuzdésének módjait: "... lehet, hogy egyeseket el is ijeszt az előadásmód nehézsége, - ezért ismételten figyelmeztetni kell, hogy ettől nem szabad megriadni, mert ami első olvasáskor értelmetlennek tünt, világossá fog válni a második olvasáskor, vagy akkor amikor később bizonyos mértékig más oldalról fogunk közelíteni a kérdéshez..." /u.o. 434.old./

Amikor az előadások és szemináriumi foglalkozások minőségéről beszélünk, nem szabad figyelmen kivül hagyni a pedagógiai rátermettség jelentőségét sem. Minden főiskolán akad néhány olyan előadó, aki azzal válik ki oktatótársai közül, hogy másoknál jobb előadásokat tud tartani és nagyon érdekesen tudja vezetni a foglalkozásokat. Az ilyen előadók a hallgatók kedvencei, s megérdemelt tekintélyre tesznek szert a főiskola egész pedagógiai kollektivája körében. Az ilyen előadónak egyetlen előadása sem egyszerü tartalmi ismertetése mások gondolatainak. Az ő előadásában helyesen, pártszempontból is magas szinvonalon jutnak kifejezésre a program kérdései. Anyagának alkotó felhasználására törekszik az előadó, hogy hallgatóit meggyőzze saját gondolatának igazságáról. Tényeket és példákat használ fegyverül, okosan és gazdaságosan bánik azokkal. Hallgatóságát megnyeri, s magával ragadja az ismeretek magas régióiba. Az ilyen előadó nemcsak egyszerüen előadja előadását, hanem alkotója is azoknak.

Ne gondoljuk azt, hogy az előadónak ez a szóbeli alkotó készsége magától jön, az előadás és foglalkozás folyamán. Az előadót, valamiféle ihlet szállja meg, valami tehetség száll belé, hogy anyagát olyan megnyerően tudja kifejteni. Szó sincs róla! Az ilyen alkotó előadás lelkiismeretes és veszödséges készülés eredménye, a példák és tények kitartó keresésének eredménye, továbbá a legmeggyőzőbb, legérthetőbb okfejtés eredménye. Tolsztoj Leo a "Feltámadás" irása közben napokig törte a fejét Katyusa szemének meghatározásán, mignem ezt a meghatározást találta: szeme "fekete mint a nedves bogyó". Az az előadó, aki tehetséges is és szenvedélyesen szereti saját szakmáját, mint az iró, sokat és kitartóan dolgozik előadása tartalmán és formáján, gondosan különválasztja az egyes gondolatokat.

De azt is ki kell emelni, hogy a pedagógiai rátermettség közvetlen is kapcsolatban áll az előadó tudományos munkájával: tulajdonképpen tudományos munkája ad szélesköru lehetőséget arra, hogy a tudományos adatokat a leghozzáértőbben, s a legalkotóbb módon használja fel pedagógiai célokra. Sajnos a társadalomtudományok oktatói nem mindannyian értik meg ezt és nem vesznek részt tevékenyen tudományos munkában.

A társadalomtudományi tanszékek egyes dolgozói körében olyan nézet is uralkodik, hogy számukra nem kötelező a tudományos munka. Ez teljesen helytelen nézet, Nem természetes állapot az, hogy a társadalomtudományok sok oktatója évek hosszu során át nem tesz kozzé tudományos müveket. Igy pl. a moszkvai Repülő Főiskola marxizmus-leninizmus tanszékének 29 előadója az utóbbi 8 év alatt egyetlen egy monográfiát, brosurát, vagy tudományos cikket sem kozolt. A Plechánov nevéről elnevezett moszkvai Népgazdasági Főiskolán a filozófia előadói az utóbbi években nem kozoltek nyomtatásban egyetlen tudományos cikket sem. De 1954. folyaman nem adott ki tudományos müveket a lvovi, kazanyi, lettországi állami egyetemek filozófiai tanszéke sem. Ez a helyzet turhetetlen a jovőben. Aktiv tudományos munka nélkul egyetlen főiskolai oktató sem teljesitheti kellő szinvonalon kotelessegét.

A Párt és a kormány kedvező feltételeket teremtett hazánkban a tudomány fejlesztésében. Ez természetes is. Tudomány nélkül - hangsulyozta Lenin - nem lehetséges a szocializmus felépitése. A szocialista államban a tudománynak az a hivatása, hogy hozzájáruljon a kommunizmus épitéséhez és közelebb hozza a kommunizmus győzelmének napjait. A tudomány olyan hatalmas erővé vált nálunk, amely elősegiti a szovjet emberek egyre novekvő anyagi és kulturális igényeinek kielégitését. A társadalomtudományok előadóinak minden lehetőségük megvan arra, hogy onálló munkát végezzenek a marxi-leninni elmélet tanulmányozásában, s alkotó továbbfejlesztésében. A SzKP Központi Bizottsága különosen kedvező feltételeket teremtett arra, hogy komoly tudományos munkásságot fejtsenek ki. A feladat abban áll, hogy ezeket a feltételeket teljes mértékben ki is használják.

A Szovjetunió Felsőoktatási Minisztériumának, s valamennyi felsőoktatási intézménynek számos komoly hibát kell kikuszöbolnie, mely a társadalomtudományok tanszékei tudományos és kutatómunkájának szervezésében mutatkozik. És időnként ugylátszik, egészen elölről, a legelemibb dolgoktól kell kezdeni. Igy pl, számos tanszéken még ma sincs átgondolt, céltudatos tudományos munkatervezés. A tervbe gyakran másodrendü,s nagyon könnyü témák is belekerülnek, az elsőrendü bonyolultabb problémák pedig kidolgozatlanul maradnak. A tervteljesités ellenőrzése is csak feluletesen folyik, komoly észrevételek és javaslatok nem történnek, az elkészitett müvek elbirálásakor pedig igen gyakran hiányzik az igényesség, az elvszerü kritika.

A SzKP Központi Vezetőségének juliusi plénuma nemcsak a tudományos kutatóintézeteket kötelezte aktivabb munkára, hanem a felsőoktatási intézményeket is. Ez az utasitás arra kötelezi a főiskolák valamennyi dolgozóját, hogy határozottan változtassák meg a tudományos munkához való viszonyukat, s sürgősen javitsák ki hibáikat. E tekintetben felelős szerep

vár a társadalomtudományok tanszékeire is.

A társadalomtudományok oktatói a marxizmus-leninizmus területén legjobban képzett főiskolai tudományos pedagógus káderek. Közgazdászaink, történészeink a szovjet társadalom fejlődési folyamatainak figyelmes vizsgálata és elemzése közben uj haladó jelenségeket vehetnek észre, amelyek megérdemlik az elmélyült tanulmányozást és a népszerusitést: ugyanakkor észrevehetik olyan ellentmondások megérését is, amelyek már megoldásra várnak. Mindkét esetben, az uj problémák esetében is, a megért kérdések esetében is, a kérdések bátor felvetésére van szükség.

A főiskolák tudományos munkájában mutatkozó hibáknak az a fő oka, hogy a Szovjetunió Felsőoktatási Minisztériuma nem irányit kielégitően, hiányzik a társadalomtudományokat oktató tanárok egész tudományos tevékenységének tervszerü összehangolása. A minisztérium mindezideig nem szervezte meg a tanszékek tapasztalatcseréjét a tudományos munkák területén, nem vezet tudományos konferenciákat és vitákat a társadalomtudományok legfontosabb kérdéseiről. Ezt a komoly hiányosságot a legsürgősebben ki kell küszöbölni. Az oktatók egyrészénél mutatkozó tulzott nyugalmat, önhittséget, a tudományos munkával szemben tanusitott felelőtlenséget meg kell szüntetni. Ugy kell megtervezni a társadalomtudományi tanszékek tudományos munkáját, hogy az a legidőszerűbb problémákra irányuljon és biztositani kell a tanszéki munkák rendszeres ellenőrzését. A Felsőoktatási Minisztérium hathatós segitséget fog nekik nyujtani ezen a téren.

Nem feledkezhetünk meg az egész munka fellendítésének arról a fontos feltételéről sem, amelyre a párt minket ujra és ujra emlékeztet: a társadalomtudományi tanszékek kollektiváiban a tudományos alkotó tevékenységre ösztönző légkör, - az igazi pártosság és éberség atmoszférája, csak a tudományos problémák széleskörü megvitatása alapján, a tárgyilagos kritika és önkritika kialakulásával jöhet létre.

- o -

Az élet egyre nagyobb követelményeket támaszt a népgazdaság, a tudomány, a kultura minden munkásával szemben, következésképpen a társadalomtudományokat oktató tanárokkal szemben is. Ennek következtében sok előadó tudományos képzettsége már nem felel meg a jelenlegi követelményeknek. Nem kielégitő a társadalomtudományi professzorok és előadói káderek képzésének és továbbképzésének szinvonala sem.

8.671 társadalomtudományi oktató közül 36,4% rendelkezik kandidátusi fokozattal. Sokan közülük csak nemrég védték meg disszertációjukat. Ezek alapján azt hihetné az ember,

hogy a tanszékek kielégitő munkát végeznek a tanárok szakképzettségének terén. Valójában ez nem igy van. A főiskoláknak olyan tudományos fokot és cimet elnyert előadókra van szükségük, akik naponként képesek tudományos munkát végezni és értékes tudományos munkákat hoznak létre. Ha ebből a szempontból vesszük szemügyre a társadalomtudomány előadóit, kitünik, hogy sokan közülük disszertációjuk megvédésével be is fejezik tudományos munkájukat. Ezenkivül sok az olyan tanár, aki hosszu pedagógiai szolgálattal rendelkezik, de mert nincsen tudományos fokozata és cime, nem fordit elég figyelmet a tudományos munkára, sőt egyenesen huzódozik tőle.

Az oktatóknál a tudományos továbbképzés olyan formáit, mint az elméleti konferenciák vezetése, tudományos előadások, viták tartása, vagy azokon való részvétel, tudományos munkák kiadása - nálunk még lebecsülik, mert azok nem függnek összse közvetlenül a disszertáció készitésével és a tudományos fokozat elnyerésével. Mi, a Felsőoktatási Minisztérium dolgozói és a főiskolák vezetői, vagyunk legfőként bünösök abban, hogy a disszertációval szemben sokan még mindig szük prakticista álláspontot foglalnak el. Ők is, mi is, állandóan azt hangoztatjuk, hogy a tanszék minden oktatójának meg kell védenie disszertációját. Elfelejtjük, hogy a disszertáció nem lehet öncél, a tudományos fokozat puszta elnyerésének eszköze, s nem szabad annak lennie. Tudjuk, hogy az igazi disszertáció nyereséget jelent a tudományok számára, a tudomány különböző területein végzett szisztematikus munka természetes betetőzésének kell lennie: munkaeredményeket kell összegeznie. A tudományos fok pedig ebben az esetben pusztán a tudományos eredmények természetes, szükségszerü következménye.

Nem elégithet ki minket a társadalomtudományokat oktató előadók továbbképzésével foglalkozó intézetek munkája sem, valamint azoké sem, akik a doktorátusra készülők és az egyéves levelező aspiránsok ügyeivel foglalkoznak. Ez vonatkozik a konzultációkat vezető szervekre is.

Nem régen határozatot hoztak a társadalomtudományok előadóit továbbképző intézmények ujjászervezéséről. Ezekbe az intézetekbe 5 hónapra veszik fel a tanárokat és otthlétük nem lesz kapcsolatos a disszertáció kötelező megvédésével. A továbbképző intézetek lehetővé fogják tenni kiváló tudósok előadásainak hallgatását, szakképzett oktatók konzultációin való részvételt, továbbá levéltári anyagok és ujabb irodalmi alkotások tanulmányozását. Ezzel együtt az előadók szakképzettségének fokozása egyéves aspiranturán és a doktori képesités elnyerésén keresztül fog történni, amely segiti a disszertáción dolgozók munkáját.

Helyesen kell értelmezni az egyéves aspiránsképzés és doktorálás feladatait. Az aspirantura és a doktorantura intéz-

ménye az állam részéről nagy segitséget jelent; t.i. az állam hosszantartó fizetéses tudományos szabadságot nyujt, hogy az oktatók szaktudását növelje. Az aspiranturára való beosztás a kandidátusi fokozat elnyerését jelenti, azonban nem garantálja, hogy a jelölt ezt a fokot elnyeri. Ugyanugy a doktoranturára való irányitás csupán lehetőségét jelenti annak, hogy valaki doktori cimet nyerjen. A tudományos fokozatot csak elsőrendü tudományos munkával lehet elnyerni.

A társadalomtudományi előadók szakképzettségének emelése terén a meglévő hiányosságok kiküszöbölése lehetővé teszi számunkra, hogy emeljük a felsőoktatási intézmények oktató-nevelő munkájának szinvonalát, hogy végrehajtsuk a párt és a kormány utasitásait az oktatóknak az időszerü tudományos problémák megoldásában való aktiv részvételről, hogy megjavitsuk a társadalomtudományi tanszékek nevelőmunkáját.

A szovjet főiskola legfontosabb jellegzetessége az, hogy következetesen valóra váltja az oktatás és nevelés egységének elvét. A szovjet főiskola, mint minden egyéb főiskola is, - nem lehet apolitikus. V.I. Lenin 1919. januárjában az Internacionalista Tanitók II. Összoroszországi Kongresszusán mondott felszólalásában megmutatta azon állitás egész hazug és képmutató voltát, amely szerint az iskolának apolitikusnak kell lennie. Nincs semmiféle alapja annak, hogy eltitkoljuk iskolánk elszakithatatlan kapcsolatát a kommunista párt politikájával, hiszen ez a tudományos megalapozott politika kifejezi a társadalom fejlődésének objektiv törvényszerüségeit és védi a nép érdekeit.

A diákifjuság nevelése mindenekelőtt az oktatás folyamatában, s különösen a társadalomtudományok oktatásában megy végbe, A főiskolai közösségek feladata abban áll, hogy segitsék ifjuságunkat abban, hogy önállóan alakitsák ki tudományos világnézetüket, s hogy ezen az alapon sajátitsák el a szovjet polgár etikájának normáit. A marxizmus-leninizmus alapjai, a politikai gazdaságtan és a filozófia oktatóira nagy felelősség hárul a párthoz és a néphez hü kiváló erkölcsi tulajdonságokkal rendelkező szakemberek neveléséért.

Felsőoktatási intézményeinkben vannak azonban még olyan vezetők és oktatók, akik hajlamosak arra, hogy a diákság egész nevelését utasitásokra redukálják, a diák tudatára gyakorolt hatást, pedig adminisztrativ dorgálással cseréljék fel. S vannak olyanok is, akik azt hiszik, hogy fegyelemsértések csak azért történnek, mert nem minden diák eléggé fegyelmezett. Ez helytelen nézet, mert nem öleli fel az egész problémát. A mintaszerü fegyelem a főiskolán az oktatás tartalmánál kezdődik, ezt a fegyelmet az oktatók személyes példája határozza meg. "A tanári kar hatásának nem-

sak a tudáson, hanem az erkölcsi tekintélyen is kell alapulnia, enélkül nem lehetséges a nevelés, s nevelés nélkül nem értjük el mindazokat az eredményeket, amelyeket a diákoknak el kell érniük" - mondta M.I. Kalinin, az Összoroszországi Rektori Értekezleten, 1926. május 15-én.

Tudjuk, hogy az oktató tekintélyét a magas pedagógiai művészet teremti meg, az a képesség, hogy állandó kapcsolatot létesítünk a diáksággal, hogy megnyerjük a diákság bizalmát. Következésképpen a felsőoktatási intézményben a nevelőmunkát elsősorban úgy kell megjavítani, hogy emeljük az előadások, szemináriumok színvonalát, hogy az oktatók saját magukkal szemben magas követelményeket támasztanak, hogy fejlesztjük a diákok kezdeményezését, hogy kedvet keltünk az önálló tudományos kutató tevékenység iránt.

A feladat az, hogy megtöltsük a diákok között végzett politikai nevelőmunkát magas eszmei tartalommal, hogy ezt a munkát a diákifjuság igényeinek és érdekeinek figyelembevételével végezzük, hogy fejlesszük önállóságukat és kezdeményezésüket. Jobban be kell vonni a diákokat a főiskola társadalmi életébe, a diákkörökbe, a tudományos társaságokba, a párt, a komszomol, a szakszervezeti és más szervezetek tevékenységébe. A diákság kommunista nevelésében széles teret kell biztosítani a tudományos ateista propagandának.

A tudományos oktató és nevelőmunka megszervezésének színvonala jelentős mértékben attól függ, hogyan vezeti a főiskolákat, a tanszékeket a Szovjetunió Felsőoktatási Minisztériuma. Még 1951. augusztusában a Párt KB-a határozatban arra kötelezte a minisztériumot, hogy javítsa meg a társadalomtudományi oktatás irányítását, hogy fokozza a marxizmus-leninizmus, a politikai gazdaságtan és a filozófia tanszékeinek munkája fölötti ellenőrzést és szervezze meg a tanszékek operatív megsegítését. Ezt olymódon kell elérni, hogy élénk kapcsolatot tart velük, hogy a minisztérium rendszeresen kiküld felelős munkatársakat a tanszékekre és, hogy a távolabbi helyekre rendszeresen küld professzorokat, szakképzett oktatókat és tudományos munkatársakat Moszkva és Leningrád főiskoláiról, akiknek az a feladatuk, hogy a marxista-leninista elmélet legfontosabb kérdéseiről konzultációkat és előadásokat tartsanak.

Teljesítette-e ezeket az utasításokat a Szovjetunió Felsőoktatási Minisztériuma és egy sor felsőoktatásügyi intézmény vezetője? Őszintén be kell ismerni, hogy ezeket az utasításokat nem teljesítették kellőképpen. A minisztérium munkatársai kevéssé segítik a tanszékeket, nem látogatják eléggé azokat. A minisztérium nem küld ki rendszeresen szakképzett előadókat, tudományos munkatársakat, a távolabbi főiskolák megsegítésére, nem látja el mindig idejében a főiskolákat

módszertani dokumentációval. A minisztérium által kiadott programokban és más módszertani dokumentumokban komoly fogyatékosságok észlelhetők. Rosszul szervezik meg a társadalomtudományi előadók megsegitését szolgáló tankönyvek és tansegédletek, szemléltető eszközök összeállitását és kiadását. Nem elegendő mértékben általánositják és terjesztik a legjobb tanszékek és oktatók hasznos tapasztalatait.

A minisztériumnak mindezeket a komoly fogyatékosságokat a legrövidebb időn belül ki kell küszöbölnie mégpedig ugy, hogy megszivleli azokat a rendkivül értékes kritikai megjegyzéseket és javaslatokat, amelyeket a Társadalomtudományi Tanszékek Vezetőinek a közelmultban végetért Összszövetségi Tanácskozása tett.

A szovjet nép évről-évre a kommunizmus épitésének egyre bonyolultabb feladatait oldja meg. Ebben a nagy munkában megtisztelő feladat hárul a felsőoktatási intézmények társadalomtudományi tanszékeire: nevelniök kell eszmeileg kiválóan felfegyverzett, a kommunizmus ügyéhez hü szakembereket, a társadalmunk alkotó és aktiv tényezőit, akik világosan látják a fejlődés perspektiváit és akik képesek arra, hogy minden erejüket előrehaladásunk meggyorsitására forditsák.

HOGYAN KÉSZITJÜK ELŐ A NEMZETI KÉRDÉS OKTATÁSÁT FŐISKOLÁNKON?

A nemzeti kérdés oktatása az I. évfolyamon évről-évre nehéz feladat elé állit bennünket. Nemcsak azért, mert a kérdés magábanvéve is bonyolult, sokoldalu, tudományos vizsgálatot igényel, hanem elsősorban azért, mert a burzsoa ideológia maradványai általában ezen a területen - a hazához, nemzethez való állásfoglalás területén - a legerősebbek. A régi burzsoa iskola, a burzsoa kultura és müvészetek ezen a fronton végezték - tudatosan - a legrombolóbb munkát és mint az átmeneti korszak társadalmi tudatának egyik leggyengébb pontja ellen, ezen a területen intézi a burzsoázia legintenzivebb támadásait dolgozó népünkkel szemben az ideológiai fronton. Az elmult évben a párt irányvonalát eltorzitó jobboldali nézetek is sok kárt okoztak e téren.

Pártunk Központi Vezetőségének a marxizmus- oktatásával kapcsolatos határozata éppen ezért oktató-nevelőmunkánk egyik legfőbb céljaként tüzi elénk a nacionalista, soviniszta, kozmopolita nézetek elleni harcot, mint ifjuságunk hazafias nevelésének egyik fő eszközét.

Legjobb alkalmat nyujtja erre az I. évfolyamon a nemzeti kérdés oktatása.

Tanszékünkön ezévben rendszeressé vált, hogy az egyes témák oktatásának előkészitését a téma oktatási-nevelési célkitüzéseinek meghatározásával kezdjük. A nemzeti kérdés oktatásának előkészitésénél is ezt tettük.

Nevelési célul ennél a témánál a szocialista hazafiság fejlesztését tüztük magunk elé. Ez a cél a burzsoa nacionalista, kozmopolita ideológia leleplezésén, az igaz hazafiság és proletár internacionalizmus elemzésén és jelentőségének tudatositásán keresztül érvényesül.

A munkatársakkal - figyelembevéve a mult évi ideológiai napló tanulságait is - megbeszéltük az elmult évi oktatás tapasztalatait. Megállapitottuk,hogy az elmult tanévben ennél a témánál a problémák megértetése terén előrehaladtunk, azonban oktatásunknak komoly hiányosságai is voltak.

Legfőbb hiányosság abban mutatkozott, hogy az elméleti kérdések megmagyarázása és a hallgatókban felmerült kételyek és helytelen nézetek eloszlatása két külön folyamatot jelentett, nem kapcsolódott szervesen össze.

A legfőbb feladatot most abban látjuk, hogy az elvi és történeti kérdéseket is ugy tárgyaljuk, hogy azok a hallgatók

mostani problémáira adjanak választ, azok megértését segítsék elő.

Ennek módszereit a következőkben látjuk:

1./ Az egyes elvi kérdéseket /nemzet fogalma, ismérvei, nemzetté válás, nemzeti mozgalmak keletkezése, elbírálása, stb./ a magyar történelem eseményein és problémáin keresztül megmagyarázni.

2./ Fokozottan támaszkodni haladó nemzeti hagyományainkra az oktatás során. Az elmult tanévben hallgatóink érdeklődését felkeltette, oktatásunk bizonyító erejét növelte, amikor egy-egy elvi kérdésnél, vagy a nemzeti kérdés megoldásának keresésénél megmutattuk, hogy nemzetünk legkiemelkedőbb haladó gondolkodói és államférfiai - ha koruk, körülményeik, osztályhelyzetük miatt nem is teljes sikerrel - azon az uton keresték a megoldást, melyen a tudományos szocializmus azt megtalálta. Ennek bebizonyitása közelebbhozza hozzájuk a marxizmus-leninizmus elvi álláspontjait megmutatja, hogy a tudományos szocializmus gyökerei minden nép történelmébe és tudományába mélyen visszanyulnak, kiválasztva azokból azt, ami a legjobb és legfejlettebb.

3./ Bebizonyitani, hogy a nemzeti kérdés maradéktalan megoldása csakis a szocializmus talaján lehetséges és ezt a megoldást egyedül a tudományos szocializmus alapján álló marxista-leninista pártok vihették győzelemre. Azok a pártok, melyek egyedül képviselték mindig következetesen az elnyomott népek ügyét és amelyek a proletáriátus hatalomrakerülése után a nemzet vezetőerejévé váltak.

4./ Világos és bátor kérdésfelvetéssel már az előadásban közvetlenül is választ adni a hallgatókban tudatlanul, vagy tudatosan felmerülő ellenséges, nacionalista, kozmopolita, esetenként szovjetellenes, vagy egyé nézetekre.

A következőkben szeretnék néhány példát mondani arra vonatkozóan, hogyan gondoljuk ezeket az oktatás gyakorlatában megvalósitani.

1.

Általános tapasztalat szerint a hallgatók nehezen értik meg azt a tényt, hogy nemzetekről csak a kapitalizmus kialakulása óta beszélhetünk. Sokszor szinte nemzeti büszkeségünk megsértését látják abban, hogy a törökverő Hunyadi János, vagy Rákóczi harcait, Mátyás virágzó államát nem a magyar "nemzet" dicsőségének tulajdonithatják. Ezeket a

kételyeket csak a magyar történelemből vett példák idézésével oszlathatjuk el, megmutatva a nemzetté válás folyamatjellegét, azt, hogy pl. az ország területének állandó változása, három részre szakitottsága, a terület földrajzi széttagoltsága hogyan akadályozta hosszu ideig a nemzetté alakulást.

Ugyancsak bebizonyithatjuk a történelem tényeivel a gazdasági élet egysége létrejöttének egyes lépéseit. Pl. Mátyás király valóban sokat tett ennek érdekében is. Országos mértékegységet tett kötelezővé; egyes városokban és mezővárosokban országos vásárokat tarttatott. Az ő korában jelentek meg egyes országos jellegü árucikkek: a felvidéki városok vászna, a szász városok viasza, posztója, a kolozsvári bőr, egyes városok fegyvergyártásának termékei. /Elekes Lajos elvtárs a Századok 1955. I. számában "A központositó politika belső erőforrásai a XV. sz. második felében" c. cikkében sok errevonatkozó adatot emlit.

Ezek a tények mutatják a magyar nép nemzetté alakulásának utját. Hunyadi János és Rákóczi harcai, Mátyás központositó törekvései elősegitették a nemzetté alakulást. Ezek azonban a körülmények folytán akkor még nem vezethettek tartós eredményekhez.

Mindez azt bizonyitja, hogy a kezdetleges polgári fejlődés, az árutermelés elterjedése magávalhozta a gazdasági élet egységesitésének szükségszerüségét, de ez csak olyan mértékben fejlődött, haladt előre, amilyen mértékben a polgári fejlődés előrehalad a feudalizmus méhében.

Legszemléltetőbben mutatja a nemzetté válás feltételeinek érlelődését Magyarországon a nyelv és vele szorosan összefüggő nemzeti kultura kifejlődése. Igen jó szemléltető lehetőséget találtunk ezzel kapcsolatban a felvilágosodás, majd később a nyelvujitás haladó gondolkodóinak és költőinek irásaiban.

Magyarországon a XVIII. sz. végén, a XIX.sz. elején a közigazgatásban és a müvelt uralkodó osztály társalgásában használt latin és német nyelv mellett a magyar nyelv elhanyagolt, harmadrendü szerepet játszott. A nyelv elmaradottsága akadályozta a nemzeti kutlura, tudomány és irodalom fejlődését és akadálya volt a tömegek felemelkedésének, a polgári fejlődésnek is.

Bessenyei György már a XVIII. sz. 6o-as éveiben meglátta, hogy

> "a magyar polgári nemzetállam kialakulásának egyik feltétele a magyar nyelv kimüvelése"

Az európai országok példáját tárja elmaradt népe elé. Ezek mindegyike

"önnön nyelvét emeli, azon tanul, azon perel, azon kereskedik, társalkodik, gazdálkodik", míg a mi "nagy nemzetünk a maga nyelvét felejteni láttatik"

/Magyarság c. röpiratából/

A magyar uralkodó osztályokat ekkor /1778/ még arra kellett figyelmeztetnie, hogy

"míg a magyar parasztasszonyok magyarul fognak beszélni, addig a parasztemberek is így beszélnek és hasonlóan, amíg a jobbágyok magyarul szólnak, addig az uraknak sem lehet a magyarságot elfelejteni!"

/ugyanott/

A nemzeti nyelvnek a közigazgatásban, tudományban, művészetek területén való általános használata és fejlesztése a polgári fejlődéssel együtt parancsoló szükségszerűséggel vetődött fel.

"A nyelv az emberi érintkezés legfontosabb eszköze. A nyelv egysége és akadálytalan fejlődése egyik legfontosabb előfeltétele a valóban szabad és széles kiterjedésű, a modern kapitalizmusnak megfelelő kereskedelmi forgalomnak és a lakosság egyes osztályok szerinti szabad és széleskörű csoportosulásának, végül előfeltétele annak, hogy a piac szoros kapcsolatban legyen minden egyes nagy, vagy kis gazdasági egyeddel, eladóval és vásárlóval."

/Lenin: A nemzetek önrendelkezési jogáról c. mü 1.pontjából./

Leninnek ezek a szavai találóan jellemzik ezt a szükségszerűséget, ami ekkor nálunk is parancsolóan vetődött fel. A felvilágosult müveltség elterjedéséhez is fejlett nemzeti nyelvre volt szükség. A XIX. sz. elején kibontakozó nyelvujítási mozgalmak, melyek egyrészt a magyar nemzeti nyelv elismertetésére, másrészt a nyelvnek korszerü továbbfejlesztésére, pallérozására, gazdagitására törekedtek - tehát a nemzeti fejlődést, a nemzetté válást elősegitő mozgalmak voltak, a nemzeti mozgalmak első megnyilvánulásai közé tartoztak.

A nyelv fejlesztésének, a nemzeti nyelv megerősitésének fontosságát Kazinczy Ferenc a következőképpen fejezi ki:

"A nyelv egyik legféltőbb kincse, egyik legfőbb diszo a nemzeteknek s a nemzeti léleknek mind igen szép képe, mind hiv fenntartója és ébresztője"

/Ortologus és neologus nálunk és más nemzeteknél. 1818./

Széchenyi ezt a gondolatot a következő szavakba önti:

"Nyelvében él a nemzet".

Amig tehát a magyar nyelv ilyen nemzeti nyelvvé nem fejlődött, ugyancsak nem lehetett magyar nemzetről beszélni. Ennek kialakulása hozzátartozott a nemzet létrejöttének fokozatos érlelődéséhez. A nemzetté válást, a polgári átalakulást meg kellett előznie a magyar nyelv nemzeti nyelvvé válásának. Az 1844. évi II.t.c. teszi a magyar nyelvet a közigazgatás, bíróság, iskola, hivatalos nyelvévé.

De egységes kulturáról sem beszélhetünk addig, amig ez meg nem történt. A magyar nyelv nemzeti nyelvvé válásával következett be irodalmi életünk hatalmas fejlődése. Ekkor születhettek olyan nemzeti költőink, mint Kölcsey, Petőfi, Arany, Vörösmarty és mások.

A nemzetté válás csodálatosan megtermékenyitette minden országban a müvészeteket. Igy volt ez nálunk is. Csokonai a "Dorottyá"-ban még igy irt a magyar nép táncairól:

"Jártak galoppatát, straszburgert, hanákot,
Valcerest, mazurkát, szabácsot, kozákot...
Uraim! az urak magyarnak tartanák
Magokat: de ki tót, ki német, ki hanák.
Miért nem táncolt magyart az anglus, a francia?
Csak a magyarnak kell más nemzet módija?
Igy vesztjük hazánkat a magunk kárával,
Külső tánccal, nyelvvel, szokással, ruhával!"

Néhány évtizeddel később minden müvészet virágzásnak indul a magyar nemzeti talajon. Erkel, Liszt Ferenc a zenét, Katona József, Kisfaludy Sándor a szinjátszást forradalmasitja nemzeti alapon. A sajátos nemzeti kultura létrejöttének folyamata kiteljesedik és hatalmasan megtermékenyiti a müvészeteket.

Ugy gondolom, hogy ilyen és hasonló példákkal meggyőzővé válhat hallgatóink előtt, mit is jelentett a nemzetté válás folyamata, milyen utat kellett ahhoz végigjárni a népeknek és hogyan függött ez össze a polgári átalakulással, a kapitalizmus kialakulásával és uralkodó rendszerré válásával.

- o -

Amikor a nemzeti mozgalmak keletkezésének, elbirálásának elvi kérdéseit történelmi példákkal akarjuk illusztrálni, különösen kedvező helyzetben vagyunk. A marxizmus klasszikusai nem egy esetben fordultak történelmi példáért éppen a magyar nemzeti mozgalom, nemzeti kérdés történelmi tényei felé.

Magyarország történelmére hivatkozva egészen közelről megmutathatjuk hallgatóinknak, hogy amig Nyugat-Európában nemzeti államok keletkeztek, nemzeti elnyomás nélkül, addig Kelet-Európában többnemzetiségü államok jöttek létre, élükön a legfejlettebb nemzettel, amely a többi, fejlődésben elmaradt nemzetet politikailag és gazdaságilag elnyomta. Aligha találhatnánk a magyar történelemnél jobb példát arra, hogy a nemzeti elnyomás hogyan vezetett nemzeti viszályokhoz, nemzeti mozgalmakhoz, amely ezután egy évszázadon keresztül a nép egyik legégetőbb kérdése volt.

> "Van a nemzetek kormányzásának egy régi, különleges rendszere, amely abban áll, hogy a burzsoa hatalom egyes nemzetiségeket magához édesget, kiváltságokkal ruház fel, más nemzeteket pedig lealacsonyit, nem akar velük bajlódni... Egyik nemzetiséget magához édesgeti, a nemzetiség segitségével elnyomja a többit. Igy kormányoztak például Ausztriában".
>
> /Sztálin.Müv. 5. kötet. 274.o./

Sztálin fenti szavait semmiféle példával nem illusztrálhatnánk jobban, mint saját történelmünk példáival.

De engelsnek az 1830-as lengyel felkelés emlékére Londonban mondott szavai

> "Nem szabadulhat fel az a nemzet, amely... elnyom más nemzeteket..."

ugyancsak érvényesek voltak a magyar nemzetre a felszabadulás előtti 100 esztendőben.

2.

A magyar nemzet sajátos helyzetben volt. Egyrészt elnyomott, függő helyzet jellemezte, másrészt maga is elnyomott más nemzeteket.

Érdemes végigkisérnünk ezekben az években a kimagasló haladó gondolkodók és politikusok nézeteit a nemzeti kérdésről, utkeresésüket, annak megoldására.

Széchenyi 1842. akadémiai beszédében ismerteti összefoglaló állásfoglalását a nemzeti kérdésről. Figyelmeztet az erőszakos magyarositás túlkapásainak veszélyeire.

> "Az erőltetés, zaklatás makacs ellenszegülést szül, mely... fékeiből kibontakozott árként mindent magával sodor".

"Nem lehet a nemzetiségeket a magyarok oldalára állitani, ha szüntelenül azt pengetik fülébe, hogy a tót nem ember, stb...."

Kossuth szinte megközeliti a lenini gondolatot a nemzetek egyesüléséről az önrendelkezés alapján:

"A balkáni népeknek azt kellene mondanunk: legyetek szabadok s függetlenek s ha azzá lettetek, lépjünk kölcsönös biztonság miatt védő szövetségre."

"A közös szabadság a nemzeti különbségeket s ellenszenveket biztosan kiegyenliti".

/Kossuth: Iratok VIII.köt.
Idézi Pach Zsigmond Pál, Századok 1955. III. száma 42.old./

Eötvös igy nyilatkozik a nemzeti kérdés megoldásának módjáról:

"Az elv, melyet a kérdés megoldásánál követnünk kell, csak a teljes jogegyenlőség lehet".

/Eötvös J.: A nemzeti kérdés. 41.old./

Vagy idézhetjük pl. Bemet, aki a nemzeti kérdésben meglátta a forradalom szövetségesének kérdését és 1848.dec.6-án ilyen kiáltványt intézett a nemzetiségi vidékek népeihez:

"Minden lakosok nemzeti, vallási és rangkülönbség nélkül egyenlők és minden hivatalok viselésére ugyanazon jogaik vannak. Jóllehet a magyar nyelv az országgyülés nyelvének vétetett fel, minden más népek nemzetiségüket megtartják és a maguk belső ügyeiben a magyar nyelv mellett tulajdon nyelvükkel élhetnek."

/Kővári: Okmánytár 134.
Idézi I.Tóth Zoltán "Kossuth és a nemzeti kérdés c. tanulmányában Kossuth emlékalbum II.köt./

A kiáltvány további részében felszólitja a nemzetiségi lakosokat, hogy ha valakit ebben megsértenek, forduljon hozzá.

Természetesen az 1848-as forradalom és szabadságharc e nagy egyéniségeinek álláspontja a nemzeti kérdésben nem egyértelmü, ellentmondásokat tartalmaz. Széchenyi, aki ellenzi a nemzetiségek erőszakos magyarositását, a polgári fejlődést összeegyeztethetőnek tartja az Ausztriától való függőséggel. Kossuth és az ellenzék általában nem jut el a nemzeti önrendelkezési jog elismeréséhez, nem jut tul a magyar politikai nemzet gondolatán. Egyéni szabadságjogokat sürgetnek -

de nemzeti önrendelkezési jog nélkül. A magyar országgyülés a forradalom napjaiban nem hoz tételes törvényt a nemzetiségek jogairól, nem látja azt, hogy saját szabadságával együtt az elnyomott népek szabadságát is ki kellene nyilvánitania.

Kossuth a forradalom bukása után továbbjut ennél, szinte megközeliti a sztálini meghatározást a "nemzetek kormányzásának ausztriai rendszere" kérdésében. Látja, hogy a magyar uralkodó osztályok azért mondanak le a nemzeti függetlenségről, hogy a nemzeti elnyomatás rendszerét fenntarthassák.

> "A dualizmus Ausztriával és a közös ügyek elfogadása... az osztrák- németek szabadságot utáló részéveli szövetkezést jelenti a többi nemzetiségek és népfajok elnyomására."
>
> /Iratai VIII.kötet 40.lap.
> Idézi Pach Zs. Pál - Századok 1955.1.szám.
> 68.old./

Dunakonföderációs terve egyenesen a magyar hegemoniáról való lemondás gondolatát rejti magában, a függetlenségükért küzdő kisnépek szövetségét hirdeti a reakciós, hóditó nagyhatalmakkal szemben. Itt - legalább ami a horvát népet illeti - a nemzeti önrendelkezési jog gondolatáig is eljut.

> "Mi arra is készen vagyunk, hogy Horvátországnak teljes, tökéletes függetlenséget biztositsunk, ha nem akarják a magyar koronával 800 év óta fennálló kapcsot fenntartani."

Ebben a tervben is volt még számos következetlenség és ellentmondás /pl. hogy az önrendelkezés jogát csak Horvátországra terjesztette volna ki, nem adta volna meg a többi nemzetiségnek/. Ezek a következetlenségek azonban Kossuthnál és kora más kimagasló forradalmi egyéniségeinél is korukból, körülményeikből, valamint többnyire osztályhelyzetükből adódtak.- Mindenesetre a felsorolt néhány kiragadott példa is mutatja, hogy sok esetben egészen közel jutottak a helyes álláspontho z, melyet azonban egyedül a tudományos szocializmus található meg. Ezek a példák egyuttal azt is bizonyitják, hogy a tudományos szocializmusnak magyar talajon való alkalmazása milyen fontos szerepet töltött be történelmünk sürgetően fontos kérdéseinek valóra váltásában.

3.

Ahhoz, hogy ezekután a szociáldemokrata párt és az uralkodó osztályok nemzetáruló politikáját vizsgáljuk, ugy gondoltuk, hogy szükséges előbb konkrét számadatokkal is bebizonyitani a nemzetiségek magyarországi helyzetének sulyosságát. A XX.

század elejének egy polgári radikális irója Jászi Oszkár "A nemzeti államok kialakulása és a nemzeti kérdés" c. egyébként helytelen, polgári következtetésekre jutó - müve sok beszédes adatot közöl ezzel kapcsolatban.

Magyarországon a nemzetiségi lakosság száma századunk elején a magyar lakosságnál alig volt kevesebb. A magyaroké valamivel alul volt a 10 millión, a nemzetiségeké 9 millió körül mozgott.

1900-ban a magyar lakosság 44,7% tudott irni-olvasni,
a román lakosság 9,2%
a ruszin lakosság 7,2%

1910-ben a magyar népesség 12.784 iskolájában
26.280 tanitó tanitott,
az alig kevesebb nemzetiségi népesség
3.712 iskolájában
5.537 tanitó.

A középiskolai tanulók 13% volt szlovák, román, ruszin, horvát, szerb és egyéb nemzetiségi származásu. Az egyetemi hallgatók 6%-a.

Ezt a helyzetet az uralkodó osztályok azzal igyekeztek magyarázni, ideológizálni, hogy a magyar dicső nemzeti multja történelmi jogot formál számukra az "intenziv müveltségre képtelen, barbár népek vezetésére". Tagadták a nemzetek multját, hagyományait. Azt állitották, hogy ezeknek nincs olyan nyelvük, kulturájuk, amihez ragaszkodni kellene. Minden, ami multjukban dicső volt "csak a magyar név alatt származhatott rájuk". /Századok, 1842.23.szám. Gyurkovits György cikke./

\- - -

Mit tett a magyar Szociáldemokrata Párt a magyar nemzeti kérdés megoldása, a nemzeti mozgalmak szervezése terén?

A magyarországi szocialista mozgalom a proletárnemzetköziség alapján jött létre. Létrejöttekor - Engels szavai szerint - "megvolt az az előnye, hogy már eleve nemzetközi, amennyiben magyarokat, németeket, románokat, szerbeket és szlovákokat foglal magában". /MMTVD 2. köt. 35.old./

A megalakult Szociáldemokrata Párt elvi nyilatkozata helyesen veti fel, hogy "nemzetközi párt, mely nem ismeri el a nemzetek, születés és birtok előjogait" stb. Nem beszél azonban a konkrét magyarországi helyzet diktálta problémákról: a nemzeti függetlenségről, a népek önrendelkezési jogáról.

Az 1900-as évek kezdetétől fogva különösen jellemző a Szociáldemokrata Pártra az osztrák függéssel kapcsolatos

kozmopolita és a nemzetiségek elnyomásával kapcsolatos nacionalista politika. Történészkongresszusunkon Erényi elvtárs számos példával illusztrálta ezt. /Történészkongresszus sorozat 5. sz. füzet/ A hallgatók előtt is helyes lesz néhány példával megmutatni a szociáldemokrata párt álláspontját a nemzeti kérdésben. Erre az álláspontra egyrészt az jellemző, hogy nem egy esetben demagóg módon marxista frázisokat használtak fel, melyekből burzsoa következtetéseket vontak le.

"A szociáldemokrácia számára nemzeti kérdés nincs,- irja a párt központi lapja az 1900-as évek elején - mert mi csak két nemzetet ismerünk, kizsákmányolót és kizsákmányoltat."

"A proletariátus számára egyremegy, milyen burzsoázia huzza le róla a bőrt" irják ugyanabban az időben.

/Népszava, 1905.dec. 20./

"A magyar munkás elnyomatása és szolgasága mennyiségileg másféle, mint a román paraszté. De ha ilyesmit mérlegen meg lehetne mérni és mennyiségét pontosan meg lehetne állapitani: kiderülne, hogy a magyar proletár szolgasága semmivel sem kisebb, mint a magyarországi román paraszté" - irja Kunfi Zsigmond.

/Szocializmus, 1913-14. 97-98.old./

Másrészt a nemzeti függetlenség kérdését igyekeznek elbagatelizálni.

"A függetlenség - üres frázis,amelyet évtizedek óta tervszerüen terjesztenek a nép között, hogy ennek lelkét megmérgezzék"

/Garami. Idézi Hanák Péter. Századok, 1955. 3. szám 398.old./

"Mese, mintha Ausztria zsákmányolna ki bennünket" - mondja Weltner 1905-ben egy gyülésen.

A nemzeti kérdés megoldására vonatkozó elgondolásuk semmiben sem különbözik az ausztromarxisták nemzetiségi politikájától, amely lényegében az uralkodó osztályok érdekeinek kiszolgálását, a Habsburg birodalom fenntartását célozta, amely kozmopolita frázisokkal leplezett burzsoa nacionalista politika volt. Amellett a kulturális nemzeti autonomia elérésére sem tettek semmit, a nemzetiségi munkásokat és parasztokat teljesen elhanyagolták, szervezésük érdekében egyetlen lépést nem tettek.

A Szociáldemokrata Párt I. világháboru idején elfoglalt szociá soviniszta álláspontja, a Tanácsköztársaság alatti, majd későbbi, Trianon utáni álláspontjai, az uralkodó osztályok so-

vinizmusának teljes mértékü kiszolgálása - mindnyájunk előtt ismert. Nem kevésbé az az örömrivalgás, mellyel a bécsi döntéseket fogadták, az ország területi növekedését, melyet Hitler dobott oda koncként magyar csatlósai elé. De ismeretes a fasizmust kiszolgáló ideológiájuk és tevékenységük is, mellyel az ország függetlenségét segitették a német hóditóknak átjátszani.

- - -

Kassai elvtárs a "Kisnépek sorsfordulója, a Nagy Októberi Forradalom" c. brossurájában igen jó, beszédes adatokat közöl a magyar uralkodó osztályok nemzetárulásairól. Hasznos dolog ezekből is idézni. Ezzel bizonyithatjuk be legjobban, hogy jelszavaik mennyire a valóság leplezésére szolgáltak és saját hasznuk érdekében mindig készen voltak imperialista erőknek kiszolgáltatni nemzetük függetlenségét.

Már az I. világháboru német tervei - melyeket jól ismertek - ilyesmiket tartalmaztak:

> "Magyarország utjában áll a Kelet felé való német világhatalmi terjeszkedésnek, tehát éppugy kötelessége, hogy a nagy eszme érdekében a föld szinéről örökre eltünjön, mint a lengyel nemzetnek."
>
> /Varsói állami levéltárban talált okmány/.

Rubint Dezső tábornok "Az összeomlás" c. könyvében elmondja, hogy Vilmos császár néhány nappal a Nagy Októberi Forradalom győzelme előtt József főhercegnek kifejtette jövendő terveit: Magyarországon mindennek németnek kell lennie, még a legkisebb falusi iskolában is kötelezővé kell tenni a német nyelv oktatását.

Németország 1918-ban elvesztette a háborut, ezért nem valósithatta meg terveit. Azonban nem mondott le azokról. Hitler semmivel sem kevesebb vérengző szándékkal tekintett Magyarország felé. A magyar uralkodó osztályok azonban őt éppugy kiszolgálták, mint annak idején Vilmos császár imperialista törekvéseit. Legfeljebb amiatt tiltakozott az uralkodó osztály egy része, hogy német és nem angolszász kézbe tették le az ország függetlenségét. Nyugodtan árubabocsátották azt éppenugy, mint ahogy megtették ezt akkor, amikor saját hatalmuk, régi kiváltságos helyzetük visszaszerzése érdekében a Magyar Tanácsköztársaság ellen behivták az országba a román, cseh, szerb imperialista csapatokat. Amikor pedig ezért a tettükért Trianonnal kellett fizetniök, soviniszta kiáltozással igyekeztek elterelni a figyelmet saját felelősségükről, mint a rabló, aki "fogják meg"-et kiált tettének elkövetése után.

- - -

Csak mindezek bemutatásával bizonyithatjuk be, hogy az egyedüli erő abban az országban, amely a nemzeti függetlenségért és az elnyomott népek szabadságáért következetesen harcolt, a Kommunista Párt volt. Folytatta, továbbvitte a Szabadságharc nagyjainak örökségét. A Tanácsköztársaság hősi harcaival a nemzeti függetlenségért, a fasiszta rendszer soviniszta uszitásainak leleplezésével - ahol lehetett nyiltan, ahol nem, ott burkolt módszerekkel /Mint pl. Révai elvtárs szabadságharcról szóló cikkeivel, Mód Aladár elvtárs a 400 évig tartó német elnyomás alatti harcról szóló könyvével/ - harcolt a nemzeti függetlenségért és szabadságért. Figyelmeztetett a német szövetséggel járó veszélyekre, elitélte a bécsi döntéseket, harcolt az imperialista háboruban való részvétel ellen.

A felszabadulás után pedig a marxi-lenini program alapján a Kommunista Pártok vezetésével sikerült mind nálunk, mind a többi népi demokráciában - először ez országok történetében - megoldani a nemzeti kérdést.

A kommunista pártok vezetik ezeket a nemzeteket a szocialista nemzetté válás utján, mint a nemzetek vezető erői, mint a proletár internacionalizmus alapján álló, de ugyanakkor "nemzeti" pártok. A kommunista pártok vezetésével megszüntek ezekben a soknemzetiségü államokban a nemzeti ellentétek az államon belül és az egyes államok közt. Kibontakoztak ezeknek a nemzeteknek eddig visszaszoritott nemzeti erői. A kommunista pártok vezetésével terveket készitettek nemzeti erőforrásaik kiaknázására és bővitésére. Virágzásnak indult ezeknek a népeknek nemzeti kulturája, müvészete.

Ezeket a tényeket az oktatás során igyekszünk majd tényekkel is bizonyitani. Csehszlovák, vagy romániai magyar folyóiratokban sok jó anyagot találhatunk erre vonatkozóan.

Ugy gondolom, hogy különösen érdemes konkréten beszélni a Romániai Magyar Autonom Tartományról. Mi ezt általában meg szoktuk emliteni, anélkül, hogy annak tartalmát bővebben kifejtenénk. /Érdemes átlapozni a Romániai Magyar Szó c. ujság 1952. augusztusi és szeptemberi számait, ezekben sok érdekes cikket találunk ezzel kapcsolatban. A román alkotmányt /a szeptemberi 22. számban/ szintén érdemes ebből a szempontból tanulmányozni./

A Román Népköztársaság Magyar Autonom Tartományát a kompakt székely-magyarlakta terület alkotja. A Román Népköztársaság törvényei és az állam központi szerveinek határozatai és rendelkezései kötelezőek a Magyar Autonom Tartomány területén. A Tartomány viszont maga dolgozza ki a törvények végrehajtása módszerének szabályzatát, melyek segitségével az ország törvényeit a helyi sajátosságoknak megfelelően végrehajtják. Ezt a szabályzatot jóváhagyás végett a Nagy Nemzet-

gyülés elé terjesztik. A területi jellegü feladatokat végző szerveket, birósági, közigazgatási gépezetet, gazdasági és hatalmi szerveket a tartománybeli-többségükben magyar dolgozókból állitják össze. Az államhatalmi szervek és intézmények a néptömegek anyanyelvét használják. A törvények és fontos rendeletek mindkét nyelven megjelennek.

Dej elvtárs a román alkotmány elfogadásakor mondott országgyülési beszédében hangsulyozta, hogy ez a területi autonomia nem választja szét, hanem ellenkezőleg szorosabban füzi a magyar dolgozókat a Román Népköztársaság központi szerveihez.

> "A Magyar Autonom Tartomány létesitése jelentősen megerősiti a népi demokratikus román államot, tartós alapokra helyezi a román nép és a magyar nemzeti kisebbség testvéri együttélését, a köztük lévő bizalmatlanság utolsó maradványainak felszámolásához vezet..."

4.

A hallgatók közt tudatosan, vagy tudatlanul felvetődő helytelen, vagy ellenséges nézetekre adandó válaszainkhoz nagy segitséget jelent Nemes Dezső elvtársnak "A hazafiság kérdése és a jobboldali jelenségek" c. brosurája. Az ebben foglalt kérdések a hallgatók közt felmerülő szinte minden problémát érintenek, ezért nem kivánok azokkal külön foglalkozni. Csak néhány olyan kérdést szeretnék felvetni, melyek a mult évi - és eddigi ezévi - tapasztalatok alapján különösen problémát okoztak.

\- - -

Ilyen probléma az internacionalizmus kérdése. Hogyan fér ez össze a hazafisággal? - kérdik a hallgatók. Nem valami burkolt, másképpen nevezett kozmopolitizmusról van-e itt szó?

Az internacionalizmus terén is vannak hagyományaink, demokratikus hazafiak hazafiságának is szerves része volt mindig a más népek tisztelete, az általános emberi haladásért való harc. A felvilágosodás korának, a reformkornak, majd az 1848-as forradalom és szabadságharc korának szinte minden nagy egyénisége harcolt a kozmopolitizmus ellen - és ugyanakkor egyaránt hüséges volt saját nemzete és az egész emberi haladás ügye iránt. Petőfit gyakran állitjuk példaképül, mint a "világszabadság" harcosát. /Pl. "Egy gondolat bánt engemet " c. versét szoktuk idézni./ Bátran hivatkozhatunk azonban itt pl. Kölcseyre is:

"Polgára lenni az egész világnak, én előttem nem azt a veszedelmes indifferentizmust /közömbösséget/ teszi, mely patriotizmust /hazafiságot/, nacionalizmust /itt: nemzeti érzelmet/ kizár, Internálva /érdekelve/ lenni az egész emberiségért és mégis el nem veszíteni azt az édes...érzelmet, mely a születés földjéhez von: ez a kettő nem ellenkezik egymással".

/Idézi Révai elvtárs "Kölcsey" c. tanulmányában./

A "Parainesis"-ben arra tanit, hogy:

"Olthatatlan lánggal kell égni erényért, hazáért és e m b e r i s é g é r t ""Szeretni az emberiséget, ez minden nemes szivnek elengedhetetlen feltétele."

De ugyanakkor arra is figyelmeztet, hogy:

"Leonides csak egy Spártáért, Regulus csak egy Romáért, Zrinyi csak egy Magyarországért halhatott meg."

Ady ismert sorai: "Dunának, Oltnak egy a hangja" ugyancsak az internacionalizmus kifejezői.

Ugyanigy József Attila "A dunánál" c. versének sorai /de ez már több, mint demokratikus hazafiság/:

" A világ vagyok - minden, ami volt, van:
a sok nemzedék, mely egymásra tör...

"...Árpád, Zalán, Werbőczi és Dózsa -
török, tatár, tót, román kavarog
e szivben, mely a multnak már adósa
szelid jövővel - mai magyarok!...

"...A Dunának, mely mult, jelen, jövendő,
egymást ölelik lágy hullámai.
A harcot, melyet őseink vivtak,
békévé oldja az emlékezés
s rendezni végre közös dolgainkat,
ez a mi munkánk és nem is kevés."

Mi az, amiben más, több a proletár internacionalizmus, mint a demokratikus hazafiaink nemzetközi érzelmei? - Konkrét osztálytartalmában. A mi internacionalizmusunk a kommunizmusért, az osztálynélküli társadalomnak világviszonylatban való megvalósitásáért harcol és ezzel harcol az általános emberi haladásért, mert korunkban az emberiség további haladásához a kommunizmuson keresztül vezet az ut. Mi ennek a haronak egyik frontján küzdünk, Nemzeti eredményeink, melyeket e harc közben elérünk, a nemzetközi proletariátus har-

cának ütközetei. Igy függ össze nálunk a hazafiság és nemzetköziség.

- - -

Egy másik probléma, amire határozottan ki kell térnünk tapasztalataink alapján - a nacionalizmus és ennek megnyilvánulási formáiként a fajelmélet és antiszemitizmus kérdése.

Ugy gondolom, fontos, hogy nagyon világosan kifejtsük a nacionalizmus lényegét és azt, hogy milyen célok érdekében terjeszt a burzsoázia nacionalista nézeteket.

Egyrészt kizsákmányolási területe növelése érdekében. Ebből a célból legtöbb esetben faji felsőbbrendüségről, elhivatottfajokról beszél, melyeket a sors arra teremtett, hogy más alacsonyabbrendü fajok felettt uralkodjanak.

Másrészt az osztályharc akadályozása, forradalmi mozgalmak gátlása céljából. Ilyenkor alkalmazza az "oszd meg és uralkodj" elvet, hirdet soviniszta jelszavakat, uszitja egyik nemzetiséget a másikra, rendez nemzetiségi progromokat.

Harmadsorban abból a célból alkalmazza a burzsoázia a nacionalizmus fegyverét, hogy a nép figyelmét elterelje valódi problémáiról. Ebben az esetben nyul előszeretettel az antiszemitizmus fegyveréhez.

Meg kell mutatnunk, hogy ezek a módszerek nem ujkeletüek. A hóditó, kizsákmányoló osztályok általában alkalmazták a multban is ezeket a módszereket. A régi Róma is felsőbbrendü fajnak hirdette a rómait, élt az "oszd meg és uralkodj" módszerével. Az antiszemitizmus felkeltése kedvelt módszer volt a feudalizmusban, nálunk is hosszu és véres multra tekinthet vissza. /I. Lajos király idejében az európai pestisjárvány pusztitásáért a zsidókat tették felelőssé és 1360-ban kikergették őket az országból. 1526-ban azzal az ürüggyel folyt az üldözés, hogy ők voltak az okai a mohácsi vésznek. 1848-49-ben a legsötétebb reakció a forradalom vezetőit vádolta zsidóbérencséggel./

A burzsoázia azonban leggyakrabban, legkidolgozottabb módszerekkel alkalmazza ezeket az eszközöket. Ez természetes, hiszen neki vannak a leghóditóbb törekvései és a szocialista forradalom előestéjén, az imperializmusban a kizsákmányolás egész rendszere forog kockán. Ezért alkalmazza a legkétségbeesettebb erőfeszitéssel mindenütt a nacionalizmus fegyverét.

Azt is meg fogjuk azonban mutatni az oktatásnál, hogy a magyar nép nagy gondolkodói a történelem folyamán mindig elitélték ezeket az ideológiákat.

"Nincs olyan gyalázatos ügy - irja Petőfi - amelynek apostolai ne támadnának. Ezen égbekiáltóan igazságtalan zsidóüldözésnek apostola lett néhány zugprókátor, kik most széltében prédikálnak a zsidók ellen s aki az igazság mellett szót emel, arra a megvetendő hamis próféták elég szemtelenek azt kiáltani, hogy a zsidók által meg van vesztegetve. A nyomorultak! Nem tudják, vagy nem akarják hinni, hogy náluk becsületesebb emberek is vannak, kik nem a szennyes önérdek rabszolgái, hanem a tiszta igazság és a humanizmus barátai."

/"Naplójegyzetek, 1848. márc. 2o./

Kossuth, akit szintén a "zsidóbérencség" vádjával illettek, az emigráció idején, hogy a tömegeket eltávolitsák tőle, a következőket irja erről:

"A zsidókérdésben /szégyen és botrány, hogy Magyarországon ilyen is lehetséges/ százanként kapom a leveleket. Van olyan is, ahol egy társaság megbotránkozását adja tudomásomra afelett, hogy öreg napjaimra még én is "zsidóvá" lettem s dekretálja, hogy "vége van a becsületemnek". ... A dolognak két oldala van: egyik a középkor sötétségének hagyománya, a zsidógyülölet, a másik bizonyos közgazdászati és társadalmi bajok... A nép érzi a nyomort, de nem tud magának okairól számot adni s malaiseire /bajaira/ spekulálva a középkori zsidógyülölet előáll és azt mondja: megmondom én, mi a te nyomorod oka: a zsidó. S természetesen ez a visszhang kél: üssük a zsidót!...

/Kossuth: Levél Helfy Ignátznak. Iratai IX. kötet. 528 lap./

- - -

Egy harmadik kérdéscsoport, amelyre feltétlenül válaszolnunk kell - a nacionalista "határkérdések" egész sora. Nemes Dezső elvtársnak emlitett brosurája igen határozott választ ad ezekre. Azt hiszem az idén - az ő válaszait ismerve - könnyebb helyzetben leszünk e téren, mint az elmult tanévben.

Meg kell azonban e kérdések tárgyalásánál mutatnunk, hogy minden nemzetiségi probléma, határkérdés stb. megoldásánál és értékelésénél a konkrét történelmi körülményekből, azok sokoldalu, alapos vizsgálatából kell kiindulni. A marxizmus-leninizmus elvei nélkülözhetetlen segitséget jelentenek e tájékozódáshoz. A "határkérdések"-re adandó válaszainknál példát mutathatunk erre.

- - -

Ebben a cikkben - talán kissé egyoldaluan - csak a nemzeti kérdés oktatásával kapcsolatos magyar nemzeti vonásokról és azok alkalmazásáról volt szó. Ez nem jelenti azt, hogy a mult tanév oktatásának tapasztalatai alapján nem volnának más területei e kérdés oktatásának, ahol még sok a feladat, A magyar nemzeti történelem eseményei és problémái, haladó nemzeti hagyományaink felhasználása ezen a téren az elmondottaknál sokkal több lehetőséget rejtenek magukban. Ugyanakkor azt sem gondolom, hogy mindazt a ténybeli és idézett anyagot, amit e cikkben összegyüjtöttem, teljes egészében fel fogjuk használni oktatásunkban. A cikk célja az, hogy megmutassa, milyen területen érezzük legnagyobbnak feladatainkat a nemzeti kérdés oktatásának eredményesebbé tételére és milyen irányu munkával próbáltuk előkésziteni e feladataink sikeres végrehajtását.

Geszti Györgyné
adjunktus
Mezőgazdasági Gépészmérnöki Főiskola.

A MARXISTA ISMERETELMÉLET KÉRDÉSEINEK FELDOLGOZÁSÁHOZ.

A marxista ismeretelmélet kérdéseinek előadásokon és szemináriumokon történő feldolgozásánál - véleményem szerint - három nagy feladat megoldása áll előttünk. Ez a három feladat szükségképpen összefügg egymással.

1./ Az ismeretelmélet kérdéseinek olyan feldolgozása, amely elősegiti pártunk Központi Vezetőségének augusztusi határozata megvalósitását, az ifjuság politikai, világnézeti nevelésének munkáját.

2./ Az ismeretelmélet kérdéseinek magasabb szinvonalon való feldolgozása az oktatásban. Az oktatási program megváltoztatása talán leginkább az ismeretelmélet programját érintette. A programnak ez a megváltoztatása is azt a célt szolgálja, hogy magasabb fokon oktathassuk az ismeretelmélet kérdéseit. Itt tárgyaljuk pl. az elmélet és a gyakorlat egységét.

Ahhoz, hogy az ismeretelméletet magasabb szinvonalon oktathassuk, még jobban ki kell dolgoznunk ezen belül az elmélet és a gyakorlat egységének a kérdéseit. Ennek a célnak a szolgálatába kell állitani a kategóriákról szóló rész tárgyalását is. Itt azt kell bebizonyitanunk, hogy az elmélet minden oldala, minden vonatkozása elválaszthatatlan a gyakorlattól, s hogy az elmélet és a gyakorlat egysége az elvont gondolkodás minden pozitiv eredményét magában foglalja és feltételezi.

3./ Ugy kell oktatnunk az ismeretelmélet kérdéseit, hogy állandóan szem előtt tartsuk: olyan fiatalokat oktatunk, akik maguk is az ismeretek egyik ágát, valamilyen tudományt törekszenek elsajátitani. Be kell bizonyitanunk a hallgatóknak, hogy saját tudományuk terén nem tudnak teljesen tájékozódni a marxista-leninista ismeretelmélet nélkül. Ezt a

hármas feladatot egy fő nevelési célba lehet összefoglalni,- amelynek elérését elő kell, hogy készitsék a korábban megtartott foglalkozások, amelyet e témakör előadásai és szemináriumai tovább kell, hogy mélyitsenek, elméletileg még jobban megalapozzanak:- megértetni hallgatóinkkal azt, hogy a világ megismerése nem öncél, hogy a világról szerzett ismereteink a világ átalakitására irányuló tevékenységet szolgálják. Tudatositani kell bennük, hogy az egyetemen azért tanulják a szakmai és marxista ismereteket, hogy a világ megváltoztatásából, a szocializmus épitésének munkájából legjobb tudásuk szerint vehessék ki részüket.
Ezeknek az előrebocsájtása után - a szakcsoportban történt megbeszélés alapján - a következő vázlatot javasoljuk az előadáshoz:

I. A lenini tükröződési elmélet jelentősége.

a./ Az ismeretelmélet fogalma.
b./ A lenini tükröződési elmélet történeti előzményei és jelentősége.
c./ A modern agnoszticizmus birálata.

II. A megismerési folyamat fokai és jellege.

a./ Az érzéki és értelmi megismerés egysége. /Az empirizmus és racionalizmus birálata./
b./ Lenin a megismerés dialektikus utjáról.
c./ A megismerés dialektikus jellege.

III. Kategóriák.

a./ A kategóriák fogalma. A kategóriákról szóló marxista elmélet jelentősége.
b./ Jelenség és lényeg.
c./ Forma és tartalom.

IV. Az elmélet és a gyakorlat egysége.

a./ A marxizmus-leninizmus tanitása az igazságokról. Az igazság konkrétsága, az igazság kritériuma. /Dogmatizmus és relativizmus birálata./

b./ Az elmélet és a gyakorlat egységének jelentősége.

c./ A tudományos előrelátás a szakmai munkában és a politikában.

Az előadásokhoz a következő időbeosztást javasoljuk:

Az első kérdés megtárgyalására 4 órás előadás esetében 1 óra, a második kérdésre 1 óra, a harmadik kérdésre 1/2 óra, a negyedikre 1 1/2 óra.
Hat órás előadás esetében az első és második kérdésre 1 1/2, 1 1/2 óra, a harmadik kérdésre 1 óra és a negydik kérdésre 2 óra.

Tekintettel arra, hogy az ismeretelmélet körébe igen sok kérdés tartozik, s mindet az előadásokon, vagy a szemináriumokon teljesen átfogni és érinteni nem tudjuk, vázlatunkba sem foglaltunk bele több olyan kérdést, ami inkább elhagyható. A vázlatban foglalt anyag terjedelme igy is igen nagy és ez feltétlenül arra vezet, hogy egyes fontos kérdések megtárgyalására kevés idő jut. Ennek következtében is foglalkoznunk kell az előadás és a szeminárium viszonyával. Ugy kell megállapitani az előadások és szemináriumok viszonyát, hogy még a vázlatban javasolt kérdésekből is csak a legfontosabbak kerüljenek szemináriumi megtárgyalásra. Ezzel kapcsolatban két szempontot szeretnék kiemelni.

1./ Azokat a kérdéseket, amelyek az egész anyagot átfogják, amelyek megértése nélkül nem haladhatunk tovább az előadásokban és szemináriumokban és azokat a kérdéseket, amelyekben különösen ki lehet domboritani nevelési céljainkat, az előadásokon és a szemináriumokon is egyaránt fel kell dolgozni. Ilyen kérdések: a lenini tükröződési elmélet jelentősége, az elmélet és gyakorlat egysége, a

megismerés dialektikus jellege, a marxizmus-leninizmus tanitása az igazságokról, az igazság konkrétsága, a modern agnoszticizmus birálata, stb.

2./Csak az előadásokban kell feldolgozni olyan kérdéseket, amelyek hosszabb, összefüggőbb kifejtést kivánnak, s ezáltal jobban megértethetők előadásban, mint szemináriumi kérdésekre tagolva. Ilyen kérdések: a megismerési folyamat fokai és a kategóriák. A mult év tapasztalatai azt mutatják, hogy a hallgatóknál van egy olyan törekvés, hogy éppen ezeknél a kérdéseknél elvont, spekulativ vitákat provokáljanak, amellyel eltéritik a szemináriumot eredeti céljától. Természetesen válaszolni kell ezekre a kérdésekre is, de főleg konzultáción.

E két szempont alapján szemináriumi feldolgozásra javasoljuk az I. és a IV. pont kérdéseit. Nem kell külön pontként tárgyalni a szemináriumokon a megismerés dialektikus jellegét, hanem ezt az egész anyagban, az anyag minden részénél kell bizonyitani.

A vázlat egyes pontjaihoz kapcsolódó megjegyzések.

A lenini tükröződési elmélet jelentőségét akkor tudjuk a hallgatókkal megértetni, ha a materialista tükröződési elméletet fejlődésének egészében vizsgáljuk. Feltétlenül meg kell mutatni azt a forradalmi fordulatot, amelyet a marxizmus megjelenése a filozófia történetében a tükröződési elmélet terén is hozott. Marx és Lenin tükröződési elmélete egységének kimutatása legyen a célunk és ezen az egységen belül mutassuk meg azt az ujat, amit Lenin adott a tükröződési elmélet terén. Ez azonban még nem elég, meg kell mutatni azt a történelmi összefüggést, amelyben Lenin tükröződési elméletét kifejtette. Meg kell mutatni, hogy ez az elmélet a revizionizmus és a burzsoá professzorok agnoszticizmusával, szélsőséges relativizmusával szembeni harcban alakult ki.

Amit még meg kell itt mutatni az az, hogy a lenini tükröződési elmélet teljesen összhangban van a kor tudományának fejlődésével. Ebben az időben dolgozta ki Pavlov a feltételes reflexekről szóló tanitást. A Pavlov-i tanitás a lenini tükröződési elmélet természettudományos igazolása. Igen nagy mértékben fokozhatjuk előadásaink meggyőző erejét, ha ennél a kérdésnél jól tárgyaljuk a lenini tükröződési elmélet természettudományos megalapozását, a pavlovi tanitásokat is.

Az eddigi tapasztalatok azt mutatják, hogy nem tudtunk megfelelő magyarázatot adni hallgatóinknak az ismeretelmélet fogalma tekintetében. Lenin a dialektikát jelöli meg a marxizmus ismeretelméleteként. Máshelyen azt irja, hogy a dialektika, a logika és az ismeretelmélet egyet jelent. Még oktatóink körében sem tisztázott ezzel kapcsolatban minden probléma. Egyes oktatók olyan kérdéseket is vetettek fel, hogy ha a dialektika és az ismeretelmélet egy, akkor miért kell külön témaként oktatni. Ennek a kérdésnek a helyes megoldásához még nem kaptunk megfelelő segitséget. Ugy gondolom, hogy Leninnek ez a megállapitása a megismerési folyamat egészére vonatkozik, amelyben a megismerési folyamat különböző oldalai egymástól elválaszthatatlanok. Ezeket elválasztani egymástól csak a vizsgálódás szempontjából lehet, de amikor a megismerés eleven folyamatáról van szó, akkor ez a szétválasztás már hibához vezet. Tehát amikor mi szétválasztva tárgyaljuk az ismeretelméletet, a logikát és a dialektikát, akkor bizonyos mértékig megmerevitve vizsgáljuk a megismerést. Ez még nem hiba. A valóságban azonban ezt a szétválasztást, amikor a megismerés eleven menetéről van szó, már nem lehet megtenni.

Igen fontos az ismeretelméleti előadásokon és szemináriumokon az ellenséges ismeretelméleti felfogásokkal szembeni harc, a polémia ezekkel a nézetekkel szemben. Ez elenged-

hetetlen ahhoz, hogy emeljük a téma oktatásának szinvonalát. A polémiát itt főként az agnoszticizmus, a relativizmus és a vallás ellen kell folytatni az anyag egészében, ahol mód van erre. Igy a megismerés dialektikus jellegének tárgyalásánál foglalkoznunk kell az objektiv valóság tükrözésének torz formáival pl. a vallással. Be kell bizonyitani, hogy a vallás megcsonkitja, elnyomoritja szellemileg azokat az embereket, akiket hatása alatt tart, mert megfosztja annak a hatalmas emberi képességnek a kifejlődésétől, amely a világ megismerésében jut kifejezésre. Jelentős nevelési eredményt érhetünk el akkor is, ha jól bemutatjuk azt, hogy a vallás legfőbb érve és végső menedéke a nem-tudás, hogy a vallás ismeretelméleti szempontból a nem-tudás abszolutizálását jelenti. Az elmult évben egy szemináriumon vitatkoztam egy vallásos beállitottságu hallgatóval. A vita során az illető egyre inkább kénytelen volt"visszavonulni". Végső menedékképpen oda jutott, hogy azt mondta: nem tudhatjuk, mi van a világegyetem még meg nem ismert területén. Jól ki lehetett mutatni, hogy a vallás története során mindig az emberi tudás határait abszolutizálta és végső érve ha sarokba szoritják mindig a nem-tudás. Fiataloknál különösen nagy hatása van annak, ha végigvisszük ezt a következtetést és megfogalmazzuk a kérdést: mi a vonzóbb: a tudatlanság, a kiszolgáltatottság, a renyheség, vagy a tudás, az ember egyre növekvő ereje, saját alkotóerejének kibontakozása? Ezzel az éles kérdésfelvetéssel teljesen el tudtam szigetelni az emlitett hallgatót, aki még maga is szégyenkezett a végső következtetés levonásánál.

Meg kellene vizsgálni azt, hogy lehet-e erőltetés nélkül tárgyalni olyan torz tükrözési formákat, mint a nacionalizmus, a kozmopolitizmus és a jobboldali nézetek.

A természettudományok terén példákkal be tudjuk mutatni a torz ismeretelméleti nézeteket. Pl. a fizikai idealizmust. Ugy gondolom, hogy a társadalom politikai kérdéseinél is ki lehetne mutatni, hogy a tükrözés torz formái ott is végső

fokon idealista ismeretelméleti álláspontal kapcsolatosak. Igy a jobboldali nézetek pl. a mezőgazdaság és az ipar fejlődésének torz tükrözését jelentik. Ez ismeretelméleti szempontból a valóságtól való eltávolodást jelenti, amely végső tendenciájában idealista ismeretelméleti állásponthoz vezet. A jobboldali nézetekben, a nacionalizmusban és a kozmopolitizmusban az objektiv törvények figyelmen kivül hagyása és olyan torz, a valóságban nem létező törvények felállitása található, amely kétségtelenül idealista ismeretelméleti alapra mutat.

Legfontosabb feladatunk az elmélet és a gyakorlat egységének tárgyalásánál van. Itt különösen sok kérdésnek dombortathatjuk ki a politikai- világnézeti nevelés szempontjából fontos oldalát. Egyetemi hallgatókkal van dolgunk, akik között, abból a különleges helyzetből következően, hogy főleg csak tanulással foglalkoznak, nem mindig világos az elmélet és a gyakorlat kapcsolata, nem látják saját feladataikat az elmélet és a gyakorlat kapcsolatának megteremtésében. Az elmélet és a gyakorlat egységét szüken, elvontan értelmezik egyes hallgatók. Egyik ilyen elvont értelmezés: azt hiszik, az elmélet és gyakorlat egysége a marxista-leninista tanitások alkalmazását jelenti saját szaktudományuk területén. Ez kétségtelenül igaz, de nem a teljes igazság. Sőt az az igazságnak nem is a fő oldala, mert ha ezt tartanánk, akkor a marxizmus-leninizmust pusztán segédtudománynak tekinthetnénk a többi tudomány mellett. Ez természetesen nem igaz. A másik ilyen elterjedtebb felfogásmód a hallgatók körében, hogy pusztán csak a szaktárgyak területén látnak és keresnek elméleti és gyakorlati problémákat. Ez a káros, hibás felfogásmód különösen elterjedt a jobboldali nézetek hatása következtében, és nagy akadályt képez a politikai nevelő munka terén. Ezekkel a felfogásmódokkal szemben ki kell alakitani hallgatóinkban azt a helyes felismerést, hogy mi elméleten és gyakorlaton elsősorban és főként a szocializmus

építésének elméletét és gyakorlatát értjük. A szocializmus építésének a gyakorlata sokoldaluan felkészült, szakmailag és politikailag kiváló szakembereket kiván egyetemeinktől. A szocializmus építésének gyakorlata gyökeresen különbözik minden megelőző társadalmi rendben kialakult gyakorlattól. A szocializmus építésének gyakorlata a szocialista forradalom továbbvitele. Forradalom a termelésben, a politikában és a kultura területén. A szocializmus tudatos építői, akik elsősorban a munkásosztály legjobbjai- forradalmárok. Az ifjuság elé a szocializmus tudatos építőit kell embereszményként állitani. Meg kell magyarázni hallgatóinknak, hogy csak a szocializmus építésének gyakorlatában, mint a szocializmus tudatos építői fejleszthetik ki teljesen képességeiket, válhatnak egész emberekké, kommunista emberekké. Az egyoldalu gyakorlat csak egyoldalu képességeket, egyoldalu embereket alakit ki. A szocializmus építése sokoldalu gyakorlat, s akik tudatosan veszik ki belőle részüket, képességeiket- gondolkodásmódjukat, érzésvilágukat tekintve - sokoldalubbá, gazdagabbá, egész emberekké válnak. Az elmélet és gyakorlat egységének megteremtése sokoldalu feladat. Legszélesebb értelemben: a társadalom anyagi erejének egyesitése szellemi erejével. Ez a folyamat a munkásmozgalom és a tudomány egyesitésével kezdődött, s a kommunizmus teljes felépitésével, a szellemi és fizikai munka közötti ellentét megszünésével fejeződik be. Az elmélet és a gyakorlat egysége megteremtésének fontos oldala az elmélet szakadatlan fejlesztése a gyakorlat szükségleteinek megfelelően./Igen tanulságos ilyen szempontból is a Kommunyiszt 1955. 15. szeptemberi számának "Az elmélet és a gyakorlat kapcsolata és a pártpropaganda" c. cikke, amelyre ez uton is fel kivánom hivni az elvtársak figyelmét./ Ennek a kérdésnek másik oldala: az elmélet alkalmazása a gyakorlatban, az elmélet továbbfejlesztése csak a gyakorlat alapján felhalmozódott tapasztalatok általánositása lehet. A hallgatókkal, akik egyetemi éveik alatt főleg csak ismeretekkel, elméletekkel foglalkoznak,

meg kell értetni, hogy a világot csak tanulás utján nem ismerhetik meg, csak ugy ismerhetik meg, ha részt vesznek annak átalakitásában, ha elméleti tudásukat alkalmazzák a gyakorlatban, s a gyakorlat igazolja elméletüket és ujabb tapasztalatokat, adatokat nyujt az elmélet továbbfejlesztéséhez. Még egy elég gyakori problémával szeretnék foglalkozni az elmélet és gyakorlat egysége kérdésén belül. Ez a probléma nemcsak egyetemi, de talán itt jelentkezik a legélesebben. A társadalom fejlődésének menete számos nemproletár réteget sodort bele a szocializmus épitésébe, főleg kispolgárokat. Ezek többsége tudatosan, vagy öntudatlanul becsületesen törekszik képességeit a szocializmus épitése gyakorlatának szolgálatába állitani. A másik, kisebb része pedig a szocialista épités gyakorlatát törekszik a maga szolgálatába állitani. Erre feltétlenül fel kell figyelnünk, mert ilyen elemek hallgatóink között is vannak. Ezeket el kell szigetelni a becsületes hallgatóktól. Ez elég nehéz munka, mert legtöbbször jól álcázzák magukat. A gyakorlati munkában nagyfoku mozgékonyságot, az elmélet terén rutint, iskolázottságot mutatnak, de emögött a mozgékonyság és tolakodó rutin mögött kispolgári szemléleti mód, az egyéni érdek hajhászása, karrierizmus huzódik meg. Gyakorlat és gyakorlat között különbség van. Más az a gyakorlat, amelynek mozgató rugója a társadalmi érdek, a szocializmus épitésének érdeke és más az a gyakorlat, amelynek mozgató rugója az egyéni érdek, a karrierizmus. A jobboldali nézetek hatására ezek az elemek nagymértékben aktivizálódtak, belevetették magukat a politikai életbe,helyenként kezdték kiszoritani, vagy háttérbe szoritani a munkásosztály soraiból kikerülő uj értelmiséget. Kapcsolatokat épitettek ki egymásközött. Ahol ilyen kapcsolatok kiépültek, ott nehezedett az előrehaladás, lokálisan kispolgári vagy polgári befolyást valósitottak meg, s ennek a gyakorlatnak csak leplezésére idézgették a marxizmus-leninizmus egyes tételeit. A szocializmus épitése gyakorlatának nem lehet mozgató rugója a

a társadalom érdeke fölé helyezett egyéni érdek. Az ilyen gyakorlat mindig burzsoá gyakorlat, bármilyen illatozóan betakarja is a bemagolt marxista tételek fügefalevele. Az elmélet és a gyakorlat kapcsolatának erkölcsi oldala is van. Ezt az erkölcsi oldalt ki kell mutatnunk, ezzel is szolgálhatjuk a hallgatók világnézeti nevelését. Bármennyire is mozgékony valaki a gyakorlati életben, bármilyen rutinnal is használja fel a "bemagolt" marxista tételeket, szakadék van nála az elmélet és a gyakorlat között. Csak olyan embereknél beszélhetünk arról, hogy a munkájukban megtestesitik az elmélet és a gyakorlat egységét, akik minden erejüket, tudásukat elsősorban a társadalom, a szocializmus épitése érdekében működtetik, akiktől távol áll az önzés, egyéni érdekeiknek a társadalom érdeke fölé helyezése. Az ilyen emberek pedig elsősorban a munkásosztály soraiból kerülnek ki s ez érthető is, hiszen a munkásosztály történelmi hivatása a szocializmus megvalósitása s elsősorban a munkásosztály érdekei valósulnak meg a szocializmus épitése folyamatában. Szándékosan tértem ki erre a kérdésre részletesebben, mert a jobboldali elhajlók gyakorlata éppen a marxizmus-leninizmus egyik legalapvetőbb elméleti tételének semmibe vételét jelentette, a munkásosztály szerepéről szóló elmélet semmibe vételét. Az a gyakorlat, amely a munkásosztály vezetőszerepét csorbitja, teljesen idegen a szocializmus épitésének elméletétől és gyakorlatától, a marxizmus-leninizmustól. A Párt augusztusi határozata éppen ez ellen a burzsoá vagy kispolgári gyakorlat ellen irányul, amikor középpontba helyezi az egyetemi káderpolitikában a munkásosztály érdekeinek érvényesitését.

A társadalom átalakitásáért folytatott gyakorlatban alakul ki az emberi megismerés fejlődésének magasabb foka. Ezt igen fontos hangsulyozni hallgatóink előtt, különösképpen az apolitikus szemléleti mód és a politikai harc gyakorlatától való elhuzódással szemben. Marx-Engels, Lenin és Sztálin ebben a

harcban alakították ki a megismerés olyan hatalmas eszközeit, mint a marxista dialektikus módszer és a tudományos materialista elmélet. Ezeket a tudományos eszközöket, - amelyeket nem nélkülözhet a korszerű tudomány - csak a társadalom átalakításáért folytatott harcban tudja sajátjává tenni a tudomány embere. Az említett eszközök nélkül, a társadalom átalakításáért folytatott harctól elfordulva, a tudomány embere sajátságos vakká válik, aki nem tud számotvetni a tudománya által elért eredmények társadalmi következményeivel. A marxizmus klasszikusai számos helyen felhívták a figyelmet erre a megismerésben megnyilvánuló korlátozottságra. Sztálin a termelés harmadik sajátossága érvényesülésének egyik szabályaként említi, hogy az emberek nem képesek számotvetni a munkaeszközeikben végbevitt módosítások társadalmi következményeivel. Ez a megállapítás nem azt jelenti, hogy ne is törődjünk tevékenységünk társadalmi következményével, sőt egyre inkább törekednünk kell, hogy ezeket a következményeket előre felismerjük, s itt van a társadalom megismerésének óriási jelentősége a megismerés egészének fejlődése szempontjából. Képesek vagyunk megismerni ebben az összefüggésben akár a termelés, akár a tudomány terén folytatott tevékenységünk következményeit. Bár teljesen sohasem tudjuk kimeriteni ezt megismerésünk során, mert tevékenységünk következményei messze előre nyulnak a társadalom fejlődésének jövőjébe. S itt ismét egy igen fontos kérdéshez jutottunk, amivel behatóan kell foglalkoznunk az előadásokon és szemináriumokon. Ez pedig az igazságok kérdése. Különösképpen az igazságok konkrétságának a kérdése. /Ehhez a kérdéshez jól felhasználható irodalmat találnak az elvtársak az Anyag és Adatszolgáltatás julius-augusztusi számában és a szeptemberi Tájékoztatóban levő Szecsődi-cikkben/.

Minden igazság teljesen, mindenoldaluan csak akkor vizsgálható, ha a társadalmi fejlődésnek egész menetébe beágyazva vizsgáljuk. Az igazság teljesen konkrét szemlélete csak a

társadalom fejlődésének egészében bontakozhat ki. Például: nagy tudományos igazság, amelynek mély objektiv tartalma van, hogy az atomenergia felszabaditása óriási tudományos felfedezés. Ez így mégis elvont igazság, s konkréttá akkor válik, amikor tényleg felszabadítják az atomenergiát. Ezzel lehetővé válik ennek a tudományos igazságnak mindenoldalu vizsgálat alá vétele. Lehet ezt az igazságot szakmai oldalról vizsgálni, de legmélyebb értelmezését mégis a társadalom fejlődésének egészével összevetve lehet adni. A társadalom fejlődésének más-más szakaszát vizsgálva ennek a tudományos igazságnak más és más értelme van. A kapitalizmus viszonyai között ez a nagy tudományos felfedezés az emberek tömeges elpusztitására szolgáló eszköz. Vagyis a kapitalizmusban vizsgálva azt mondhatjuk, hogy az atomenergia felszabaditása az emberek tömeges elpusztitására szolgáló eszköz megteremtését jelenti. A szocializmus viszonyai között az atomenergia felszabaditása a társadalom termelőerői fejlődésének hatalmas, eddig soha nem látott eszköze. Itt ennek az igazságnak az értelmezése tehát az, hogy az atomenergia felszabaditása az emberek boldogitására szolgáló eszköz megteremtését jelenti. Mindkét igazság annak a tudományos igazságnak konkrét megvalósulása, hogy az atomenergia felszabadítása nagy tudományos felfedezés, de aki csak ezt az elvont igazságot látja, tehát azt, hogy az atomenergia felszabaditása nagy tudományos felfedezés, és nem értelmezi ezt az igazságot a társadalom fejlődésének egész menetébe beágyazva, az nem is láthatja a teljes igazságot. Az igazság konkrét, mindenoldalu vizsgálata tehát csak a társadalom egész fejlődésének menetébe beágyazva lehetséges. Azt mondhatjuk, hogy ez a legfontosabb oldala az igazság konkrét mindenoldalu vizsgálatának, ez a mindenoldalu vizsgálat jellemzi a szovjet tudósok kutatását is. Ez a mindenoldalu vizsgálat vezette pl. Bruno Pontecorvot, Jolio Curiet és még másokat ahhoz a felismeréshez: nem mindegy az, hogy tudományuk eredményeit mi-

lyen társadalmi viszonyok között használják fel, mert ettől függ, hogy mire nyernek felhasználást ezek a tudományos eredmények. S ez a felismerés egyre inkább terjed a tudomány igazi nagy képviselői között. A tudomány igazi nagy képviselői a tőkés országokban is egyre inkább felismerik korunk nagy történelmi igazságát, hogy minden ut a tudományok utja is, a kommunizmushoz vezet. Ezt a felismerést kell hallgatóinkban is kialakitani.

Salánki Ferenc
tanársegéd
Orvostudományi Egyetem
Marxizmus-leninizmus Tanszék.

"A SZOCIALISTA IPAROSITÁS" CIMŰ TÉMÁBÓL TARTOTT ELŐADÁSVITA TAPASZTALATAIRÓL.

Október 17-én a Politikai gazdaságtan Osztály vitát szervezett "A szocialista iparosítás" c. témából. A vita alapjául szolgáló előadást Hegedüs András elvtárs, az Eötvös Loránd Tudományegyetem Politikai gazdaságtan tanszékének tanársegéde készítette. Az előadás és a vita több szempontból is tanulságos volt, s ezért szükséges, hogy azzal foglalkozzunk.

A kapitalizmusból a szocializmusba vezető átmeneti korszak problémáival főként három téma: "A kapitalizmusból a szocializmusba vezető átmeneti korszak alapvető vonásai", "A szocialista iparosítás", és "A mezőgazdaság kollektivizálása" keretében foglalkozunk. Immár harmadik éve annak, hogy a Főosztály évről-évre vitát szervez e témákból. Ezt különösképpen az indokolja, hogy népi demokratikus fejlődésünk oktatásának elvi és gyakorlati, valamint oktatási módszertani problémái ezekben a témákban szinte sürüsödnek is, s az előadásviták megbeszélésein az egységes álláspontok kialakitását s a vitás kérdések tisztázását elősegitik. A tapasztalatok azt bizonyitják, hogy a viták hasznosak voltak. A tavalyi tanévben pl. amikor igen sok téves és káros nézet volt található, nemcsak az egyetemi életben, hanem általában is, e három téma előadásvitái sok segitséget adtak politikai gazdaságtan szakos oktatóinknak noha akkor, 1955. februárban még sok kérdésben nem láttunk és még nem is láthattunk világosan. Most lényegesen kedvezőbb körülmények között került sor az előadásvitára, mert a Központi Vezetőség 1955. márciusi határozata utat mutatott. Az előadásvita azonban igy sem volt felesleges, sőt jobb lehetőségek voltak ahhoz, hogy a vita résztvevői kialakitsák azokat a szempontokat, amelyeket érvényre kivánnak juttatni a téma oktatása során.

A vitára bocsátott előadás szövege, annak tartalma, szinvonala, a felvetett kérdések alkalmasak voltak a kivánt célkitüzés eléréséhez. Hegedüs elvtárs gondos és alapos munkát végzett. Ha sokan birálták is munkáját, ez az előadásvita céljából fakadt és a felszólalókat az a szándék vezette, hogy előmozditsák az oktató-nevelő munka szinvonalának emelését és hatékonyságának fokozását. Értékes munkát végzett az előadásvita vezetője, Kádár Iván elvtárs.

Bár a vita lényegében elérte célját, mégis fel kell figyelnünk néhány olyan jelenségre, amelyek munkánk egynémely hiányosságára mutatnak.

- o -

A szocialista iparositás problémái olyan téma, amely a gyakorlati gazdasági élettel ezer és ezer szállal függ össze. Bárki, aki erről előadást olvas vagy ilyen előadást meghallgat, mindjárt arra gondol, hogy itt milyen aktuális kérdéssel találkozik. Ez a kivánalom jogos, hiszen iparunk fejlesztése valóban sokágu napirenden lévő népgazdasági feladat.

Nem mondható, hogy a vitára terjesztett előadás nem foglalkozott volna gyakorlati kérdésekkel. Részletesen elemezte a nehézipar fejlesztésnek hazai problémáit, az ezzel kapcsolatos jobboldali elhajlást, az átcsoportositást stb. Ellenben olyan feladatokról és problémákról mint a gazdaságosság, az export, a minőség javitása, a termelékenység, a müszaki fejlesztés, a fontosabb iparágak speciális kérdései, általában a modern müszaki eljárásokkal, a legujabb technikai vivmányok alkalmazásával összefüggő problémákról a tervezett előadásban alig volt szó. De nemcsak az előadás nem szentelt ennek kellő figyelmet, hanem a felszólalások sem. Bár a felszólaló elvtársak sok helyes gondolattal járultak hozzá az előadás javitásához, a müszaki fejlesztés, a legujabb technika alkalmazásának kérdéseit mindenki elkerülte. Csak Kádár elvtárs mutatott rá arra a vitát lezáró, összefoglaló felszólalásában, hogy nem lehet ma előadást tartani a szocialista iparositásról ugy, hogy a legégetőbb feladatok elemzését megkerüljük. A vita sajátossága abban volt, hogy egészen más jellegü problémák kerültek a megbeszélés középpontjába, mint pl. a szocialista iparositás szükségessége milyen gazdasági törvénnyel magyarázható, hogy milyen legyen az előadás szerkezete, hogy milyen alapfogalmakat kell tisztázni e téma kapcsán, hogy milyen módon vetődik majd fel a szocialista iparositás szükségessége a vezető kapitalista országokban a proletárforradalom győzelme után, hogy a népgazdaság tervszerü /arányos/ fejlődésének törvénye tartalmazza-e azt, hogy a szocializmust épitő országoknak tervszerü együttmüködési és kölcsönös segitési kapcsolatokat kell kiépiteni egymással, hogy vannak-e a népi demokratikus országokban az iparositásnak külső forrásai is stb.stb. Ezek a kérdések nem voltak éppen feleslegesek, egyiknek másiknak a vitája egyenesen hasznos volt, mert kiküszöbölendő téves nézeteket hozott felszinre. A hiba abban volt, hogy a vita jelentős részben a gyakorlattól elvont "akadémikus" kérdésekről folyt.

Mi értendő azon, hogy a szocialista iparositásról szóló előadás elemezze és ismertesse az ipar időszerü gyakorlati kérdéseit? Eztilyen megfogalmazásban a vitán nem vetettük fel, de a vitán kialakult összkép szükségessé teszi a kérdés közelebbi vizsgálatát.

Az időszerü gyakorlati kérdésekkel való foglalkozás számos nehézségbe ütközik - mondják sokan. A vita során is elhangzott olyan kérdés, hogy az előadásban talán ismertetni kellene

a millszekundumos robbantás műszaki-gazdasági problémáit. Ez is azt mutatja, eldöntetlen probléma az, hogy az időszerű gyakorlati kérdésekkel milyen keretek között, milyen összefüggésben kell foglalkozzunk az előadásban. Ismeretesek Leninnek és Sztálinnak az idevonatkozó megjegyzései, amelyek szerint a politikai gazdaságtan nem termeléssel foglalkozó tudomány és, hogy a politikai gazdaságtan nem egyenlő a gazdaságpolitikával, hogy a politikai gazdaságtant nem lehet gazdaságpolitikával tulzsufolni. De ismeretes az is, hogy a politikai gazdaságtan gazdaságpolitika nélkül is elképzelhetetlen. Mi természetesen nem gazdaságpolitikát tanitunk, hanem politikai gazdaságtant. De ez nem jelenti azt, hogy semmi gazdaságpolitika se legyen az oktatott anyagban.

A gazdaságpolitika azonban igen széleskörü, sok részproblémát magában foglaló és felölelő anyag. Mit kell ebből kiválasztani, s tananyagként ismertetni a diákokkal? Nyilvánvaló, hogy csak a legényegesebb és országunk fejlődése szempontjából a legfontosabb részleteket, azokat, amelyek összefüggnek a tanult politikai gazdaságtani tananyaggal, a tananyag fő tételeivel, amelyek egyben pártunk politikájának - és benne gazdaságpolitikájának lényeges alkotó elemeit képezik.

A legkorszerubb technika alkalmazása is igy, ilyen összefüggésben vetődik fel: a legkorszerübb technika alkalmazásának szükségessége, ennek összefüggése a szocializmus gazdasági alaptorvényével, a termelékenység növelésével az önköltség csökkentéssel, a minőség javitásával, a külkereskedelemmel stb. Ez tehát nem a korszerü technikai eljárások technikai leirását jelenti, hanem azt, hogy foglalkoznunk kell a legujabb technika alkalmazásának politikai gazdaságtani hatásával tehát azzal: hogyan hatnak a kapitalizmusból a szocializmusba vezető átmeneti korszak termelési viszonyainak fejlődésére.

Megvalósitható ez a nélkül, hogy a legkorszerübb termelési eljárások müszaki-technikai mibenlétét ismertetnénk? Ez megvalósitható. A politikai gazdaságtan nem ugy foglalkozik pl. a hulladékanyagok felhasználásával, mint a vegyészet, mert az utóbbi azt elemzi, hogy a különböző hulladékanyagoknak milyen a vegyi összetétele, hogyan lehet azokból további felhasználás szempontjából hasznos anyagokat nyerni, ez a müvelet milyen eljárásokat tesz szükségessé stb. Ezzel szemben a politikai gazdaságtan azt vizsgálja, hogy a hulladékanyagok felhasználása milyen gazdasági hatást jelent, hogy ennek következtében csökkenthető az önköltség, esetleg a behozatal is és a megtakaritás másra használható fel. Mindez nem jelenti azt, hogy esetenként bizonyos minimális müszaki-technikai ismeretközlésre sem szoritkozhatnak, de ezek általában nem haladják meg a müvelt ujságolvasó ember

tájékozottságát, aki nem specialista ugyan a vasöntésben, de megérti, mit jelent az öntödei kapacitás jobb, gazdaságosabb kihasználása, még akkor is, ha nem tudja, hogy ehhez milyen technikai eljárás szükséges.

Hasonló értelemben kell foglalkoznunk pl. a müanyag-gyártással is. A hallgatóknak azt kell megtanulni, hogy milyen tényezők teszik szükségessé a müanyag gyártás fokozását. Ez megérthető anélkül is, hogy a hallgatóknak megmagyaráznánk a PVC összetételét és gyártástechnológiáját. Elegendő ha azt megértik, hogy a müszálak tartósabbak, olcsóbbak, hazai nyersanyagokból előállithatók, stb.

Nem szükséges indokolni annak lehetőségét, hogy a müszaki egyetemeken ennél részletesebben lehet foglalkozni e kérdésekkel, de az előadás akkor is politikai gazdaságtan előadás legyen és a szakmai példák csakis mint illusztrációk, szemléltetés jöhetnek számitásba.

- o -

Az előadásvita másik tanulsága az előterjesztett anyag elméleti szinvonalával - és különösen a felszólalásokban elhangzott egyes elméleti tévedésekkel kapcsolatos. Az előadás szövegében azt olvashattuk, hogy a szocialista gazdaság megteremtése égető szükségességként jelentkezett a forradalom győzelme után, mert "... a párt előtt az a feladat állott, hogy tervszerüen felszámolja a fejlett szocialista termelési viszonyok és az elmaradott termelőerők között keletkezett ellentmondást" Ebből kiindulva, a vita során néhány elvtárs azt állitotta, hogy a Szovjetunióban az Októberi Forradalmat követő intézkedésekkel, a kisajátitással, a szocialista tulajdon megteremtésével olyan helyzet állott elő, hogy a termelési viszonyok megelőzték a termelőerők fejlődését, hogy ellentmondás keletkezett a termelőerők jellege és a termelési viszonyok között.

Ez a megállapitás teljesen ellentétes azzal, hogy valamennyi társadalmi, gazdasági alakulat termelési viszonyainak az a sajátossága, hogy azok elmaradnak a termelőerők fejlődése mögött és sohasem előzhetik meg a termelőerőket. Hibás a fenti elképzelés, mert a termelőerők jellege és a termelési viszonyok közötti kötelező összhang törvényének tartalmát félreérti. E törvény tartalma abban áll, hogy a termelőerők csak akkor fejlődhetnek akadálytalanul, szabadon, ha a termelési viszonyok azt lehetővé teszik, ha a termelési viszonyok megfelelnek a termelőerők jellegének. Nem a termelőerőket kell összhangba hozni a termelési viszonyokkal, hanem forditva, a termelési viszonyoknak feltétlenül összhangba kell lenniök a termelőerők jellegével. Ismeretes, hogy a termelőerők huzamosabb ideig nem stagnálnak, hanem mindig a fejlődés álla-

potában vannak és csakis e fejlődés alapján vetődik fel az uj termelési viszonyok létrehozásának szükségessége. A termelési viszonyok változása a termelőerők fejlődésétől függ.

A vitában hibás álláspontot képviselő elvtársakat valószinüleg az tévesztette meg, hogy az oroszországi proletárforradalom győzelmével a világ legélenjáróbb politikai hatalma, a szovjethatalom és a multból örökölt elmaradott technikai és gazdasági alap között keletkezett ellentmondást, mint a termelőerők jellege és a termelési viszonyok ellentmondását fogták fel. Holott itt két különböző kérdésről van szó. A termelőerők jellege és a termelési viszonyok között éppen a forradalom révén jött létre az összhang, mert a termelőerők jellege /a termelőerők nagyfoku koncentrációja, a termelés társadalmasulásának foka stb./ megkövetelte a termelési eszközök társadalmi tualjdonát. A hatalomra jutott proletariátus a kisajátitók kisajátitásával felszámolta a kapitalista termelési módban lévő ellentmondást és összhangot teremtett a termelőerők jellege és a termelési viszonyok között - igaz, hogy nem az egész népgazdaságban, mert a mezőgazdaságban még egyideig fennmaradtak a kisárutermelő egyéni parasztgazdaságok, amelyekben a kis földtulajdon akadályt képezett a termelőerők szabad fejlődése előtt.

Bár a termelőerők jellege mindenoldaluan szükségessé és elkerülhetetlenné tette a szocialista termelési viszonyok forradalmi megteremtését, mégis a termelőerők alacsony szinvonalon mozogtak ahhoz viszonyitva, hogy a szovjetállam a világ leghaladottabb politikai hatalma volt, hogy a fiatal szovjethatalmat fejlettebb technikával rendelkező ellenséges kapitalista országok támadhatták meg. Egyszerüen arról van szó, hogy a szovjethatalom nem tarthatta volna magát sokáig az elmaradott szinvonalu ipar alapján. Az élenjáró politikai hatalom és annak elmaradott technikai és gazdasági alapja közötti ellentmondás felszámolásának éppen az volt a kulcsa, hogy a szovjethatalom a szocialista termelési viszonyok megteremtésével felszámolta a termelőerők jellege és a termelési viszonyok közötti ellentmondást, ezzel szabad utat nyitott a termelőerők fejlődése előtt és lehetővé vált, hogy a legfejlettebb politikai hatalom magas foku, fejlett, a legkorszerübb technikával felszerelt anyagi-termelési bázissal rendelkezzék. Ha a termelőerők jellege és a termelési viszonyok között a proletárforradalom után sem jött volna létre az összhang, akkor a termelőerők nem fejlődhettek volna olyan viharos gyorsasággal, amelyre a történelemben addig nem volt példa.

Természetesen a termelőerők jellege és a termelési viszonyok összhangjának hiányára vonatkozó probléma felvetése már kezdettől fogva hibás. Hiszen, ha a forradalom győzelme után ellentmondás keletkezett volna a termelőerők jellege és

a termelési viszonyok között, akkor mi tette a forradalmat szükségessé, a forradalom milyen változást hozott a termelési viszonyokban és a termelőerők jellege, valamint a termelési viszonyok feltétlen összhangja kérdésében? - Mivel magyarázható, hogy egyes elvtársak a fiatal szovjethatalom sajátos ellentmondását: az élenjáró politikai hatalom és annak elmaradott technikai gazdasági bázisa közötti ellentmondást félreértették? Ennek oka az, hogy egyenlőségi jelet tettek a politikai hatalom és a termelési viszonyok közé. A vitában kitűnt ezeknek az elvtársaknak tévedése és álláspontjukat revideálták.

A vitának ez a része is intő figyelmeztetés arra, hogy nem szabad felületesen állást foglalni olyan alapvető, igen fontos kérdésben, mint termelőerők jellege és a termelési viszonyok közötti feltétlen összhang törvénye. Eléggé sajnálatos, hogy ehhez az elvi tévedéshez igen kevesen szóltak hozzá, hogy kevesen bírálták a hibát és kevesen mutattak rá a kérdés helyes, marxista megoldására.

Vita folyt arról a kérdésről is, hogy a szocialista iparosítás szükségessége milyen objektiv gazdasági törvénnyel kapcsolatos. Számos álláspont hangzott el. Több elvtárs volt azon a nézeten, hogy az iparosítás szükségességét a népgazdaság tervszerü /arányos/ fejlődésének törvénye indokolja. Ezt az előterjesztett vitaanyag nem mondta ki, de az egész iparosítási probléma elemzésében fő helyet foglalt el az iparosításnak, mint gazdaságpolitikának összefüggése a népgazdaság tervszerü /arányos/ fejlődésének törvényével. Lényegesen kevesebb figyelmet szentelt az anyag az iparosításnak a szocializmus gazdasági alaptörvényével való összefüggésére. A vitában résztvevők egy másik csoportjának viszont az volt az álláspontja, hogy az iparosítás szükségességének igazolásánál a termelőerők jellege és a termelési viszonyok közötti összhang törvényéből kell kiindulni. Végül voltak elvtársak, akik helyesen mutattak rá az egyedül helyes megoldásra: a szocialista iparosítás szükségessége a szocializmus gazdasági alaptörvényéből következik. De ebben a kérdésben nem csaptak össze élesen a különböző álláspontok és nem hangzott el behatóbb elemzés arról, hogy a hibás álláspontok miért hibásak, csupán annyit állapitottunk meg, hogy az iparosítás szükségességét a szocializmus gazdasági alaptörvényével kell indokolni. Ezért célszerü lesz, ha a másik két álláspontot elemezzük.

Vizsgáljuk meg először a népgazdaság tervszerü/arányos/ fejlődésének törvényét abból a szempontból, hogy ad-e ez a törvény magyarázatot a szocialista iparosítás szükségességére.

Ismeretes, hogy a tervszerü /arányos/ fejlődés törvényének tartalma az, hogy a szocializmusban a népgazdaság tervsze-

rü irányitása objektive lehetséges és szükségszerü. Ez a törvény azt követeli meg, hogy a népgazdaságot a társadalom terv szerint vezesse, hogy az egész népgazdaság, benne a termelés különböző ágai egységes egészet alkossanak, hogy fejlesztésük a szükséges arányok figyelembe vételével történjék, hogy a rendelkezésre álló forrásokat a legcélszerübb módon használják fel, hogy a termelést ésszerüen helyezzék el az ország különböző vidékein, hogy a népgazdaságban olyan arányok jöjjenek létre, amelyek biztositsák az ország /védelmi/ biztonságát, stb. Önmagában véve csak e törvény követelményeit tartva szem előtt, lehetséges arányosság az ipar fejlesztésének ilyen vagy olyan fokán, üteme esetén, lehetséges és volt is arányosság még mielőtt a szovjet állam napirendre tüzte volna az iparositás politikáját - pl. a helyreállitási korszakban - vagy arányosságnak kell lenni akkor is, ha már a szocialista iparositás továbbvitele a feladat, mint napjainkban a Szovjetunióban. Ez a törvény csupán azt fejezi ki, hogy a társadalom fejlődése nem spontán módon megy végbe, nem a konkurencia és a termelési anarchia alapján, mint pl. a kapitalizmusban, hanem tervszerüen, a népgazdasági tervek szerint, amelyek többé-kevésbé hüen tükrözik a népgazdaság tervszerü /arányos/ fejlődésének törvényét. Ez a törvény csupán a társadalom fejlődésének egy oldalát mutatja meg, azt, hogy a társadalom termelése tervszerüen fejlődik. Ebből azonban még nem következik az iparositás szükségessége, hanem legfeljebb csak az, hogy magának az iparositásnak is tervszerüen kell végbemennie. Ez a törvény tehát legfeljebb az iparositásnak is csak egy oldalát, az arányosság, tervszerüség oldalát mutatja meg. De semmit sem mond az iparositás értelméről, céljáról. Erre csak a szocializmus gazdasági alaptörvénye adhat feleletet. Az alaptörvény mindazokban a szocializmust épitő országokban szükségessé teszi a szocialista iparositást,/hol kisebb, hol nagyobb mértékben/ ahol a társadalom nem rendelkezik azokkal az eszközökkel/"...a szocialista termelésnek a legfejlettebb technika alapján történő szakadatlan növekedése és tökéletesedése utján," amelyek szükségesek a cél: az egész társadalom állandóan növekvő anyagi és kulturális szükségletei maximális kielégitésének biztositása eléréséhez. Nem feledkezhetünk meg arról, hogy a tervszerü/arányos/ fejlődés törvénye önmagában nem mutat utat a népgazdaság legfontosabb, legátfogóbb problémáiban, a termelés céljában és a cél elérésének eszközében. A szocializmus gazdasági alaptörvénye ad magyarázatot arra a kérdésre is, hogy nálunk miért a szocialista iparositás a fő eszköze a szocializmus épitésének. Ha erre a kérdésre a népgazdaság tervszerü /arányos/ fejlődése törvényéről keresnénk a választ, zsákutcába jutnánk.

Vizsgáljuk meg a szocialista iparositás szükségességének kérdését a termelőerők jellege és a termelési viszonyok közötti összhang törvényével való összefüggésben.

Kiindulva abból, amit már az előző kérdés során elemeztünk, arra a megállapitásra kell ismét jutnunk, hogy a termelőerők jellege és a termelési viszonyok közötti összhang törvénye azt tartalmazza, hogy a termelőerők akadálytalan, szabad fejlődéséhez jellegükkel összhangban lévő termelési viszonyok szükségesek. Ez létrejött az iparban - a nem lényeges kivételektől eltekintve - amikor a szocialista iparositás politikája napirendre került a Szovjetunióban. Nálunk a szocialista iparositás teljes egészében az első ötéves terv kezdetén került előtérbe és akkor ugyancsak az ipart véve figyelembe és a lényegtelen kivételtől eltekintve, szintén összhang volt a termelőerők jellege és a termelési viszonyok között. De ez az összhang nem irja elő parancsoló szükségességgel a szocialista iparositást, de lehetővé teszi az iparban a termelőerők gyors fejlesztését, mivel az üzemek tőkés magántulajdona - amely korábban fékezte a termelőerők fejlődését - megszünt és azt felváltotta a szocialista össznépi tulajdon. Csak abban az esetben igazolhatnánk e törvénnyel a szocialista iparositás szükségességét, ha arra a hibás álláspontra helyezkednénk, - mint a vitában felszólaló néhány elvtárs - hogy a termelőerők jellege és a termelési viszonyok között nincs összhang és azt az összhangot éppen a szocialista iparositással kell megteremteni. Ez az állitás azonban - mint már azzal korábban foglalkoztunk - képtelenség.

A termelőerők jellege és a termelési viszonyok közötti kötelező összhang törvénye nem a szocialista iparositás, hanem a mezőgazdaság kollektivizálása szükségességét igazolja. Ez azonban már más probléma, amelynek elemzése nem tartozik a most vizsgálandó kérdések körébe.

Végezetül, a szocialista iparositás szükségességének az objektiv gazdasági törvényekkel való összefüggésével kapcsolatban ujból meg kell állapitani a vitán résztvevő egyes elvtársak felelőtlenségét, mert ezeket a problémákat a tankönyv is félreérthetetlenül megmagyarázza és gondosabb tanulmányozása több tévedést kiküszöbölt volna.

- o -

A vita alapját képező előadásban ujszerü megállapitásokat olvashattunk a szocialista iparositáshoz szükséges eszközök forrásairól. Az előadás, miután megmagyarázza, hogy a Szovjetunióban a szocialista iparositásnak kizárólag belső forrásai voltak, rátér a népi demokratikus országok iparositásának forrásaival összefüggő kérdések elemzésére és megállapitja, hogy ezek az országok külső forrásokkal is rendelkeznek. Ezek: a Szovjetunió részéről állandóan megnyilvánuló sokoldalu testvéri segitség, tapasztalatainak rendelkezésünkre bocsájtása, valamint a népi demokratikus országok kölcsönös segitése. E külső források közé sorolja az élenjáró szovjet

módszerek átvételét az üzemek vezetése, a technikai ujitások, uj munkamódszerek stb. terén, továbbá a tervgazdálkodást folytató országok távlati terveinek összehangolását is.

Kétségtelen tény az, hogy a népi demokratikus országok lényegesen kedvezőbb körülmények között hajtják végre országaik szocialista iparositását, mint annak idején a Szovjetunió. Ez azzal magyarázható, hogy élvezik mindazokat az előnyöket, amelyeket a vitaanyag az iparositás külső forrásaként jelöl meg. A kérdés azonban éppen az, hogy ezeket a kedvező körülményeket nevezhetjük-e a szocialista iparositás külső forrásának?

Az iparositáshoz szükséges eszközök "külső forrásai" fogalom a kapitalista országok iparositásával kapcsolatban vált használatossá. Ez alatt azt értjük, hogy a gyarmati rablás, hadisarc, leigázó kölcsönök és koncessziók utján kivülről beáramló anyagi eszközöket használták fel a tőkés országok az ipar fejlesztéséhez. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy a tőkés országok nem rendelkeztek volna belső forrásokkal. Belső forrás volt a munkások és parasztok kizsákmányolásából származó profit. A Szovjetunió az iparositáshoz szükséges eszközök felhalmozását kizárólag belső forrásokból valósitotta meg, amelyek azonban gyökeresen különböztek a kapitalista országok belső forrásaitól. Az a körülmény azonban, hogy a Szovjetunió kizárólag belső forrásokból fedezte az iparositáshoz szükséges eszközök felhalmozását nem jelenti azt, hogy teljesen lehetetlen a szocializmus vagy az épülő szocializmus viszonyai között külső forrásokról beszélni. Ilyen külső forrásnak lehet nevezni az olyan kölcsönt, amelyet a szocialista országok nyujtanak vagy adhatnak egymásnak. Erre példa az a kölcsön, amelyet a Szovjetunió adott a Kinai Népköztársaságnak és amelyek felhasználásával a Kinai Népköztársaság jelentős eredményeket ér el a termelőerők fejlesztése terén. Ezek a külső források - éppen ugy mint a belső források - gyökeresen különböznek a kapitalizmusban lévő külső forrásoktól, mert mig a szocialista országok egymás közötti kapcsolatát az egyenlőség, a kölcsönös segités és együttmüködés jellemzi, addig a kapitalista országok kapcsolatában mindig az erősebb fél akarata érvényesül a gyengébb fél rovására, tehát ezt a kapcsolatot az egyenlőtlenség jellemzi. A fejlettebb technikai eljárások átvételét azonban már aligha nevezhetjük az iparositáshoz szükséges eszközök külső forrásának. Egyrészt azért, mert maga a fejlettebb technikai eljárások átvétele, ha szükebb körben is, és számos tényező által zavarva, de létezett és létezik a kapitalista országok között is. Ugy érte utól és szárnyalta tul a mult század utolsó harmadában és a század-forduló idején Németország Angliát, ugy zárkózott fel Japán az iparilag fejlett kapitalista országok közé, hogy felhasználva a tőkés iparositás külső és belső forrásait,

alkalmazta azokat a technikai eljárásokat, amelyek a vezető kapitalista országokban már kialakultak. A Szovjetunió is felhasználta a szocialista iparosi és időszakában a kapitalista országok technikai vívmányait, sőt ezt ma is megteszi, mint arra az SzKP 1955. júniusi plénuma is rámutat. Mégis ezeket a megoldásokat soha sem neveztük az iparosításhoz szükséges eszközök külső forrásának. Másrészt - és ez a döntő tényező - az iparosításhoz szükséges eszközök létrehozásának utja a felhalmozás, azoknak az anyagi eszközöknek az előteremtése, amelyek szükségesek a korszerű ipar és elsősorban a nehézipar megteremtéséhez. A szocialista felhalmozás pedig nem más, mint a nemzeti jövedelem egy részének a termelés bővítésére való felhasználása. Ebben az összefüggésben a fejlettebb technikai eljárások alkalmazása legfeljebb kedvezőbb körülményeket jelent, amelyek nem közvetlenül, hanem csak közvetve hatnak ki a nemzeti jövedelem növekedésére és ezáltal a felhalmozási alap lehetséges növelésére. /Ugyanis arról van szó, hogy valamely adott technikánál korszerűbb technika alkalmazása egymagában nem növeli a nemzeti jövedelemnek azt a részét, amely felhalmozásra kerül. De lehetővé teszi először, hogy az adott felhalmozási alap hatékonyabb felhasználást nyerjen /pl. valamely beruházás kisebb összeggel is teljesíthető korszerűbb építőipari gépesítéssel/másodszor, hogy a következő év nemzeti jövedelme nagyobb legyen és ezáltal lehetővé váljék nagyobb felhalmozási alap létesítése./ Ezért a Szovjetunió önzetlen baráti támogatását a korszerű technikai eljárások átadásában, mint a népi demokratikus országok szocialista iparosításának igen kedvező körülményét kell felfognunk, amelyek előmozditják a népi demokratikus országok gyors fejlődését. A lényeg tehát az, hogy a népi demokratikus országok nem magukrahagyatva, kizárólag ellenséges országokkal körülvéve építik szocialista gazdaságukat, hanem olyan körülmények között, amikor már létezik és állandóan erősödik a szocialista tábor, amikor ezek az országok a Szovjetunió sokoldalu támogatására és egymás kölcsönös segitésére támaszkodhatnak.

- o -

Végezetül az előadásvita néhány egyéb hiányosságára kell rámutatni. Nem volt kielégitő a megjelentek aktivitása. A különböző nézeteket képviselők között kevés volt a vita, az érvelés.

Hiba volt az is, hogy elég kevesen jelentek meg. Néhány tanszékről, pl. a Testnevelési Főiskoláról, a Müvészeti Főiskolákról senki sem jött el, holott éppen ezek a tanszékek kérték többizben, hogy adjunk több segitséget - továbbá hiányoltuk a miskolci, szolnoki, debreceni és a veszprémi

elvtársakat, pedig nem kétséges, hogy számukra is hasznos lett volna a vitán résztvenni. Kifogásoljuk,- és joggal - hogy a vitán néhány kivételtől eltekintve főleg tanársegéd elvtársak jelentek meg és a vezető oktatók távol maradtak. Ez a magatartás nem egyeztethető össze azzal a bírálattal, amely éppen a tanszékeken vezető beosztásban dolgozó elvtársak részéről hangzik el a leggyakrabban, amely szerint növelni kell a minisztérium részéről a tanszékeknek nyujtandó elvi-ideológiai segitséget, a konzultációk és viták számát és szinvonalát. A tanévnyitó oktatói értekezlet ezt a problémát már teljes sulyával felvetette, de a helyzet máig még igen keveset változott.

Az emlitett hiányosságok ellenére a vita hasznos utmutatásokat adott a témával foglalkozó oktatók számára. Reméljük, hogy a legközelebbi alkalommal, még sikeresebb munkát tudunk végezni.

Pillis Pál

a Politikai gazdaságtan Oktatási Osztály vezetője.

BESZÁMOLÓ "A VALLÁS ÉS A KLERIKÁLIS REAKCIÓ ELLENI HARC FELADATAI A DIALEKTIKUS MATERIALIZMUS OKTATÁSÁBAN" TÁRGYÚ VITÁRÓL.

1955. október 22-én az ELTE Filozófiai Tanszékén egyetemi filozófiai tanszékeink és szakcsoportjaink képviselőinek részvételével vitát rendezett az O.M. Dialektikus és történelmi materializmus Oktatási Osztálya: "A vallás és a klerikális reakció elleni harc feladatai a dialektikus materializmus oktatásában" címmel. A vita kiindulópontját a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Marxizmus-leninizmus Tanszékének Filozófiai szakcsoportja által készített vitaanyag képezte.
A vitát Balogh Elemér elvtárs, a Pártfőiskola Filozófia Tanszékének vezetője irányította és foglalta össze.

- o -

A vita alapját a következő cikk képezte:

Egyetemi filozófia oktatásunk alapvető feladata az, hogy megismertesse hallgatóinkkal pártunk világnézetét, a dialektikus materializmust. Egyben pedig, jóval tul ezen az egyszerü oktatási célon, - az az alapvető nevelési feladatunk, hogy meggyőzzük hallgatóinkat a dialektikus materialista világnézet helyességéről és igaz voltáról. Ez azonban lehetetlen az idealista nézetek minden válfaja elleni kiméletlen harc nélkül. Minthogy pedig az idealista nézetek a legszivósabban a vallásos nézetek csatornáin keresztül hatolnak be az emberek, s igy hallgatóink tudatába is, ezért a vallásellenes propaganda a mi filozófia-oktatásunk mindennapi feladata kell hogy legyen. Ezt a fontos feladatunkat csak még jobban aláhuzza az a körülmény, hogy az utóbbi időben, - a jobboldali liberalizmus következtében, - e téren is visszaesett ideológiai osztályharcunk ereje és átütőképessége, és 1953. óta egyre nagyobb teret meg magának a vallás. Ennek konkrét jelei vannak egyetemeinken. Jelentősen megnőtt a templomba járó egyetemi hallgatók, sőt itt-ott az oktatók száma is félig-meddig nyilt formában folyik az agitáció a templombajárás mellett, stb.

Mindez parancsoló szükségességként irja elő számunkra, hogy határozottan vegyük fel és folytassuk a harcot a vallásos világnézet minden maradványa ellen, amely fertőzi hallgatóink egy részének a tudatát és akadályozza azt, hogy teljes erejükkel résztvegyenek nagy politikai célkitüzéseinkért vivott harcunkban.
+hódit

Csak növeli az e téren ránkháruló felelősséget a Központi Vezetőség 1955. augusztusi határozata az egyetemi munkáról, amely az egyetemek munkájában központi feladatként jelöli meg a politikai nevelőmunka jelentős megjavitását. A politikai nevelőmunkának pedig igen fontos részét képezi a marxista-leninista világnézetre nevelés és ezen belül az idealista-vallásos nézetek ellen folytatott állandó és kiméletlen harc.

Hogyan folyjék ez a harc a mi filozófia oktatásunkban? A kérdést elvileg is tisztázni kell. Véleményünk szerint az egyetemi oktató-nevelő munkában nem elégséges az a módszer, amelyet a tömegpropagandában /TTIT előadások, ujságcikkek, stb./ általában folytatni szoktunk, hogy t.i. elsősorban indirekt módszerekkel folytatunk vallásellenes felvilágositó harcot, vagyis pozitiv módon kifejtjük a természettudományok álláspontját az idevonatkozó legfőbb világnézeti kérdésekről /pl. a naprendszer keletkezése, vagy az élet keletkezése, stb./, és azután a vallás tanitásaira vonatkozó következtetéseket legjobb esetben érintjük, de többnyire rábizzuk a hallgatóságra. Az egyetemi oktatásban szerintünk ez nem elegendő. Itt szükség van arra is, hogy a dialektikus materializmus tanitásainak a pozitiv kifejtésén túl, azzal a legszorosabb összefüggésben, direkte is támadjuk a vallásos nézeteket és zuzzuk ezét azokat. Tehát pl. ne csak azt mondjuk meg, hogy az ember az állatvilágból igy és igy emelkedett ki, hanem mutassunk rá arra is azonnal, hogy a bibliai teremtés-legendának az idevonatkozó része egyáltalán nem állja meg a helyét. Ezzel azt akarjuk hangsulyozni, hogy ateista propagandánk szemtől-szembe támadó legyen. Ez persze megköveteli tőlünk, hogy ne csak a saját világnézetünket ismerjük alaposan, hanem az ellenfél álláspontját és érveit is, mert csak igy tudunk azok ellen eredményesen harcolni. Csak igy érhetjük el azt, hogy ateista propagandánk nem vallásellenes frázisok tömkelege lesz, hanem józan, konkrét tudományos érvelés, amely hallgatóink értelméhez, józan eszéhez szól, és eredményessége igy sokkal biztosabb lesz. A cél ugyanis éppen ez: hallgatóink értelmi meggyőzőse, mert ez maga után vonja érzelmi meggyőzésüket is. Tudja ezt nagyon jól az egyház is. Hogy mennyire igy van, azt mutatja az egyik református apologetikai tankönyv is, amely a következőket irja: "A vallás a sziv dolga, de az értelem beleegyezése nélkül tartósan meg nem állhat". /Szele Miklós: Apologetika, a középiskolák nyolcadik osztálya számára. 1943. 10.old./ Ha nekünk sikerül azt elérnünk, hogy a valláshoz a mi hallgatóink értelme "ne adja a beleegyezését", akkor hallgatóink "szive" egy-kettőre ki fogja vetni magából annak maradványait.

Ateista propagandánknál egy másik fontos elvi módszertani kérdés a vallásellenes harc komolysága. Itt a komolyságot a szó hétköznapi értelmében értjük, vagyis arra

gondolunk, hogy ne üzzünk gunyt a vallásból, különösen ne a szónak "vicces" értelmében. Viccelődni, gunyos élceket mondani a vallásról viszonylag könnyü, de a legtöbb esetben nem hatásos, sőt nem ritkán egyenesen visszafelé sül el az ilyen fegyver. Ha valahol, - akkor a filozófiában szükséges a komoly, tudományos tényekre alapozott, logikus érvelés. A nem egy esetben izléstelen viccelődésnek ebben a munkában semmiféle meggyőző ereje nincs. Ez, persze, nem jelenti azt, hogy - megfelelő módon, néha ahol ez odaillő, szatirikus éllel is, - le ne leplezzük a vallás gyakran szélsőségesen esztelen ellentmondásait, de ateista propagandánk fő hangneme ne a gunyos és a szatira legyen.

Még egy fontos általános megjegyzést! Amikor mi a vallás érveit és tanitásait boncolgatjuk és cáfoljuk, akkor ne elsősorban a biblia naiv természetszemléletét vitassuk. Véleményünk szerint nincsen sok értelme annak, hogy mi vitatkozgassunk a "hat nap alatt való teremtésről" vagy "a szeplőtlen fogantatásról" , vagy arról, hogy az ó-szövetség "atyái" tényleg 600 vagy 800 esztendeig éltek-e, stb. A mai vallásos szemléletnek, a mai vallásos világnézetnek, különösen értelmiségi szinten - nem ezek a legfontosabb épitőkövei. Nekünk ma a mi egyetemi hallgatóink tudatából a legfontosabb filozófiai kérdések terén meglévő vallásos nézeteket kell kiirtanunk. /A világ isteni teremtése és fenntartása, az isteni gondviselés, a lélek halhatatlansága, a tulvilági életben vetett hit, "az isteni örök igazság", a "keresztény erkölcsi eszménykép", stb. stb./. A modern tudományok alapjaival felvértezett értelmiség ma nálunk már ugysem fogadja el a biblia naiv világképét minden apró részletében, de annál több a vallásos maradvány a legáltalánosabb lételméleti, ismeretelméleti, erkölcsi, tehát általános filozófiai kérdésekben. És tegyük hozzá, hogy maga az egyház is elsősorban ezek felé irányitja hivőinek figyelmét, mert az ezekben való kételkedéshez alaposabb tudományos és filozófiai felkészültség szükséges.

Hogyan történjék már-most konkrétabban a vallás elleni harc a dialektikus materializmus oktatásában? Egy ilyen cikk keretében persze, nem lehet kitérni a dialektikus materializmus minden részterületének minden lehetőségére, de mi mégis szeretnénk néhány példát felsorolni arra vonatkozólag, hogy a mi tematikánk és programunk adta lehetőségek között különösen hol, milyen kérdésekkel lehet ebből a szempontból behatóbban foglalkoznunk.

A két bevezető témánk - lényegében történeti jellegüek lévén - a történelmi fejlődés megmutatásában kinálnak lehetőségeket az ateista propagandára. Kézenfekvő az idealizmus és a vallás közös társadalmi és elméleti gyökereinek a megmutatása, hogy aztán egész filozófia oktatásunk

következetesen bebizonyithassuk, hogy az idealizmus és a vallás édes testvérek és az idealizmus végső fokon, akár akarja, akár nem, a vallást támogatja, a vallásba torkollik. Igen érdekes probléma itt egyes iddalista, de magukat ateistának valló filozófusok példájának a részletesebb boncolgatása abból a célból, hogy megmutassuk az ellentmondást idealizmusuk és ateizmusuk között, ami szükségképpen csak következetlen ateizmust eredményezhet. Ezzel szemben meg kell mutatnunk azt is, hogy a materialista filozófusok mindig egyuttal ateisták is voltak, mégpedig olyan mértékben következetesen, mint amennyire következetes volt a materializmusuk. Ez a gondolatmenet már logikusan elvezet ahhoz, hogy csak a dialektikus materializmus lehet következetesen végigvitt ateizmus is. Ha ezt bebizonyitjuk, akkor azt is sikerül megmutatnunk, hogy a dialektikus materializmus megjelenése ezen a téren is forradalmi változást hozott a világnézeti harcok történetében.

Az ateista propagandának igen széles tere nyilik a filozófiai materializmus alapvonásainak a tárgyalásánál. Erre Sztálin elvtárs maga mutat példát. amikor pl. az első alapvonás megfogalmazásába beleveszi, hogy "... a világ az anyag mozgásának a törvényei szerint fejlődik és nincs szüksége semmiféle világszellemre. /SzK/b/P története rövid tanf. 1950. 137.old./

Itt az első alapvonásnál nagyon hatásosan lehet támadni a vallás tanitásait. Meg kell mutatnunk, hogy az anyagiságában egységes világba más, mint a mozgó anyag, nem fér bele, tehát nincs hely egy "anyagtalan", "világonkivüli" isten számára. A mozgással kapcsolatos kérdéseknél igen sokoldaluan meg lehet mutatnunk "a külső mozgatóerők", a newtoni "első lökés" felesleges voltát és azt, hogy ezek az elméletek minden esetben a vallásnak nyitnak kaput. A tér és az idő végtelenségének a tárgyalásánál közvetlenül támadnunk kell a világ "teremtésének" a legendáját,és szét kell zuznunk ezt a vallásos és egyben kantiánus nézetet, hogy a világot okvetlenül egy legmagasabb, abszolut szellemi tényező kellett, hogy teremtse, mert a világ tényei csak igy magyarázhatók meg. Mutassuk ki, hogy a világ "keletkezésének" /helyesen: a naprendszer és a Föld keletkezésének/ a megmagyarázásához a modern természettudományoknak még kevésbé van szükségük az isten feltételezéséhez, mint Laplacenak volt annak idején. Az anyagi világ törvényszerüségeinek objektiv voltát megmutatva és bebizonyitva, élesen támadnunk kell nemcsak a "teremtő", hanem a "fenntartó" és "igazgató" istent is. Bizonyitanunk kell, hogy a törvényszerüségek magából az anyagból következnek, az anyag mozgásából és itt semmiféle magasabb "rendező" szellemre nincs szükség. Persze, csak akkor járunk el helyesen, ha elég sokoldalu harcot folytatunk a törvények fatalista értelmezése ellen, mert különben lehetőséget hagyunk a vallásnak

arra, hogy "a materialista gondolkodásu ember magát a természeti törvények rabszolgájává teszi" jelszóval támadjanak ellenünk.

A tér és az idő tárgyalásánál igen fontosnak tartjuk kihangsulyozni azt, hogy a tér reálisan három-dimenziós. Ez ugyan nem közvetlenul a vallásos nézetek elleni harcot jelenti, hanem sokkal inkább a "negyedik dimenzióval" kapcsolatos különböző vulgáris és misztícizmusba tévedő közhiedelmek elleni harcot, amelynek igen sok kapcsolódási lehetősége van a spiritizmus és hozzá hasonló nézetek irányába.

Igen széleskörü lehetőségünk van az ateista propagandára a lét és tudat viszonyának tárgyalásánál. Itt mindenekelőtt azt kell jól megvilágitanunk, hogy hova vezet az alapkérdésre adott idealista válasz. Miért vezet szükségképpen vallásos nézetekhez? Forditsunk nagy gondot arra, hogy megcáfoljuk az "anyagnélküli" lélek fogalmát és a lélek halhatatlanságának hitéhez vezető ezzel kapcsolatos nézeteket. Az élet és az ember kialakulásának tudományos ismertetése bőséges lehetőséget nyujt ahhoz, hogy megmagyarázzuk, miért harcol az egyház még ma is olyan elszántan a darwinizmus ellen. Ugyanakkor nem szabad megfeledkeznünk arról sem, hogy a vallás megpróbálja a darwinizmust megfelelő hamisitással /és hozzátehetjük, a darwinizmus bizonyos fogyatékosságait kihasználva!/ a maga vitorlájába befogni. Hiszen vannak olyan vallásos tanitások, amelyek szerint "a theisztikus evolució... nem más, mint Isten fokozatos teremtésének a hite /amely lényegileg a bibliai teremtéstörténetben is benne rejlik/". /Szele i.m. 57.old./

A tudat kialakulásával és anyagi eredetével kapcsolatban le kell küzdenünk a lélek isteni eredetének elmélete és a lélek halhatatlanságáról szóló vallási tanitások mellett azt a törekvést is, amellyel az anyag mellett attól független lelket és külön szellemet is igyekszik az idealizmus és a vallás is megkülönböztetni. Ilyen módon főként arra törekszik, hogy "az ésszel fel nem fogható" dolgokat egy transzcendens világba utalja. Eléggé közismert a vallásnak az a védekezése, ha benne ellentmondásokat fedezünk fel, hogy "az isten utjai, nem a mi utaink, s az isten céljait és akaratát a gyarló emberi ész fel nem foghatja". De ha ez igy van, akkor hogyan egyeztethető össze ezzel az a vallásos tanitás, hogy az isten az embert a maga képére és hasonlatosságára teremtette, sőt a saját lelkét lehelte bele?!

A dialektika alapvonásainál ismét igen sok lehetőség van a vallásos nézetek és tanitások cáfolatára. Van olyan nézet, hogy a dolgok és jelenségek azért függenek össze egymással, mert egy isteni "rendező szellem" kapcsolja össze őket. Nekünk ugyanakkor széles alapokon kell bizonyitanunk, hogy

a dolgok közötti összefüggések onnan erednek, hogy a világ minden jelensége anyagi eredetu jelenség, s az összefüggések eme közös eredetből fakadnak.

A szükségszeruség és a véletlen, valamint a szükségszeruség és a szabadság tárgyalásánál feltétlenül harcolnunk kell egyrészről a vallási csoda-elméletek ellen. Mutassuk meg, hogy igen sok u.n. "csodának" véletlenek a forrásai. /Persze nem szabad elmulasztanunk azt sem, hogy néhány jól megválogatott példán keresztül megmutassuk azt is, amikor az egyház egyszeruen hamisit és csal./ Ugyancsak itt kell birálnunk egyrészt a reformátusok predestinációra vonatkozó fatalista elméletét, másrészt a rom.kat. vallás u.n. "szabad akaratról" szóló tanitásait. Az okság törvényéről beszélve nagyon lényeges egyrészt az okság objektiv voltának a sokoldalu bizonyitása, másrészről pedig a határozott elutasitása annak a törekvésnek, amely az okozati láncok végén valamiféle "végső okot" keres, és ezt a vallások segitségével rendszerint istenben véli megtalálni.

A fejlődés elvéről beszélve mutassunk rá egyrészt arra, hogy a vallások nagyon sokáig és lényegében ma is tagadjak a fejlődés elvét a természetben és a társadalomban. Hiszen azt tanitják, hogy az isten már kezdetben olyannak teremtette meg a világot, az élőlényeket, a különböző állat-, növény- és emberfajokat, mint amilyenek azok jelenleg. /Pl. Noé az özönviz előtt minden állatfajtából és minden növényből vitt be a bárkájába egy-egy párat, és igy biztositotta azok fennmaradását./ Másrészt viszont ne feledkezzunk meg arról, hogy a vallás napjainkban - különösen az értelmiség számára folytatott propagandájában igyekszik bebizonyitani, hogy a tudományoknak a tanitásai és a vallás tanitásai között nincs semmiféle ellentét. Emlékezzünk csak arra az anyagra, amely a biológia tanitásában felmerülő problémákat igyekszik a vallás szempontjából "megmagyarázni". Ugyanitt, a fejlődés elvének tárgyalásánál kell felvennünk a harcot a vallás pesszimisztikus tanitásai ellen, konzervativizmusa ellen, az ujjal szembeni ellenállás ellen. Erre jó lehetőségeket nyujt nekünk a vallás akkor, amikor erről a világról, mint "a siralom volgyéről" beszél, amikor igyekszik a "tulvilág" felé fordítani a hivek figyelmét, amikor a dolgozókat az elnyomás és kizsákmányoltság helyzetébe való megnyugvásra ösztönzi /"engedelmeskedjetek a ti uraitoknak!", Jób példája a turésről és a szenvedések elviseléséről, "boldogok a szegények, mert övék a mennyek országa", "a gazdag és Lázár példája", stb./

Az ellentmondásokról szóló tanitásnál feltétlenül utalnunk kell arra - amit aztán a történelmi materializmusnál fejtünk ki részletesebben - hogy a vallás minden igyekezetével az osztályharc leszerelésére és az osztályellentétek elkenésére törekszik.

Különösen bőséges lehetőségek vannak a vallás elleni harcra a marxista ismeretelmélet tárgyalásánál. Mindenek-előtt a világ megismerhetősége kérdésénél. Hiszen nem nagyon nehéz feladat kimutatni a vallás agnoszticizmusát, azt, hogy a vallás szerint az emberi gyarló ész nem képes a világ jelenségeinek a mélyébe behatolni, hiszen az már az isten területe és örökre rejtve van az ember számára. Világosan kimondja ezt a már többször idézett tankönyv is: "Szó sem lehet arról, hogy az egész térbeli valóság, az egész természeti mindenség természettudományi megismerés tárgya lehetne, hanem annak csak egy kis része, s e kis résznek is csak az egyik oldala, az, amelyik megfelel a mi elménk érzéki alkatának. Ennél fogva csak egy keskeny világmetszet az, mely a természettudományi megismerés számára nyitva van". /Szele: im. 114.old./

Arra valamennyien tudunk bőségesen történelmi példákat hozni, hogy a vallás és az egyház hogyan harcolt a tudományok fejlődése ellen. És mutassuk is meg ezeket hallgatóinknak. Mutassuk meg nem-csak Giordano Bruno sorsát, akit a katolikus egyház küldött máglyára, hanem Servet Mihály sorsát, akit ugyanaz a sors ért, de protestáns kezek gyujtották meg a máglya lángját. De ez nem is lehet másként. A vallás a tudomány ellensége. Nem hiába áll a biblia első lapjain ennek komor szimbóluma, az isten kivont pallosu angyala, aki kiüzi az embert a paradicsomból, mert a tudás fájának a gyümölcsét meg merte izlelni.

Nagyon fontos az igazság objektiv voltának a sokoldalu megmagyarázása is, hogy kellőképpen harcolhassunk az u.n. "isteni örök igazság" eszméje ellen. Hiszen a vallás azt tanitja, hogy "a valóság és az eszme közötti a priori megegyezésnek biztositéka csakis egy legfőbb Ész, egy abszolut Tudás lehet, kitől minden valóság és minden eszme származik, aki a valóság és az eszme közös ősforrása. A valóság és a tudás egységének nagy ismeretelméleti problémája tehát isten nélkül meg nem oldható.... az igazság fölöttunk álló szellemi hatalom". /Szele i.m. 41.old./ Ez a tétel különben a vallás u.n. "ismeretelméleti istenbizonyitéka".

Bizonyitsuk be hallgatóinknak ennek az ellenkezőjét. Azt t.i., hogy az anyagi valóság és a mi ismereteink között a megegyezés azért van meg, mert a mi megismerést végző tudatunk maga is anyagi eredetü és képes arra, hogy benne az objektiv anyagi valóság visszatükröződjék. És mutassuk meg Engels nyomán azt is, hogyan szoritja ki az emberi tudás az istent egyre határozottabban a világból, amint a világ egyre átfogóbb megismeréséhez eljut az emberi tudomány. /Lásd ezzel kapcsolatban Engels: A természet dialektikája 211-212 old./ Egyszersmind azonban mutassuk meg azt is, hogy a vallás mindig elsősorban azokon a területeken igyekszik

meghuzódni, ahová az emberi tudás még nem tudott behatolni. Mutassuk meg, hogy ez igy volt történetileg is, az egész emberiség vonatkozásában, de igy van ez az egyes emberek esetében is, ma is. Ma is elsősorban azok az emberek vannak legjobban megfertőzve még vallásos nézetekkel, akiknek társadalmi lehetőségeik a legkevésbé voltak meg arra, hogy tanuljanak és minél szélesebbkörü tudással vértezzék fel magukat. /Dolgozó parasztság, nők,stb./ Ez egyben meghatározza a mi feladatunkat is arra vonatkozólag, hogy igyekezzünk magunk is a tudományos megismerésben minél mélyebbre hatolni, másrészt pedig a tudományos ismereteket terjeszteni, továbbadni.

- o -

Az alábbiakban röviden összefoglaljuk a vita legfontosabb eredményeit.

A vita elején Zöld János elvtárs javasolta, hogy a vita a következő legfontosabb kérdésekkel foglalkozzék:

1./ A vallásos világnézet és a klerikális reakció elleni harc helye világnézeti nevelőmunkánkban.

2./ A vallás legfőbb birálandó tételei.

3./ A vallás és a klerikális reakció elleni harcunk módszerbeli kérdései.

4./ A vallás és a klerikális reakció elleni harcban sokoldalu tevékenységre van szükség.

A legfontosabb hozzászólások lényege a következőkben foglalható össze.

Szabó András elvtárs /Agrártudományi Egyetem/ kifejtette, hogy a vitaanyag összeállitói helyes irányelveket adtak a filozófia oktatásban folytatandó ateista propagandamunkához. Különösen helyesli azt a gondolatot, hogy az eddiginél is fokozottabban forditsunk gondot a vallás ellen folytatandó közvetlen harcra. Ez a harc legyen tudományos, kulturált, de ugyanakkor éles és támadó fellépés a vallás és annak gyökerei ellen.
A harc módját illetően fontosnak tartja azt is hangsulyozni, hogy nem elegendő - mint ahogy ezt a vitaanyag előirányozza, - csupán az értelmi meggyőzésre gondot forditani, mert a vallás döntően és elsősorban az érzelmeken alapul. A vallás hivei a gyakorlati életet eleve racionálisnak, a hitet pedig eleve irracionálisnak fogják fel, ahol nem érvényesülnek az anyagi világ törvényei, ahol tehát csak az érzelem segitségével lehet eligazodni. Tehát anélkül, hogy lebecsülnénk az értelemre ható agitáció jelentőségét, tartsuk szem előtt, hogy legalább olyan fontos az érzelmekre ható agitáció is. Az értelemre és az érzelemre ható agitációnak szerves egészet kell képeznie.

Érzelmi agitációnk szinvonalát és meggyőző erejét a legnagyobb mértékben elősegiti antiklerikális haladó hagyományaink helyes felhasználása. Legnagyobb költőink, irőink, művészeink és tudósaink müveiben valóságos tárházát találhatjuk az ateista propagandának.
Ha elhanyagoljuk az értelmi meggyőzés mellett az érzelmi meggyőzést, akkor legfeljebb csupán az egyházból és a papokból ábránditjuk ki a hivőket, de nem magából a vallásból.

A vallás elleni harcunk csak akkor lehet eredményes, ha összekapcsoljuk a vallás társadalmi gyökerei elleni harccal. Csak idealisták gondolhatnak arra, hogy elégséges önmagában a vallás ellen harcolni. Mi, szemben a polgári ateistákkal, a vallásnak az alapját, a gyökereit akarjuk felszámolni, Amikor a szocializmus, a kommunizmus felépitéséért harcolunk, akkor közvetve harcolunk a vallás ellen is, és forditva: amikor a vallás ellen harcolunk, segitjük a szocializmus épitését is. A vallás és a proletárdiktatura rendszere közötti ellentét megmutatása azért fontos különösen napjainkban, mert sok elvtársat megtéveszt bizonyos egyházi vezetők lojális magatartása. Meg kell mutatnunk hallgatóinknak, hogy nagyon fontos dolog az egyházi vezetők lojalitása államunkkal szemben és ezt megfelelően méltányolja is népi demokráciánk /pl. Mindszentinek és Grősznek adott kegyelem, az egyházak anyagi támogatása, stb./ De mindez részünkről nem jelenthet elvi engedményeket a vallással szemben.

Zöld János elvtárs, az O.M. Dialektikus és történelmi materializmus Oktatási Osztálya vezetőjének hozzászólását az alábbiakban közöljük:

Igen fontos feladat megvitatására ültünk ma itt össze. Amikor az O.M. Dialektikus és történelmi materializmus Oktatási Osztálya e vitát napirendre tüzte, szem előtt tartotta pártunk Központi Vezetőségének 1955, márciusi és augusztusi határozatát. E határozatok megkövetelik tőlünk, hogy megkülönböztetett figyelmet forditsunk a burzsoá ideológia és annak maradványai elleni harcra, amelyek - mint ismeretes - egyetemeinken és főiskoláinkon az elmult két év alatt megelevenedtek és különösen elszaporodtak.

Világosan kell látnunk, hogy egyetemeinken és főiskoláinkon a nacionalizmus mellett a burzsoá ideológia másik legelterjedtebb és legelevenebben élő formája a vallás, amely az elmult két év alatt különösebb nehézség nélkül terjedhetett és terjedt is hallgatóink körében, nem utolsó sorban a jobboldali elhajlás eredményeként. Természetesen ezzel nem azt akarom mondani, hogy egyetemi-főiskolai ifjuságunk körében csak ez az egészségtelen folyamat volt tapasztalható, hogy nem értünk el ateista és antiklerikális propagandánkkal eredményeket. Tapasztalható volt egy másik folyamat is. Népi demok-

ráciánk gazdasági, politikai és kulturális eredményeinek hatásaként egyetemi hallgatóink között is nagy számmal nőttek fel olyan emberek, akik szakítottak a vallással és elsajátították, magukévá tették a tudományos marxista világnézetet. Sőt továbbmenve: a népi demokráciánkban végbement forradalom elég széles hallgatói rétegben - ha még nem is döntötte le, de - megingatta a vallási előítéleteket és leleplezte azt az ellenforradalmi szerepet, amelyet a történelmileg kialakult egyházi szervezetek a tőke és a földesuri nagybirtok szolgálatában teljesitettek. Teljesen nyilvánvaló azonban, hogy amig a forradalmi folyamat nem alakitja át hazánkban a paraszti gazdaságok gazdálkodási módját, amig a parasztok továbbra is kicsiny gazdaságukhoz kötve, a természetnek kiszolgáltatva élnek, amig megvannak a volt kizsákmányoló osztályok maradványai /városban és falun/, amig iskoláink és politikai nevelő-munkánk nem áll azon a fokon, hogy városi és különösen falusi fiataljaink politikai átnevelését valóra váltsa- mindaddig a vallási előítéleteknek - amelyeket az élet megingatott és aláásott - még jó ideig talajuk lesz egyetemi- főiskolai ifjuságunk között is.

A jobboldali elhajlás komoly károkat okozott minden területen, igy az ateista és antiklerikális propaganda és felvilágositó munkában is. Az egészséges fejlődés 1953. juniusa óta megtorpant, sőt visszaesett. A jobboldali opportunisták pártunk helyes jelszavait, célkitüzéseit sulyosan eltorzitották. Ismeretes, hogy pártunk fellépett a tulzó, adminisztrativ rendszabályokkal, a vallásos hivőkkel szembeni türelmetlenséggel szemben, a vallásos tömegeket sértő intézkedések ellen. A jobboldali opportunisták torzitásai következtében az a helytelen elgondolás és gyakorlat alakult ki, hogy a türelemre és a vallásos tömegek érzékenységére való hivatkozással lemondhatunk a harcról. Ugy alakult a helyzet, hogy nem erősödött a vallás ellenes elvi harc a tulzások megszüntetésére irányuló törekvések közben, hanem inkább elmaradt. Előállott az a fonák helyzet, hogy olyan szinezete keletkezett a dolognak, mintha ez nem lenne időszerü feladat, mintha ez ellentmondana a nemzeti egység megszilárditására irányuló törekvéseknek és i.t. Ezzel zavart és bizonytalanságot keltettek, amit csak fokozott az, hogy sem a Szabad Népben, sem a Társadalmi Szemlében nem jelentek meg a nézetek tisztázását segitő cikkek. Ez a zavar és bizonytalanság éreztette hatását az egyetemi marxista filozófia oktatásában is, és nagy mértékben hozzájárult ahhoz, hogy elsikkadt a marxista filozófia harcos materializmusa, elsikkadt oktatásunk ateista, antiklerikális éle. Amikor rámutatunk erre a hibánkra, egyoldaluak lennénk, ha nem látnánk meg, hogy az elmult 2 évben a hibák mellett vannak eredmények is. Igy pl. az O.M. Dialektikus és történelmi materializmus Oktatási Osztálya tett lépéseket annak érdekében, hogy filozófia tanszékeink /szakcsoportjaink/ forditsanak nagyobb gondot a vallásos világnézet,

a klerikális reakció elleni harcra. Megküldtük pl. oktatóinknak "A biológia tanitásában felmerülő problémák" c. anyagot. Előadást szerveztünk az 1953. juniusa utáni időszakban folytatandó harc feladatairól, az Állami Egyházügyi Hivatal vezetőjét felkértük az oktatók tájékoztatására. Továbbá a Tájékoztatóban megjelent néhány cikkel is igyekeztünk napirenden tartani e feladatot. A "Vallás" c. téma oktatása mellett egy-két tanszékünk - különösen szeretném itt kiemelni a debreceni előadók munkáját - igyekezett is napirenden tartani e feladatot.

Ezek elismerése mellett meg kell azonban őszintén mondanunk, az elmult időszakban nem ezek, hanem a negativ jelenségek domináltak. Ebben szerepet játszott az, hogy Osztályunk a maga részéről sem tett meg mindent. Mi a magunk részéről kissé kampányfeladatnak és nem állandóan meglévő feladatnak tekintettük e munkát, nem követeltük meg ezt előadóinktól, szemináriumvezetőinktől sem. Igen sokszor elnéztük azt, hogy az ateista és antiklerikális propagandát csak a "Vallás" c. téma oktatására szükitették le, a megelőző témák oktatásában pedig elhanyagolták azt. Nem segitettük oktatóinkat e munkában. Ezek hatásaként nem egyedülálló jelenség volt az, amiről a szegedi elvtársak mult év végén beküldött jelentése igy emlékezik meg:

> "Bizonyos mértékig illuziókban éltunk, hogy a vallásnak már - különösen a IV. évfolyambeli hallgatóknál - nincs nagyobb szerepe, ill. nem gyakorol nagyobb befolyást. Megkérdeztük a magyar szakosoknál az egyik DISz vezetőt és az ugy nyilatkozott: ő csak egy-két lány esetében biztos, hogy nem vallásos, ő maga már a legtöbbet látta templomba járni. Ez a körülmény mindenesetre arra figyelmeztet, hogy a következő évben már az év elejétől előtérbe állitsuk a dialektikus materializmus ateista élét és a szemináriumokon is év elejétől kezdve fokozottan vigyük az ateista propagandát."

Sőt ezek mellett mi is elkövettük azt a hibát, hogy látva a sokszor ki nem mondott, de a munkában jelentkező bizonytalanságot, /eszmei bizonytalanságot/ elhanyagoltuk a kérdések éles és elvi tisztázását, halasztgattuk az állásfoglalást.

Mindezek eredményeként komolyan ellanyhult felvilágositó és propagandamunkánk. Nagyon jól látta ezt a klérus és kihasználva megtorpanásunkat, fokozta az egyetemi hallgatók megnyerésére irányuló munkáját és ért el bizonyos, bár nem nagy, de semmiképpen nem lebecsülendő eredményt. Elérte mindezt - sajnos, de való - a mi marxista tanszékeink, filozófiai tanszékeink /szakcsoportjaink/ szeme-láttára. És elérhette azért, mert megtorpantunk, visszavonultunk, nem sokat tettünk ez ellen. Igy állhatott elő az a helyzet, hogy amig 2-3 évvel

ezelőtt nem valami épületes dolog volt az, ha valakiről kitudódott, hogy vallásos /a tulzások ellenére is volt ebben egy egészséges közszellem/, addig az elmult két évben szinte kérkedtek ezzel egyes hallgatók, vagy agitáltak másokat is, és mi mindezt szó nélkül hagytuk. Jó adag politikai vakságot árult ez el munkánkban, amely komoly figyelmeztetés kell, hogy legyen számunkra. Nagyon alá szeretném huzni ezt azért, mert a márciusi határozat, az augusztusi határozat óta eltelt időszak tapasztalatai, bár mutatnak fel már bizonyos előremutató eredményeket, a helyzet azonban még ma sem kielégitő. Nem folyik még ma sem bátor és határozott, céltudatos és meggyőző harc oktató-nevelő munkánkban a vallás, a klerikális reakció ellen, nem forditanak erre jelentőségének megfelelő figyelmet, helyenként "langyosság" figyelhető meg. Ezt nem szabad megengednünk! Ateista és antiklerikális harcunkat ne csak teoretikus kérdésnek tekintsék az elvtársak, hanem fontos harci, politikai feladatnak is. Szem előtt kell tartanunk, hogy a vallásos nézeteket terjesztő egyházak a régi, letünő, reakciós osztályok egyik legfontosabb legális bázisai népi demokráciánk elleni harcukban. Ezek az erők ma - ahogy az egész országban - ugy az egyetemi hallgatók között is az egyház köré csoportosulnak, ezáltal igyekeznek megtartani, sőt kiterjeszteni ideológiai és politikai befolyásukat a politikailag elmaradottabb egyetemi hallgatók között. Fel kell figyelnünk az olyan jelenségekre, hogy amig az elmult időkben az egyetemeken megbuvó kétes elemek többsége nyiltan kiállt a párt politikájának jobboldali revizióju mellett, addig ma ezek a legtöbbször megkerülik a nyilt politikai állásfoglalást, illetve a marxi-lenini filozófia alapvető világnézeti kérdéseivel igyekeznek szembeállitani a jószándéku, de politikailag elmaradott hallgatókat, igyekeznek "lejáratni" a marxista filozófiát. Arra törekednek, hogy a hallgatókban kétségtelenül meglévő érdeklődést a tudományos világnézet iránt ellenszenvvé, kételkedésé változtassák. Fel kell figyelnünk az ilyen törekvésekre, le kell leplezni, el kell szigetelni az ilyen - gyakran a háttérben meghuzódó - hangadókat, harcos és nyilt ateista, antiklerikális propagandát kell folytatnunk.

Mik a legfontosabb feladataink?

Az előzetesen megvitatásra javasolt pontok közül főleg az 1. és 4. pontban foglaltakhoz akarok hozzászólni.

1./ Az első ponttal kapcsolatban feladatunk, hogy világnézeti nevelő munkánkban a burzsoá ideológia ez igen elterjedt formája ellen rendszeres, tudományosan megalapozott, meggyőző harcot folytassunk egész évi oktató-nevelő munkánkban. Itt ügyelnünk kell arra, hogy amikor ennyire aláhúzzuk a vallás és klerikális reakció elleni harc fontosságát, ez ne vezessen pl. a nacionalizmus, a kozmopolitizmus elleni harc

rovására, amely a burzsoá ideológia másik igen elterjedt és igen veszélyes jelentkezési formája. De nem vezethet e feladat előtérbe helyezése a legfontosabb idealista filozófiai irányzatok, polgári szociológiai irányzatok bírálata rovására sem. Itt elsősorban arról van szó, hogy a vallásos előítéletek, a klerikális reakció bírálata meg kell, hogy kapja a jelentőségének megfelelő helyet oktató-nevelő munkánkban, azaz sokkal megalapozottabb helyet, mint eddig kapott. Erre azért is hivjuk fel a figyelmet, mert hajlamosak vagyunk arra, hogy ha valamivel jobban akarunk foglalkozni, akkor ezt ugy érjük el, hogy mást elhanyagolunk. Ez pedig komoly hiba lenne. Továbbá arról van még szó, hogy a vallásos előítéletek és a klerikális reakció elleni harcot ne csak teoretikus, hanem politikai kérdésként is kezeljük. Ez azt jelenti. ha jól és körültekintően oldjuk meg feladatainkat, hogy vissza tu verni a klerikális reakció és annak az egyetemi hallgatók körében is meglevő megbizottjai támadását, ellentámadásba tudunk átmenni ellenük és ezen keresztül nagy segitséget adhatunk az egyetemi politikai-nevelő munkához, a K.V. határozatában feltárt hibák leküzdéséhez. Vagyis röviden: munkánk akkor lesz jó, ha hozzájárul a párt tömegkapcsolatainak további megerősitéséhez az egyetemi és főiskolai hallgatók között. Nagy gondot kell forditanunk arra, hogy a dialektikus materializmus, de a történelmi materializmus oktatása során is világnézetünk harcos ateizmusa következetesen kidomborodjék. Nem helyezkedhetünk arra az álláspontra, amire akarva, akaratlanul az elmult időkben helyezkedtünk, hogy a marxista filozófia minden tétele, ha közvetve is, de a vallás ellen is szól. Ez igaz, de nem elégséges. Nekünk közvetlenül is rendszeresen bírálnunk kell a vallásos világnézetet, annak legalapvetőbb tételeit és fel kell tárnunk ott ahol erre lehetőség van a klerikális reakció szerepét is. Látnunk kell azt, hogy a marxista filozófia tételei tudományos megalapozását adják a vallás elleni ideológiai harcunknak. Egész évi oktató-nevelő munkánk feladata az, hogy szisztematikus bírálat alá vessük a vallást, különösen a katolikus vallást, mint az idealizmus primitivebb, de annál makacsabb jelentkezési formáját. E munkánkra a "Vallás" cimü téma oktatása kell, hogy feltegye a koronát, amikoris a hallgatók előtt egy teljes kép alakul ki a vallásról, keletkezésétől kezdve jövőjéig bezárólag.

2./ De mindezekkel nem merülnek ki feladataink. A vallásos világnézet és a klerikális reakció elleni harc sokoldalu tevékenységet követel meg tőlünk, amely nem merül ki az oktatásunk megjavitására irányuló tevékenységben. Ezzel rátérek a 4. ponttal kapcsolatos feladatainkra. Előljáróban szeretném megjegyezni, hogy a kiadott vitaanyag minden érdeme ellenére is birálatra és kiegészitésre szorul, mivel elég szűken tárja fel feladatainkat. Csak az oktatásra korlátozza a teendőket, - ami persze nagyon fontos - de ezzel nem meritettünk

ki mindent. Fontos feladatunk, hogy az oktatás mellett - mint elsődleges terület mellett - használjuk ki az oktatáson kívüli lehetőségeket is. Igen jó lehetőségek állnak rendelkezésre pl. a tudományos diákkörök munkájában. Ezek tematikájának összeállításánál vegyünk be a vallás és a tudomány kibékíthetetlen ellentétével, a klerikális reakciónak a kapitalizmusban játszott reakciós szerepével, a munkásmozgalom elleni tevékenységével, a Horthy-fasizmus kiszolgálása terén végzett munkájával, a felszabadulás utáni tevékenységével, valamint napjainkban végzett demokrácia-ellenes tevékenységének leleplezésével kapcsolatos témákat. Használják fel az elvtársak - ott ahol vannak kabinetek - a kabinet munkáját ilyen jellegű dokumentáció stb. összegyüjtésére, ilyen jellegü előadások, könyvek népszerüsítésére, ill. megtartására. Tegyenek javaslatot az elvtársak a DISz tematikus gyüléseinek ilyen jellegü előadásokkal, ill. vitákkal való kiegészitésére. Használjuk ki ilyen szempontból az egyetemi ujságokat, a faliujságokat. Rendezzenek az elvtársak kiállitást. Helyes lenne esetleg felujitani az Agrártudományi Egyetem filozófia szakcsoportjának néhány évvel ezelőtti ilyen irányu kezdeményezését, meg kellene nézni e kiállitás anyagának további kiegészitése lehetőségét és más egyetemeken való kiállitása módját. Vidéki elvtársaink használják ki a helyi, vagy megyei lapokat és irjanak azokban a sajátosságoknak megfelelő cikkeket. És végül, de nem utolsó sorban szükség lenne arra, hogy filozófia tanszékeink és szakcsoportjaink dolgozói között kialakuljon az a kutató és tudományos gárda, amelynek hiánya ma nagyon érezhető.

Ezuton is felhivjuk az elvtársak figyelmét arra, hogy jelezzék nekunk: kik azok az elvtársak, akik ezen a területen már dolgoznak, vagy a jövőben dolgozni kivánnak, jelezzék azt is, hogy milyen problémakörrel foglalkoznak, vagy kivánnak foglalkozni. Mi meg fogjuk kérni Balogh Elemér elvtársat arra, hogy nyujtson segitséget az Akadémián keresztül ezeknek az elvtársaknak munkájához.

- o -

Kerékgyártó Elemér /ELTE Filozófia Tanszékének helyettes vezetője/ elvtárs hozzászólásában elsősorban arról beszélt, hogy főleg milyen nézetek ellen kell felvennünk a harcot ateista propagandánkban. Vannak bizonyos biológiai természetü problémák, melyek a vallás forrásául szolgálnak. Pl. betegség esetén a hivő szerint vigaszt jelent a vallásos hit, vigaszt jelent a halálfélelemmel szemben, stb. Vannak közvetlenül társadalmi vonatkozásu nézetek, melyek a vallásos hitből táplálkoznak. Pl. osztálybékés, pacifista hangulat hirdetése, különösen most "Genf után". Vannak a tudat és az érzelmi élet területén ható vallásos nézetek. Hit, remény és szeretet stb.

Nagyon fontos a politikai nevelés szempontjából általában, de ezen belül a vallásos nézetek elleni harc szempontjából is a hallgatókkal való egyéni foglalkozás. És itt nem ele-

gendő csupán a hallgatókkal elméleti, oktatási kérdésekről konzultálni, hanem nagyon fontos magánéletük problémáiról, szociális helyzetükről, anyagi viszonyaikról, stb. is elbeszélgetni. Ebből a szempontból különösen fel kell használnunk a diákotthoni hallgatók meglátogatásával járó roppant nagy lehetőségeket.

Madarász elvtársnő ugyancsak az értelmi és érzelmi nevelés összekapcsolásának a fontosságáról beszélt. Rámutatott arra, hogy a legnehezebb éppen az érzelmi nevelés területén eredményeket elérni. De megfelelően átgondolt nevelőmunkával lehet. Igen jó példát jelentett náluk ebből a szempontból az az eset, amikor Kelen Béla elvtárs a hallgatókkal nagyon szinesen és élményszerüen elbeszélgetett a KIMSz fiataljainak a hősi harcairól a Horthy-fasizmus idején. Miért ne lehetne ezt a módszert a vallásellenes propaganda munkában is megfelelő módon - pl. a klerikális reakció népellenes tevékenységének szines, dokumentumokon keresztül történő élményszerü bemutatása, - alkalmazni. Nagy problémák vannak a vallással kapcsolatban néha még jó hallgatóinknál is. A Kertészeti Főiskolán pl. megkérdezték egy szemináriumon a hallgatóktól, hogy szabad-e vezető agronómusnak templomba járni. A hallgatók egy része erre nem válaszolt, és a válaszok között a legjobb válasz is csak annyit mondott, hogy "Szabad, de nem illik!" Mindez azt mutatja, hogy nagyon nagy feladataink vannak a vallásellenes nevelő munkánkban.

Takács elvtárs /Pécs/ az érzelmi és értelmi nevelés szoros összhangjának fontosságán kivül arról beszélt, hogy nagyon fontos az oktatók figyelmének a felhivása ateista és antiklerikális könyvekre.

Kéri elvtárs /Müvészeti Főiskolák/ beszámolt arról, hogy az egyetemeken kivüli társadalmi élet változásai milyen erősen jelentkeznek az egyetemek hallgatóinak nézeteiben is. Ezt egy sor,az egyetemekről és az egyetemen kivüli életből vett példával igazolta.
Elmondta azt is, hogy a szemináriumokon a tavalyi nyilt szembenállás helyett egyre inkább a hallgatás,vagy komolynak álcázott álproblémák felvetése jelentkezik. A Müvészeti Főiskolákon e mellett még mindig megtalálhatók a müvészetben és irodalomban meglévő pesszimista nézetek, amelyek igen gyakran vallásos nézetekbe torkollanak.

Molnár László elvtárs /O.M. Dial.és Tört.mat.O./ hozzászólásában először azokkal a vallásos nezetekkel foglalkozott, amelyek ellen elsősorban fel kell vennünk a harcot. A vallásos ideológia alapvető tanitásait a következőkben látta:

a./ A teremtés-legenda különböző formái. A dolgok és a világ végokával kapcsolatos vallásos nézetek.
b./ A gondviselésről és a világ kormányzásáról szóló vallási tanitások.

c./ Az isteni célszerűség elmélete.
d./ A testtől független lelki élet vallásos magyarázata.

A vita alapját képező tézisek hibájául rótta fel azt, hogy a vallás elleni harc szempontjából a dialektikus materializmus minden témáját egyenrangunak veszik. Szerinte meg kell határozni, melyek azok a legfontosabb területek, ahol elsősorban kell foglalkozni a vallásos nézetek megcáfolásával. A dialektikus materializmuson belül az alábbi témákat tartja központi jelentőségűeknek a vallásos ideológia elleni harcban:

1./ a világ anyagisága és a mozgó anyag fejlődéstörvényeinek objektiv jellege,
2./ az anyag elsődlegessége és a tudat másodlagossága,
3./ a fejlődés törvénye.

Beszélt arról, hogyan lehet megcáfolni a vallás alapvető tanitásait ezeknél a témáknál. Kiemelte a pavlovi fiziológia és a darwini tanitások nagy jelentőségét az ateista propagandában.

Ami a vallásellenes harc módszereit illeti, - egyetért a tézisekben kiemelt direkt és indirekt módszerek között megkülönböztetéssel. Helyeselte a tézisek azon kitételét, hogy nem elég csak indirekte harcolni a vallás ellen. Azért is hangsulyozni kell a direkt módszer fontosságát, mert az elmult években előtérbe nyomult az indirekt harc. Ez sokszor a természettudományos ismeretek pozitivista módon való közlését jelentette. Elterjedtek olyan helytelen nézetek, hogy a természettudomány önmagában is materialista, s nincs szükség a filozófiai következtetések levonására. Az ilyen nézetek akadályozzák a vallás elleni harc kibontakozását. Ezeket a módszereket megfelelő módon alkalmaznunk kell mind az értelmi, mind az érzelmi nevelés teruleten. E mellett azonban javasolja még a következő módszertani elveket is:

a./ Ne általánosságban, hanem konkrét részleteiben elemezzük és cáfoljuk a vallásos nézeteket. Ateista propagandánk csakis igy lehet meggyőző.

b./ Mind a dialektikus materializmus, mind a vallás nézeteit a legvégső következtetésekig végig kell vinnünk. Csak igy lehet őket élesen szembeállitani és csak igy lehet válaszut elé állitani hallgatóinkat. A végső következtetések levonásával bebizonyithatjuk a vallásos nézetek képtelen, abszurd voltát.

c./ A természettudományok és a dialektikus materializmus egységét kell megmutatnunk, szemben a vallás és a tudomány ellentétével. Előbb a mi álláspontunkat bizonyitsuk be, a természettudomány tanitásai alapján, s aztán erről a talajról kiindulva lehet megcáfolni a vallásos tanitásokat.

Nem értett egyet a tézisek utolsó oldalán található kitétellel, amely szerint nálunk jelenleg elsősorban ott találkozhatunk a vallásos nézetek nagy befolyásával, ahol kevésbé van meg a tudományos ismeretek elsajátításának lehetősége. Szerinte a vallás befolyása népi demokráciánkban ott a legnagyobb, ahol annak megvan az objektiv alapja /parasztságnál- kisárutermelői gazdaság, stb./ A tézisek kitételeiből levonható az a helytelen következtetés, hogy a tudományos ismeretek terjesztése a vallás elleni harc fő módszere, nem pedig a szocializmus épitése.

A vita befejezése után Balogh Elemér elvtárs foglalta össze a legfontosabb tanulságokat.

A debreceni szakcsoport által készitett tézisek legfontosabb hiányosságának azt tartotta, hogy teljesen kimaradt belőle a haladó hagyományok felhasználására való felhivás. E nélkül pedig eredményes ateista és antiklerikális harcot és felvilágositó munkát folytatni nem tudunk.

A vallás elleni harcunkban az alapvető feladat a vallás tudományellenességének a bebizonyitása. Ez azt követeli meg tanszékeinktől, hogy foglalkozzanak ateista irányu kutató munkával. Itt nagyon jól fel lehet használni a szakmai tanszékek, elsősorban az irodalmi tanszékek segitségét, a megfelelő anyagok közös felkutatásában.

Vallásellenes harcunk hiányosságai végighuzódnak egész fejlődésünkön. 1953. előtt elsősorban "baloldali" hibáink voltak jellemzőek ezen a téren, de különösen sok kárt tett 1953. után a jobboldali opportunizmus. Elhomályosodott az a tény előttünk, hogy az ideológiai fronton nekünk a vallás a főellenségünk, mert ez mozgatja meg a legnagyobb tömegeket. Hogy oktatásunkban a vallásellenes harc számára elegendő időt biztosithassunk, szükséges csökkentenünk a cáfolandó idealista nézetek számát.

Hallgatóinktól a legnagyobb határozottsággal és keménységgel meg kell követelnünk a filozófiai ismeretek elsajátitását, mert csak igy lehet eredményes harcot folytatnunk az ellenséges nézetek ellen tudatukban.

A vallásellenes harcot a tudományokra kell épitenünk. Erre a célra a marxizmus-leninizmus klasszikusainak a müvei mellett az eddigieknél sokkal jobban fel kell használnunk a tudomány legnagyobbjainak a müveit. Darwin müveit például ebből a szempontból is nagyon jól fel lehet használni és az eddigi gyakorlatunkban ez még nem történt meg eléggé. Fel lehet és fel is kell használnunk a burzsoá ateizmus legjobb képviselőinek irásait is. Különösen Voltaire és Holbach müveit. De felhasználhatjuk és fel is kell használnunk legjobb költőink ilyen vonatkozásu müveit is. Pl. Bessenyei: Tarimenes utazása, vagy Ady: A fekete lobogó c. gyüjteményes kötete.

Azzal egyetért, hogy különösen a vallás ma is jelentkező nézeteit cáfoljuk elsősorban, de nem szabad elhanyagolnunk a vallás régebbi, ma már alig használt tanitásait sem, mert a vallás állandóan váltakozó taktikáját, az uj körülményekhez való alkalmazkodásra irányuló törekvéseit csak igy tudjuk jól leleplezni. Ezzel kapcsolatban Balogh elvtárs felhivta a figyelmet arra is, hogy ha alaposan és tudományosan akarunk harcolni a vallás ellen, akkor jól kell ismernünk magukat a vallásos nézeteket is. /Prohászka, Pázmány, a pápák, stb. beszédeit és irásait is./ Ugyanakkor pedig nagy haszonnal tanulmányozhatjuk a magyar és külföldi marxista irodalomban /könyvekben, brosurákban, folyóiratokban, stb./ megjelent és megjelenő leleplező dokumentumokat.

Az értelmi és érzelmi nevelés összekapcsolásával kapcsolatban rámutatott arra, hogy fontos megcáfolnunk a vallásos embereknek azt a hiedelmét, hogy a vallás az emberi élet válságos időszakaszaiban /betegség, halál, háboru stb./ "vigasztalást" tudna nyujtani az embereknek. Bizonyitsuk be, hogy a vallás vigasztalása nem igazi vigasztalás, hanem éppen ellenkezőleg, csupán elbóditása, becsapása a hivő embereknek. Ezzel szemben a dialektikus materializmus optimizmussal, derüs, harcos életszemlélettel fegyverez fel bennünket. Ezt különösen a valláserkölcs birálata és a kommunista erkölcs lényegének a megmutatása közben tudjuk jól bebizonyitani.

Balogh elvtárs befejezésül a legmelegebben támogatta azt a javaslatot, hogy a tanszékeken ateista kutatócsoportokat kell létrehozni és különösen kiemelte ezen a téren a legjobb hallgatók bevonásának és a szaktanszékekkel való együttmüködésnek a fontosságát.

Összefoglalóan a vitáról a következőket állapithatjuk meg:

1./ Igen jelentős segitséget nyujtott ennek a vitának a megrendezése a K.V. augusztusi határozatának végrehajtásához, mert a vitában felmerültek és elvileg megoldást nyertek a vallásellenes agitációs és propaganda munka legfontosabb kérdései a dialektikus materializmus oktatására vonatkozólag.

2./ A vitán résztvevő elvtársak egybehangzóan megállapitották, hogy a vitaindító tézisek sok hasznos elvi és gyakorlati kérdést vetettek fel. Ugyanakkor azonban sok szempontból alapos kiegészitésre is szorulnak.

3./ A legfontosabb kiegészitéseket a vita meg is adta:

a./ Nem elég csupán az értelmi nevelés síkján harcolni a vallásos nézetek és a klerikális reakció ellen, hanem az értelmi és az érzelmi oktató-nevelő munkának a legszorosabb egységbe kell összeforrnia.

b./ Ateista és antiklerikális propagandánkban a legfontosabb segitséget a marxizmus-leninizmus klasszikusainak a tanitásai mellett a nemzeti és nemzetközi haladó hagyományaink gondos és sokoldalu felhasználása adja meg. /Nagy költőink, iróink, államférfiak, tudósok irása, a nagy polgári ateisták müvei, stb./

4./ Vallás elleni harcunk szerves részét kell képezze az ideológiai osztályharc egész frontján végzett munkank nak /harc a nacionalizmus, a sovinizmus és egyéb burzsoá és kispolgári nézetek ellen/, tehát nagyon fontos politikai kérdésnek is kell tekintenünk.

5./ Ateista propagandamunkánk csak elvi tudományos alapokra épitve lehet eredményes. Ezért:

a./ Szükséges tudományosan kiválogatnunk a vallás legfőbb elvi jelentőségü tételeit, amelyek megcáfolása fő feladatunk. Ehhez viszont alaposan ismernünk kell a vallások legfőbb képviselőinek müveit, régieket és ujakat egyaránt.

b./ Hogy erre tanszékeink felkészülhessenek, szükséges minden tanszéken az ateista propaganda elvi és módszertani kérdéseivel foglalkozó kutatócsoportot létrehozni.

6./ A vallás és a klerikális reakció elleni harc folytatása nem elegendő csupán az oktatáson belül, hanem szükséges azt minden más lehetséges alkalommal is folytatni. /DISz-gyülések, hallgatókkal való egyéni foglalkozás, helyi és egyetemi sajtó, stb./

Kónya István

tanszékvezető docens
Kossuth Lajos Tudományegyetem

A vita - Kónya elvtárs által adott - értékelésével lényegében egyetértünk, de néhány kiegészitő megjegyzést kivánunk tenni. Igaz az, hogy a vita segitséget adott abban a vonatkozásban, amiről a szerző cikke végén ir. A vita komoly fogyatékossága volt ezenkivül hogy Filozófia Tanszékeink, szakcsoportjaink vezetőinek és munkatársainak döntő többsége nem adott számot a vitán arról, hogy az érintett kérdésekben hogyan halad a munka saját tanszékükön, melyek a főbb

fogyatékosságok, mik a további célkitüzések stb. Igy a vita során a hozzászólások többsége nem a jelenlegi helyzet felmérésén, gondos felkészülésen alapult, hanem igen sokszor rögtönzésen, ami éreztette hatását a vita szinvonalán. Bizonyos, hogy Osztályunknak is még nagyobb gondot kellett volna forditania az előkészitésre, pl. a vita fő kérdéseinek előzetes kijelölésére, határozati javaslat előterjesztésére stb.De mindez nem pótolhatta a vitára való alapos felkészülés hiányát. Minden bizonnyal hozzájárult ehhez még hogy nem volt tapasztalható az értekezlet résztvevői jelentékeny részénél az a lendület, az a harcos magatartás, állásfoglalás, amit ez a feladat tőlünk megkövetel. Ezért a fentieket összevetve Filozófia Tanszékeink /Szakcsoportjaink/ fontos feladata, hogy mérjék fel és rögzitsék tapasztalataikat; a vita tanulságait, hasznos utmutatásait felhasználva javitsák meg munkájukat és mozgósitsák aktiv harcra az egész kollektivát.

Dialektikus és Történelmi
Materializmus Oktatási Osztály.

AZ MDP. KÖZPONTI VEZETŐSÉGÉNEK 1955. AUGUSZTUSI HATÁROZATA VÉGREHAJTÁSÁÉRT.

Az ELTE Politikai gazdaságtan Tanszéke folyó hó 6-án megvitatta Pártunk Központi Vezetőségének az egyetemek tanulmányi és politikai helyzetéről szóló 1955. augusztusi határozatát. A határozatban megjelölt célkitüzések sikeres végrehajtása érdekében - és különösen azért, hogy oktatómunkánk eredményeként a marxizmus-leninizmus hallgatóinknak világnézetévé váljék - a tanszéki értekezlet vitája alapján az alábbiakat határoztuk:

I. Oktató-nevelő munkánk csak akkor formálhatja hatékonyan hallgatóink világnézetét, ha jelentősen tovább emeljük munkánk eszmei-politikai szinvonalát. Ennek érdekében:

1./ Igyekszünk meggyorsitani a tanszék tanárainak szakmai fejlődését. A Tőke-szemináriun mellett a napirenden szereplő előadásvitákon kivül, félévente 2 elméleti vitát szervezünk /ebben a félévben egyet/, a tanszék munkatársainak irásos dolgozatai alapján. Ezeknek a vitáknak az a feladatuk, hogy alkalmat adjanak a legfontosabb elméleti kérdések magas szinvonalon történő tisztázására és egyben lehetőséget nyujtsanak munkatársaink számára önálló dolgozatok készitéséhez.

A folyó félévben Lackó, Bohor és Diószeginé elvtársak által összeállitott tézisek alapján vitát rendezünk a munkásosztály elnyomorodásának kérdéséről. Az anyag leadásának határideje: november 28.
Felelős: Lackó István

2./ A tanszék tapasztaltabb tanárai a tanszékvezetéssel történt megbeszélés alapján november 1-ig kiválasztják egyéni kutatási témáikat és december 31-ig elkészitik a téma feldolgozására irányuló 1 éves tervüket.

A tanszék kevésbé tapasztalt tanárai is megkezdik a tudományos munka első lépéseit jelentő anyaggyüjtő munkába való bekapcsolódást. A tanszékvezetés november 15-ig beosztja a tanszék munkatársait a szocializmus politikai gazdaságtana egyes témáinak előadásra való kidolgozásához szükséges adat és anyaggyüjtő munkába.

Felelős: Bod Péter

3./ Előadásaink szinvonalának emelése érdekében a második félévben is következetesen érvényesitjük a főelőadói rendszert minden tanfolyamon. Az előadásos propagandában kevésbé gyakorlott tanárok részére szervezetten lehető-

séget teremtünk politikai gazdaságtani előadások tartására. Ennek érdekében december 31-ig megbeszéljük a kerületi pártbizottsággal és a TTIT politikai szakosztályával, hogy a második félévben kit, milyen előadás feladattal fogunk megbizni.

Felelős: Bod Péter

4./ Munkatársaink tájékoztatása megjavitása érdekében november 15-ig összeállitjuk azoknak a problémáknak a jegyzékét, amelyek megvilágitására az oktatás sikere érdekében felsőbb szervektől konzultációs segitségre van szükségünk. A témák jegyzékét eljuttatjuk az Egyetemi Pártvégrehajtó Bizottsághoz és az Oktatásügyi Minisztérium Marxizmus-leninizmus Oktatási Főosztályának.

Felelős: Hegedüs András

5./ A tanszékvezetés a jövőben fokozottabb segitséget nyujt a tanszéken dolgozó munkás-paraszt származásu tanárainak szakmai és politikai fejlődésében. Ennek a munkának az eszközei fokozottabb óralátogatás, gondosan megválogatott szakmai és tudományos feladatok kituzése, az egyéni tanulási és szakmai munkatervek teljesitésének beható ellenőrzése.

Felelős: tanszékvezetés

6./ Megjavitjuk az együttmüködést a Marxizmus-leninizmus Alapjai és a Filozófiai tanszékkel. Ennek érdekében:

a./ Tanszékvezetői beosztás szerint résztveszünk a társtanszékek fontosabb értekezletein és vitáin, valamint meghivjuk e tanszékek képviselőit megbeszéléseinkre. Ezáltal igyekszunk előmozditani a kölcsönös segitségnyujtást a közös elméleti kérdések megoldásában és a nevelési szempontok és módszerek egységesitését.

b./ A tanszéken kidolgozott terv alapján hozzákezdünk a közös kabinet megvalósitásához.

c./ A szocializmus politikai gazdaságtana oktatása előtt a 12o órás tanfolyamon tanitó tanárok megbeszélik a párttörténet előadóival a szükségtelen átfedések kiküszöbölését az átmeneti korszak témáival kapcsolatban.

d./ A szemináriumvezető tanárok átveszik az előző tanévben tanitó párttörténész tanároktól a hallgatók fejlődésével kapcsolatos tapasztalataikat, az egyidőben egy-egy évfolyamon politikai gazdaságtant és párttörténetet tanitó tanárok egymással szoros kapcsolatot tartanak, az év végén saját tapasztalatainkat

átadjuk a Filozófiai tanszéknek.

Felelős: tanszékvezetés és a kari felelősök.

7./ Az egyetemen folyó ideológiai harc sikeres előbbreviteléhez nagyobb segitséget igyekszünk adni. Ennek érdekében: a tanszék tanárai résztvesznek tankönyv és jegyzetvitákban. Az egyetem vezetőségét felkérjük, hogy a tanszék munkatársait legalább az alábbi anyagok vitájába vonják be: Munkajogi tankönyv, mezőgazdasági jogi jegyzet, népi demokratikus országok gazdasága, föld rajza jegyzet, és egyetemes történelem 1917-1945 jegyzet. Ugyancsak felkérjük az egyetem vezetőségét, hogy segitse elő a tanszék néhány munkatársának bekapcsolódását a jogi és a történelmi kar keretében folyó és a politikai gazdaságtannal összefuggő egyes kutatási témákba.

Felelős: Bod Péter

II. Az oktatás szinvonalának emelésén tul a politikai gazdaságtan csak abban az esetben segiti elő hallgatóink világnézetének szocialista irányu fejlődését, ha tananyagon kivüli nevelő munkánkat is javitjuk. Különösen fontos az uj szocialista értelmiség eredményes kiképzésének biztositása érdekében, hogy munkánk előterébe állitsuk a munkás és parasztszármazásu hallgatókkal, /közöttük még fokozottabban a szakérettségis hallgatókkal/ való foglalkozást. Ennek érdekében:

1./ A hallgatókkal való egyéni konzultálást, amely eddig nagymértékben spontán volt - tervszerüvé tesszük. Elsősorban a munkás-paraszt származásu hallgatókat hivjuk be a tanszékre. Az egyéni foglalkozás célja: biztositani, hogy a számunkra legértékesebb hallgatói réteg megfelelő tanári segitséggel képességei maximumát nyujtsa és a lehető legnagyobb fejlődést érje el.

Bizonyos esetekben bátoritási céllal egyes - különösen szakérettségis hallgatókat a szemináriun előtt előre felkészitünk eredményes szereplésre. Harcolunk az ellen, hogy az egyéni foglalkozás formálissá váljék és arra törekszünk, hogy hallgatóink valamennyi problémájára tudományosan megalapozott választ adjunk.

A feladat végrehajtásáért a tanszék minden tanára felelős; az ellenőrzésért felelősek a kari felelősök.

2./A nevelés eredményesebbé tétele érdekében fokozottabban tanulmányozzuk a szemináriumokon és konzultációkon fel-

vetődő téves és ellenséges nézeteket. Ezekről rendszeresen tájékoztatjuk a pártszervezeteket. Az oktatási folyamat későbbi láncszemeiben az említett ideológiai tapasztalatokat igyekszünk úgy felhasználni, hogy már eleve választ adjunk az ismert antimarxista nézetekre.

Felelős: kari felelősök.

3./ A hallgatókkal való kapcsolatunk elmélyítése érdekében fokozottabban résztveszünk a hallgatók mozgalmi életében. /DISz csoportértekezletek, DISz taggyülés, pártcsoport értekezlet stb./ Megszervezzük a diákszállók tervszerü látogatását. A pártszervezet megbizása alapján a tanszék tanárai bekapcsolódnak a DISz-munka hatékonyabb pártirányitásába.

A tanszék tanárainak említett munkáját a tanszéki pártaktiva vezető je szervezi és ellenőrzi.

4./ A hallgatók politikai nevelésével kapcsolatos tapasztalatainkat rendszeresen ki kell cserélni a szaktanszékek tanáraival. A hallgatók fejlődésével kapcsolatos véleményünket ugy kell az illetékes szervek elé tárnunk, hogy ezáltal is elősegitsük a párt osztálypolitikájának érvényrejutását az oktatói és tudományos utánpótlásra irányuló kádermunkában.

Felelős: kari felelősök.

III. A tanszékvezetés illetékes állami szervek felé továbbitja azokat az észrevételeket, amelyek a tanszéki értekezleten a tanárok személyi problémáival kapcsolatban felvetődtek.

Felelős: Bod Péter

Bod Péter docens
h.tanszékvezető
ELTE Politikai gazdaságtan Tanszék

A MARX KÁROLY KÖZGAZDASÁGTUDOMÁNYI EGYETEM III. ÉVFOLYAMBELI POLITIKAI GAZDASÁGTAN SZAKOS HALLGATÓINAK TERMELÉSI GYAKORLATÁRÓL.

A III. évfolyambeli politikai gazdaságtan szakos hallgatók ezévi nyári üzemi gyakorlatát az előző évi tapasztalatok figyelembevételével szerveztuk meg. Előző években a termelési gyakorlatot főleg csucsszerveknél: Országos Tervhivatal, Központi Statisztikai Hivatal, minisztériumok tervosztályain végezték a hallgatók. A tapasztalatok megmutatták, hogy ilyen magas szinten nem tudnak kielégitő széles, mély elemzéseket végezni az elvtársak - a gyakorlati idő rövidsége, valamint gyakorlati ismereteik és felkészültségük elégtelensége miatt. Ez évben tehát elsősorban üzemekbe - főleg az Élelmiszeripari Minisztérium 4 főosztályához tartozó vállalatokhoz - és néhány kiváló tanulót az Élelmiszeripari Minisztérium 3 főosztályára, a Város- és Községgazdálkodási Minisztérium Közlekedési főosztályára és a SZÖVOSZ 2 igazgatóságára helyeztünk el. Az elhelyezésnél lehetőség szerint tekintetbe vettük a hallgatók egyes kivánságait is, pl. vidékre helyezésnél vagy néhány esetben régi üzemükbe kérték magukat, ahol egyetemi tanulmányaik előtt munkásként dolgoztak.

A tanszék főleg két témát jelölt ki: "A munka szerinti elosztás törvényének érvényesülése x vállalatnál /v.Igazgatóságon/" és "Az önköltség alakulása és ennek okai /bizonyos vizsgálatra alkalmas időszakban/ x vállalatnál, illetve igazgatóságnál". Néhányan különböző megyei tervosztályokon az egyetem tervtanszéke által adott témákon dolgoztak és e tanszék ellenőrzésével végezték gyakorlatukat.

Minden témához részletes utmutatót adtunk, amely tartalmazta: a hallgatók hogyan kezdjenek az adott téma vizsgálatához, milyen adatokat és hol tanulmányozzanak, hogyan osszák be idejüket, hogyan vezessenek munkanaplót stb. Ezenkivül tartottunk még egy beinditó és a Budapesten dolgozók részére egy menetközbeni tapasztalatcsere értekezletet.

Minden tanszéki oktató felelős volt néhány hallgató munkájáért. Az üzemi gyakorlat első hetében és ezenkivül szükség szerint, de legalább két hetenként a termelési gyakorlat helyén valamennyi hallgatót felkerestünk, igy részben ellenőriztük munkájukat, részben igyekeztünk problémáik megoldásához segitséget nyujtani. A hallgatóknak, mivel sem a gyakorlati munkát, sem az üzemek szervezési kérdéseit nem ismerték, rendszeres és jó gyakorlati segitséget jelentett az üzemi instruktorok legnagyobb részének munkája. Az a - szerencsére - kivételesnek számitó eset, ahol az üzemi instruktor nem törődött a hallgatókkal, a hallgatók alig tanultak az üzemi gyakorlatból és természetesen dolgozatuk is gyengén sikerült.

Általános jelenség, hogy a politikai gazdaságtan szakos hallgatók számviteli tudása elégtelennek mutatkozott, ezért javasoltuk is Egyetemünk vezetőségének a politikai gazdaságtan szakon a számviteli órák számának növelését.

Nehézséget jelentett főleg az önköltség vizsgálatánál, a vállalatok nyilvántartásának elégtelensége,/pl. az utókalkuláció hiánya/. Kirivó példája ennek, hogy a Telefongyárban Pálinkás László elvtárs több komoly kisérlet után az erre a gyárra egyáltalán nem jellemző terméknek, a paradicsompaszirozónak önköltségét volt kénytelen vizsgálni, mivel csak ennél a terméknél állottak a megfelelő adatok rendelkezésére.

Kedvezőtlenül hatott az üzemi gyakorlat idejének 6 hétről 5 hétre történt csökkentése; néhány dolgozat ezért "ki-

forratlan, vagy összecsapott."

A dolgozatok általában jól sikerültek, komoly elmélyült munkát tükröztek, gyakran önálló következtetéseket vontak le, különböző javaslatokat tettek. A dolgozatok szerkezete már nagyrészt kevésbé sikerült; elég sok hallgató küzd stiláris nehézséggel.

A dolgozatoknak egyik érdekessége, /főleg a munkaszerinti elosztás témáját érintette/ hogy a hallgatók gyakorlati ideje alatt történt a munkabérek, normák rendezése, ami éppen a hallgatók által vizsgált és problémát jelentő bér kérdések megoldását segitette elő. Igy elősegitette a normarendezés a tapasztalati normák helyettesitését müszaki normákkal, másrészt elősegitette a tanulatlan és szakmunkás fizetések közti differenciáltságot, amennyiben a nyári térrendezés az élelmiszeripar területén érintetlenül hagyta az alacsony béreket és megemelte a szakmunkás alapbéreket. Nem igy a Begyüjtési Minisztériumhoz tartozó Gizella malomnál, ahol a szakmunkás molnárok keresete alacsonyabb a betanitott munkásokénál és jóval kevesebb a zsákolókénál. A vizsgálatok azt mutatják, hogy a malomiparban kihalóban vannak a szakmunkások; a szakmunkások 45%-ának átlag életkora 5o és 6o év között van és továbbképzés, ipari tanuló jóformán nincs. Még kevésbé ösztönzi ez a bérezés az üzem képzetlen munkásait arra, hogy szakmunkássá képezzék magukat. Érdekes megoldásra váró problémát vetett fel a Növényolaj és szappangyári munkaverseny elemzése, ahol nincs lehetőség a terv tulteljesitésére, mert csak belföldi fogyasztásra termelnek szappant és ennek kerete adott; a munkaverseny tehát arra irányul, hogy előbb teljesitsék a tervet, de ez valójában azt jelenti, hogy a szappangyártással foglalkozó munkások érdekei összeütközésbe kerülnek a népgazdaság érdekével, mert a terv korai teljesitése után a szappangyártás leáll és a munkások órabérben, mellékmunkákkal foglalkoznak az uj tervévig. A munkások ér-

deke a terv gyors teljesitése /teljesitmény %/, a népgazdaságnak nem. Hallgatónk javasolta, hogy kevesebb gyárban gyártsanak szappant és ne szabjanak igy plafont a termelésnek. Igen jól mutatja a felszabadulás óta tett hatalmas előrehaladást a Győri Keksz és Ostyagyárban végzett munkabér elemzés: a gyár igen sok vezetője a gyár munkása volt. A vállalat szakmunkás-szükségletét, ami pedig az üzem fejlődése miatt igen jelentősen nőtt, kizárólag belülről fedezték; hatására igen jól fejlődik a munkaverseny, ösztönző a bérezés.

A dolgozatok átlaga 4.26. Az elbirálásnál figyelembe vettük mind a végzett munkát, mind a dolgozat tartalmát, szerkezetét, stilusát. 18 jeles dolgozatból 6 a kiváló, jutalomra javasolt dolgozat. A legjobb dolgozatokból néhányat sokszorositttattunk és a szocializmus politikai gazdaságtana speciális kollégium keretében a hallgatók megvitatták azokat. Ez a vita igen érdekes volt, mert alkalmat adott arra, hogy sok hallgató saját tapasztalatait elmondja és igy egyes eredményekkel és hiányosságokkal kapcsolatos tapasztalatokat általánositottak. Továbbá megmutatkozott, hogy a politikai gazdaságtan szakos hallgatók nagy része statisztikai szemlélet alapján vizsgálta témáját, statisztikai táblák mechanikus elkészitésével és elemzésével foglalkozott néhány közgazdasági probléma kiemelése és elemzése helyett. Ez arra mutat, hogy nemcsak a számviteli képzés kibővitése szükséges a politikai gazdaságtan szakon, hanem az üzemi gyakorlatok előtt témák szerint alaposan át kell ismételni az elméleti kérdéseket.

A dolgozatokat a tanszéki instruktor minden hallgatóval külön megbeszélte,megbirálta munkáját általában, ezenkivül rámutatott a dolgozat jó oldalaira és hiányosságaira.

Az idei tapasztalatokat jövő évre hasznosítani szeretnénk: inkább üzemekbe küldjük a hallgatókat és főleg azokba az üzemekbe, amelyekben az üzemi instruktor lelkiismeretes munkával segitette a hallgatók fejlődését.

Gergely Erzsébet
tanársegéd

Marx Károly Közgazdaságtudományi
Egyetem Politikai gazdaságtan
tanszék.

A kiadásért felelős: Felsőoktatási Jegyzetellátó Vállalat igazgatója
1 9 5 5
A kézirat nyomdába érkezett: XI.11. Példányszám: 500
Készült Rotaprint lemezről a
MNOSz 5601-50 Á és MNOSz 5602-50 Á szabványok szerint
5.5 A/5 iv terjedelemben
Készült a Felsőoktatási Jegyzetellátó Vállalanál
Felelős vezető: Bojkovszky Lajos
Ny.táskaszám: 5511546